

T.C
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE
ÜYELİĞİ VE KIBRIS SORUNU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
FERAT KAYA

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. HAKAN SAMUR

ANKARA
2012

**GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE
ÜYELİĞİ VE KIBRIS SORUNU**

HAZIRLAYAN

FERAT KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA 2012

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

JÜRİ ÜYELERİ'NİN İMZA SAYFASI

Ferat KAYA'ya ait "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliği ve Kıbrıs Sorunu" konulu bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Hakan SAMUR

Tez Danışmanı

Bu çalışma jürimiz tarafından oybirliği ile Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ

Üye : Doç. Dr. Hakan SAMUR

Üye : Yrd. Doç. Dr. M Hakan KESKİN

Bu tez Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yayım kurallarına uygundur.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

† Tezim/Raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

† Tezimin/Raporumunyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

22.05.2012.

FERAT KAYA

TEŞEKKÜR

Uluslararası İlişkiler alanında ve akademik çalıŐmalarımnda her konuda benden desteğini esirgemeyen, anlayıŐ gösteren, tez çalışmam süresince yapmış olduğum araŐtırmalarda beni yönlendiren danıŐmanım Doç. Dr. Hakan Samur’a teŐekkürlerimi sunarım.

ÇalıŐmamın baŐlangıcında yardımını esirgemeyen, verdiği bilgilerle bana bir giriş noktası sağlayan Yrd. Doç. Dr. M. Hakan Keskin ve ders aşamasında değerli bilgi ve tecrübelerini bizlerle paylaŐan Prof. Dr. Oya Akgönenç hocama teŐekkürlerimi sunarım.

Bu tez çalışmam süresince daima yanımnda olan ve beni destekleyen sevgili eŐime, daima yaramazlıkları ile yüzümü güldüren, sıkıntımı alan kızım Beren’e ve hayatımın her alanında beni doğru yönde etkileyen ve manevi desteklerini daima kalbimde hissettiğim sevgili anneme ve babama teŐekkürlerimi sunarım.

ÖZET

KAYA, Ferat, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliği ve Kıbrıs Sorunu, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012

Bu çalışmada Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin AB'ye üyelik süreci hem kronolojik açıdan hem de ilgili tarafların söz konusu üyelik sürecine bakışları çerçevesinde incelenmiş olup, aynı zamanda bu üyeliğin kronik bir hale dönüşmüş Kıbrıs sorununa etkisi üzerinde durulmuştur. Belirtilen geniş kapsama temel oluşturması bakımından da öncelikle Kıbrıs'ın ve Kıbrıs sorununun tarihçesinden bahsedilmiştir. Böylelikle Türkiye'nin AB üyelik sürecini de etkileyen bu çok önemli uluslararası ilişkiler sorunu, ağırlıklı olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi eksenli olmak üzere çok yönlü bir analize tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs sorunu, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Avrupa Birliği

ABSTRACT

KAYA, Ferat, Membership of Greek Populated Southern Part of Cyprus to the European Union and Cyprus Problem, Master's Thesis, Ankara, 2012

In this study, accession process of Greek Populated Southern Part of Cyprus to the EU has been examined both the gaze framework of relevant parties and chronological point, at the same time this accession process ,which has a chronic effect on the Cyprus problem, is being discussed. Basis as specified in terms of wide coverage, first mentioned the history of Cyprus and the Cyprus problem. Thus, the very important international relations that affects the Turkey's accession process of EU, is mainly oriented by Greek Cypriot Administration, is subjected to a versatile analysis.

Key Words: Cyprus Problem, Greek Populated Southern Part of Cyprus, European Union

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ'NİN İMZA SAYFASI.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

KIBRIS SORUNUNUN TARİHÇESİ

1.1. Kıbrıs Adası'nın Jeopolitik Önemi	5
1.2. Tarihi Arka Planı	8
1.2.1. Kıbrıs'ın Osmanlı Öncesindeki Durumu.....	8
1.2.2. Kıbrıs'ın Osmanlı Dönemindeki Durumu.....	10
1.2.3. Kıbrıs'ın İngiltere Dönemindeki Durumu.....	11
1.3. Londra Konferansı.....	17
1.4.Zürih ve Londra Antlaşmaları.....	19
1.5. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması.....	21

1.6. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Sonu ve 1974 Müdahalesi.....	29
1.7. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu.....	32

BÖLÜM II

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİ

2.1. Avrupa Birliği'nin Kuruluşu ve Gelişimi.....	35
2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye Müracaatı.....	40
2.2.1. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye Başvuru Nedenleri.....	43
2.2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Avrupa Birliği'ne Başvurusunun Hukuki Yönden Değerlendirilmesi.....	45
2.3. Korfu Zirvesi.....	49
2.4. Lüksemburg Zirvesi.....	51
2.5. Helsinki Zirvesi.....	54
2.6. Kopenhag Zirvesi Sonuç Belgesi.....	58
2.7. Kıbrıs Sorununda BM'nin Rolü ve Annan Planı.....	62
2.8. Referandumun Etkileri.....	71

BÖLÜM III

KIBRIS SORUNUNA YÖNELİK BAKIŞ AÇILARI

3.1. GKRY'nin Başvurusuna AB'nin Bakışı ve Kıbrıs Politikası.....	75
-------------------------------------------------------------------	----

3.1.1. Ekonomik Açıdan.....	79
3.1.2. AİHM Davaları.....	81
3.1.2.1. Loizidou Davası.....	82
3.1.2.2. Arestis Davası.....	86
3.1.2.3. Orams Davası.....	90
3.2. Kıbrıs'ın Üyeliğine Türkiye'nin Bakışı.....	93
3.3. Kıbrıs'ın Üyeliğine Yunanistan'ın Bakışı.....	99

BÖLÜM IV

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN AB ÜYELİĞİ SONRASI KIBRIS

4.1. Toplumlararası Görüşmeler.....	104
4.2. 2008 Seçimleri Sonrası Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ilişkiler.....	107
4.3. Adanın Kuzeyindeki Seçimler ve Müzakere Süreci.....	112
4.4. GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Süreci.....	116

BÖLÜM V

SONUÇ	119
KAYNAKÇA	125

KISALTMALAR DİZİNİ

AAET	:Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AKEL	: Kıbrıs Rum Komünist Partisi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	: Avrupa Parlamentosu
ATAD	: Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
ATS	: Avrupa Tek Senedi
BDH	:Barış ve Demokrasi Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CTP	: Cumhuriyetçi Türk Partisi
Der.	: Derleyen
DİSİ	: Demokratik Seferberlik Partisi

DP	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
EOKA	: Kıbrıs Milli Direniş Teşkilatı
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
MDAÜ	: Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAIEX	: Teknik Destek Bilgi Değişim Ofisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
UBP	: Ulusal Birlik Partisi

GİRİŞ

Geçmişten günümüze jeostratejik konumu nedeniyle önemli bir kavşakta yer alan Kıbrıs; ekonomi, güvenlik ve siyaset parametreleri açısından gücü elinde tutma arzusunda olan devletler için bir tutku haline gelmiştir. Bundan ötürü tarihin her devrinde Anadolu'da, Ortadoğu'da, Kuzey Afrika'da ve hatta Avrupa'da kurulan devletler kendi sınırlarına Kıbrıs'ı da katmak için çaba göstermişlerdir.

Adanın eski dönemlerini bir tarafa bırakacak olursak, günümüzde Kıbrıs sorunu olarak tartışılan konu 19.yüzyılda başlayan, 20. ve 21. yüzyılda da devam eden ve bir türlü çözülememiş ya da kimi çevrelerce çözülmesi istenmemiş uluslararası sorunlardan bir tanesidir. Yani Kıbrıs bir türlü sonuca varılamayan veya sonuca yaklaştığı düşünüldükçe uzaklaşan tarihi bir sorun olarak uluslararası gündemi hep işgal etmektedir. Sorunun tarafları da esasen Rumlar ve Türklerdir ki Kıbrıs'ın tarihi süreçteki el değişimlerinden sonra Kıbrıs'ta yaşayan bireylerin etnik kökenlerine bakıldığı zaman Rum ve Türk kökenli vatandaşların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Osmanlı Döneminde Türk asıllı vatandaşlar devlet kadrolarında daha fazla yer alırken; 1964-74 yılları arasında ise Rum asıllı vatandaşların daha fazla söz sahibi olma eğiliminde oldukları gözlenmektedir. Zira 1974 çıkarmasından sonra ibre tekrar Türk tarafına dönmüş gibi görünse de bir türlü uzlaşma sağlanamamasından ötürü bu kuvvet dengesi Türk ve Rum asıllı vatandaşların ana vatan olarak gördükleri Türkiye ve Yunanistan'ın siyasi ve ekonomik güç durumuna göre belirlenir olduğu görülmektedir.

Kıbrıs sorununda özellikle son yarım asırlık dönemde tarafların pozisyonları farklı evrelerden geçti. Üzerinde uzun süre çalışılan öneriler son aşamada reddedildi ya da bugün konuşulanlar yarın göz ardı edildi. Sorunun bugüne kadar gelmesinde belki de en önemli unsur, çözümün, asıl taraflar olan iki halka bırakılmaması ve büyük hesaplar ve menfaatler neticesinde olaylara başka aktörlerin de müdahale etmeleridir. Türk ve Rum asıllı Kıbrıs halkının ve onların anavatan olarak gördükleri Türkiye ve Yunanistan devletlerinin dışında farklı amaçlarla çok sayıda devlet ada üzerinde hâlâ bazı politikalara sahiptir. Örneğin böyle önemli bir kara parçasını başka bir devlete bırakmak istemeyen İngiltere 1878'den sonra baş aktör olarak sahneye çıkmıştır. 1960'ta kurulan

Kıbrıs Cumhuriyeti'nden önceki son hâkim olan İngiltere, ABD'nin desteğiyle Soğuk Savaş yıllarında SSCB'ye karşı önemli bir üs olarak Kıbrıs'ı kullanmıştır ve hâlâ bir takım ayrıcalıklara sahiptir. Ayrıca, Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra SSCB tarihte yerini alırken, bu devletler federasyonunun lideri durumundaki Rusya'nın Kıbrıs'a yönelik politikalarında herhangi bir değişiklik gözlenmemiştir. Yine, uluslararası arenada yüzölçümü ve nüfusu ile kıyaslanamayacak kadar tezat bir şekilde yer alan İsrail'in Kıbrıs'a yönelik ilgisini de unutmamak gerekir. Son yıllarda Kıbrıs Rum Yönetimi ile birlikte Kıbrıs kıta sahanlığında petrol ve doğalgaz arama çalışmaları yaptıkları görülmektedir. Son yıllarda Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı münasebetiyle, Ceyhan'ın bir çıkış hattı olarak kullanılması ile Kıbrıs'a dolaylı yoldan yakınlık hisseden Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ın da olaya iştirak ettiği görülmektedir. Gerilen politik ortama bakıldığı zaman Ortadoğu'da nükleer güç üretme çabasında bulunan İran'ın ve Beşar Esad yönetimindeki Suriye'nin Kıbrıs'a yönelik bir müdahil devlet olabileceği unutulmamalıdır.

Bu kadar fazla sayıda devletin bir şekilde ada üzerinde stratejileri varken ya da olabilecekken, bütün bunların ötesinde Kıbrıs'taki gelişmeleri ve Kıbrıs sorununu doğrudan etkileyen bir başka aktör daha özellikle 1990'lardan itibaren sahnedeki yerini almıştır ki o da Avrupa Birliği'dir (AB). AB ilk kurulduğu yıldan bugüne ekonomik gelişmesini gerçekleştirirken, siyasi ve coğrafi anlamda da genişleme isteği içindeydi. Ortadoğu ve dünyada büyük bir güç olmayı hedefleyen AB kendi planları içine Kıbrıs'ı da dâhil ederek genişleme stratejisini devam ettirmiştir. İşte, Kıbrıs'ın, o da sadece Rum kesimi olarak AB'ye üyelik için başvurması ile başlayan ve sonrasında üye olması ile devam eden süreç; AB'yi bir yandan Kıbrıs konusunda en önemli aktörlerden biri konumuna getirirken bir yandan da Kıbrıs sorununu daha da ilginç ve çetrefilli bir duruma sokmuştur.

İşte, söz konusu önemine binaen Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğinin ve bunun Kıbrıs sorununa etkilerinin analiz edilmesi bu tez çalışmasının amacını oluşturmaktadır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kıbrıs'ın jeostratejik önemine değindikten sonra adanın tarihi süreçte kimler tarafından yönetildiğine, hâkimiyet kuran devletlerin bıraktığı izlere değinilecektir. Küresel egemenliği amaçlayan ülkeler için Kıbrıs'ın yeri ayrı olup; Balkanları, Kafkasları ve Orta Doğu'yu denetlemede Kıbrıs'ın

önemine değinilecektir. Kıbrıs'ta uzun bir süre egemen olan Osmanlı İmparatorluğunun nüfus ve yönetimi nasıl etkilediğini ve 19. Yüzyılda büyük bir güç olan İngiltere'nin Kıbrıs'taki yönetimine kısaca değinilecektir. Tarihi süreçte kısa bir süre kurulu olarak kalsa da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin nasıl ve ne şartlar altında kurulduğı ve neden böyle kısa bir sürede meşruiyetini kaybettiğı anlatılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye müracaatı ve başvurusunun nedenlerine değinildikten sonra Kıbrıslıların bakış açıları ele alınarak neden böyle bir politikayı tercih ettikleri ve çözüm olarak neyi benimsedikleri açıklanacaktır. Bu bölümde özellikle Güney Kıbrıs Rum yönetiminin AB'ye müracaatı ve başvuru yönünde yaptığı anlaşmalar ele alınıp detaylı bir şekilde incelenecektir. GKRY'nin yaptığı anlaşmalar ve etkileri belirli bir kronoloji dahilinde incelenip BM'nin bu süreçte giriştiğı planlara da değinilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde uluslararası hukuki ve siyasi kuruluşların almış oldukları kararların Kıbrıs sorununa etkileri ele alınacaktır. Öncelikle, Kıbrıslı Rumların açtıkları davalar sonucunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından alınan kararlardan bahsedilecektir ki KKTC tanınmadığı için Türkiye'nin yükümlülüğü haline gelen bu kararlar sonrasında olaylar karmaşık bir hal almıştır. Ardından Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından hazırlanan ve kendi ismiyle anılan 'Annan Planı' anlatılacak, Plana yönelik tarafların tutumu ve Planın oylandığı referandumda halkların bakış açısı incelenecektir. Kıbrıs Rum kesiminin üyeliğine yönelik Türkiye'nin Kıbrıs sorununa yönelik yaklaşımları ve ayrıca Türkiye'nin AB'ye aday ülke niteliği taşımasında 'Kıbrıs sorununun' etkileri incelenecektir.

Bölünmüş bir Kıbrıs olarak AB'ye girmenin etkileri ve son yıllardaki gelişmeler ise dördüncü bölümde işlenecektir. Şubat 2008 seçimlerinde Kıbrıs Rum Komünist Partisi'nin (AKEL) seçimleri kazanması sonrasında çözüme yönelik artan umutlardan ve benzer ideolojiye sahip AKEL ile Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) arasındaki diyalogun ve geçmişe yönelik derin bağların sorunun çözümünde hangi yönde bir katkı sağladığından bahsedilecektir.

Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğinin Kıbrıs sorununa etkileri ana ekseninde yürütülen bu çalışmada Türk ve Rum taraflarının görüşlerine ve AB sürecine ilişkin bilgiler çoğunlukla İngilizce ve Türkçe kaynaklara başvurulması sonucunda elde edilmiştir. Hem Türkiye açısından hem diğer taraflar ve uluslararası toplum açısından kritik konumunu halen muhafaza etmekte olan böylesine önemli bir konuda yaptığımız çalışmamız, ileriki aşamalarda konunun spesifik bazı yönleri ile daha detaylı bir şekilde incelenmesini gerektirecek başka akademik çalışmalarımıza da hazırlık niteliği taşımaktadır. Ayrıca çalışma da Kıbrıs sorununun gelişimi ve tarafların soruna yaklaşımları belli bir kronolojiye dayanılarak ele alınmıştır.

BÖLÜM I. KIBRIS SORUNUNUN TARİHÇESİ

1.1. KIBRIS ADASININ JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Adını, ‘kına çiçeği’ adı verilen bir çiçekten veya aşk ilahesi Kıpris’ten aldığı rivayet edilen Kıbrıs adası; Doğu Akdeniz’de 34.33 ve 35.41 kuzey enlemleri ile 32.17 ve 34.35 doğu boylamları arasında yer alan bir adadır.¹ Bazı tarihçiler ise zengin bakır madenlerinden dolayı bakır manasına gelen kipro (kypros) kelimesiyle adlandırılan adanın günümüze bu şekilde geldiğini belirtmektedir. Kıbrıs, Doğu Akdeniz’de yer alan stratejik bakımdan önemli bir adadır. Akdeniz’in Sicilya (25.710 km²) ve Sardunya (24.090 km²) adalarından sonra üçüncü büyük adasıdır. Adanın yüzölçümü 9251 km²’dir.² Türkiye’nin Anamur mahalli ile Kıbrıs’ın Koruçam burnu arasındaki mesafe 64 kilometre, Kıbrıs ile Suriye arası en yakın yer 96 kilometre, Mısır ile uzaklığı 400 kilometre ve Yunanistan ana karası ile uzaklığı ise 770 kilometredir. . Toplam alanın 5.896 km²’si Rum kesime, 3.355 km²’ si de KKTC’ye aittir. Türk bölgesi kuzeyde adanın yüzde 36.26’lık kısmını kaplamaktadır.

Akdeniz ile Adriyatik Denizi, Ege Denizi ve Karadeniz ile birlikte Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birleştiren jeopolitik açıdan hayati önem taşıyan bir konumdadır. Akdeniz de kendisine kıyıda ülkeler için ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel anlamda kilit rol oynanan su yolu olarak yer almıştır. Avrupa için hayati önem arz ettiğinden ötürü Kıbrıs’ı, Avrupa’nın yumuşak karnı olarak kabul etmek yanlış olmaz. Avrupa’nın güvenliğinin sağlanmasında, ekonomisini geliştirmesinde, dünya ile olan ticari ilişkilerinde, enerjinin Avrupa’ya naklinde Kıbrıs’ın ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Akdeniz’de hayati rol oynayan üç ada vardır. Bunlar Malta, Girit ve Kıbrıs’tır. Malta adasına hâkim olan bir devlet Akdeniz’in doğusu ile batısı arasında mühim bir geçidi de kontrol altına alır. Girit adası Ege Denizi ile Akdeniz’in birleştiği yerde bulunmaktadır ve bu nedenle Ege Denizi’nin Akdeniz’e açılan kapısını kontrol eder.

¹ Bahadır Bumin Özarlan, **Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2007, s.23.

² Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs’ta Kanlı Noel-1963**, Ankara, Türk Kült. Arş. Ens., 1989, s.1.

Akdeniz'in üçüncü ve Doğu Akdeniz'in en büyük adası olan Kıbrıs; Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kavşak noktasında yer almakta, doğu ile batı arasında bir köprü vazifesi görmektedir.³

Bir ada parçasına neden bu kadar önem verildiği Amerika'nın dünya gücü olmasında deniz yollarına verdiği önemden de anlaşılmaktadır. Amerika denizlerde bütün diğer ülkelerin güçlerine karşı üstünlüğün kazanılması ve deniz yolları vasıtası ile tehditlerin bastırılması tezini savunmuştur.⁴ Bir Amerikan deniz subayı olan Alfred T. Mahan'ın jeo-politik altyapısını oluşturduğu ve "denizlere hâkim olan, dünyaya hâkim olur" şeklinde özetlediği bu tezde Mahan deniz gücünü sadece askeri değil aynı zamanda politik ve ekonomik boyutları ile ele almıştır. Mahan'ın bu ve benzeri fikirleri Amerika'da başkanlık yapan Theodore Roosevelt'i ve Woodrow Wilson'ı etkilemiştir. Örneğin Wilson 1. Dünya Savaşında barışın temeli olarak sunduğu on dört maddelik ilkeler dizisinde ekonomik çıkarları gözeterek; gizli diplomasiyerin son bulmasını ve denizlerde ve ticarete tam bir serbestlik gibi maddeleri sunmuştur.⁵

Kıbrıs ise Mahan'ın belirttiği kritik coğrafi stratejik öneme sahip yerlerden biridir. Ada, Basra Körfezi, Hürmüz Boğazı, Babülmendep Boğazı, Kızıldeniz, Kıbrıs, Girit, Malta, Cebelitarık Boğazı ulaştırma hattının kritik bir unsurunu oluşturmakta ve bu ulaştırma hattı aynı zamanda Avrupa'nın Orta ve Uzak Doğu ile ticaretini de sağlamaktadır.⁶ Kıbrıs bu sebeplerden dolayı küresel ve kıtasal açılardan jeostratejik önem taşımaktadır. İngiltere, Afrika ve Hindistan'daki üslerinden geri çekilmesine ve İngiliz imparatorluğunun çökmesine rağmen Kıbrıs'ı bırakmak istememiştir.

Kıbrıs coğrafi konumu nedeniyle Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında düğüm noktasını oluşturur. Asya ve Avrupa'yı ayıran Boğazlar ile Asya ve Afrika'yı ayıran Süveyş kanalı arasında yer alan Kıbrıs aynı zamanda Hazar Havzaları ile Aden ve

³ Rıza Küçükoglu, **Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi**, Ankara, Tessam Kültür Yay., 2008, s.10.

⁴ Hasan Köni, **Amerika'nın Uluslararası Politikası**, İstanbul, Ekim Yay., 2007, s.41.

⁵ Maxime Lefebvre, **Amerikan Dış Politikası**, İstanbul, İletişim Yay., 2005, s.23.

⁶ Nejat Eslen, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, İstanbul, Q Matris Yay., 2003, s.247.

Hürmüz suyollarının da nabzını tutacak bir üs ve uçak gemisi konumundadır.⁷ Kıbrıs'ın denetimi Avrupa'dan Afrika ve Asya'ya yapılacak girişimleri destekler. Kıbrıs'ta konuşlanacak olan hava gücü desteğiyle üç kıtaya egemen bir hava gücü filosu oluşabilir. Böyle bir hareket üssü Hazar Havzası ile Basra Körfezi'ndeki enerji kaynaklarını, Doğu Akdeniz'deki enerji ulaşım hatlarını, İskenderun limanındaki petrol boru çıkış hatlarını denetim altında tutabilecek imkâna sahiptir. Görüldüğü gibi Kıbrıs enerji kaynaklarını ve bu kaynakların ulaştırma hatlarını denetleyerek küresel ekonomileri denetlemek ve bu yolla da küresel egemenliği garanti etmek isteyen ABD için de önemlidir. ABD, Kıbrıs'ta üs edinmesi durumunda, İran'ın ve Rusya Federasyonu'nun gelecekteki olası açılımlarını denetleme imkânına kavuşabilir. ABD'nin Balkanlar'a, Basra Körfezi'ne, Orta Asya'ya ve Kafkasya'ya askeri açılım gerçekleştirebilmesi için Kıbrıs'ı elinde bulundurması gerekir.

AB, Kıbrıs'ın denetimini ABD'ye kaptırırsa kendi deniz ticareti ve enerji güvenliğine ait konuları ABD'nin inisiyatifine bıraktığı anlamına gelir. AB dünyada büyük bir güç olmak istiyorsa bu meseleyi bütün varlığı ile savunmalıdır. Bu nedendir ki AB, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşmaları olan Garanti ve İttifak anlaşmalarını göz ardı edip; olayların sonuçlanmasını beklemeden Kıbrıs Rum Kesimini aceleci bir şekilde AB üyesi yapmıştır.

Doğu Akdeniz'in doğusunda yer alan İsrail'in güvenliği için de Kıbrıs çok önemlidir. Kuzeyden, güneyden ve doğudan çevrilmiş şekilde olan İsrail'in tek çıkış yeri olan Kıbrıs, güvenilir ellerde olmazsa İsrail'in güvenliğinden söz edilemez. Kıbrıs İsrail için büyük sulara açılmasını sağlayan, ticaret yapıp gerekli malzemesini karşılayabilmesine imkân veren ve böylece nefes alabilmesini sağlayan anahtar konumunda bir ada parçasıdır.

Küresel ısınma sebebiyle gelecekte hayati öneme sahip olacak ve bu yüzden önemi gittikçe artan Mezopotamya su kaynaklarına sahip olmak veya söz hakkı elde etmek isteyen ülkeler için Kıbrıs'ı elde tutmak ya da Kıbrıs'ta üslere sahip olmak son derece önemli bir konudur.

⁷ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, İstanbul, Küre Yay., 2002, s.175.

Küresel amaçları olan bir gücün, Orta Doğu, Basra Körfezi, Kafkaslar, Balkanlar, Doğu Akdeniz, Türk Boğazları ile Ege ve Süveyş Kanalı ile Kızıl Deniz'deki dengeleri ve bu bölgeleri denetleyen Kıbrıs'ı göz ardı etmesi mümkün değildir. Küresel ve Bölgesel açılardan Kıbrıs gerçek bir ağırlık merkezidir. Bu ağırlık merkezini kontrol eden güç çoklu jeostratejik avantajlar elde edebileceği gibi çoklu jeostratejik açılım inisiyatifleri de kazanabilir.⁸

1.2 KIBRIS'IN TARİHİ ARKA PLANI

Kıbrıs tarih boyunca siyasi ve jeostratejik önemini korumuştur. Özellikle adanın Anadolu, Suriye, Mısır ve Doğu Akdeniz ticaret yolları üzerinde yer alması, tarihin bilinen ilk devirlerinden itibaren Adanın önemini devam ettirmesine sebep olmuştur. Bu özelliği dolayısıyla Kıbrıs tarihi Ege, Mezopotamya, Suriye, Anadolu ve Mısır tarihleri ile iç içedir.

1.2.1. Kıbrıs'ın Osmanlı Öncesindeki Durumu

Bilinen Kıbrıs tarihini kronolojik sıra ile incelediğimizde M.Ö. 4000 yıllarından itibaren Ada'da insan unsuruna rastlandığı görülüyor. M.Ö 2000 yıllarında Grit medeniyeti (Minos) ile Aka medeniyeti (Miken) Kıbrıs'ta yaşamışlardır. Mısır Firavunu III. Tutmosis (M.Ö. 1500-1450) adayı Mısır'a bağladı. Kıbrıs'taki Mısır egemenliği M.Ö. 1000 yılına kadar devam etti. Ancak Kıbrıs M.Ö. 1320-1265 yılları arasında kısa bir süre Hitit egemenliğinde kalmıştır. M.Ö. 1000 yıllarında adanın hakimiyeti Fenikelilerin eline geçmiştir. Yunanistan'dan gelen kolonizatörler Fenikelilerle Kıbrıs'ta koloniler tesis ettikleri sıralarda M.Ö. VIII yy.da Asurlular Mezopotamya'ya hakim olmuşlardır. M.Ö. 709 yılında Asurluların hâkimiyetini kabullenen koloniler, Asurluların yıkıldığı yıl olan M.Ö. 612 yılına kadar bağımlılıklarını devam

⁸ Nejat Eslen, "Kıbrıs'ın Türkiye'nin Güvenliği Açısından Önemi", **Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.94.

ettirmişlerdir. Tekrardan Mısır hâkimiyetine giren Kıbrıs'ı, Pers Kralı Kambiz M.Ö. 525 yılında Mısır egemenliğine son vererek almıştır.⁹

Ada'daki Pers hâkimiyeti Makedonyalı Büyük İskender'in Kıbrıs'ı almasına kadar devam etmiştir. Büyük İskender'in ölümü ve Makedonya İmparatorluğunun parçalanması sonucu Mısır'ın hâkimiyetini elinde bulunduran Ptoleme M.Ö. 301'de Kıbrıs'ı almıştır. Ptoleme ailesinin Kıbrıs'taki hâkimiyeti M.Ö. 56 yılına kadar devam etti. Bu tarihte Romalı komutan Marcus Porteus Cato tarafından Roma'ya bağlanan Kıbrıs, M.S.395 yılına kadar bu durumunu muhafaza etmiştir. Kilikya ile birlikte Kıbrıs'ı da eyalet haline getirmişlerdir. Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasından sonra Kıbrıs adası Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans) hâkimiyetine geçmiştir.¹⁰

Bizans dönemi Kıbrıs'ta önemli değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Hıristiyanlığın doğuşu ile birlikte Kıbrıs adası bu yeni dini kabul eden ilk Roma eyaletidir. Bizans yönetiminin diğer önemli bir sonucu ise Yunanlılıkla ilgisi olmayan Kıbrıs Hıristiyan halkının, Rumcanın Bizans'ın resmi dili olarak kullanılması sebebiyle bu dili benimseyerek Rumlaşmış olmalarıdır.¹¹ Bizans yönetiminde olan Kıbrıs'ı İslam orduları VII. yüzyılda tehdit etmeye başladılar. Hz. Osman zamanında Ada vergiye bağlanmıştır ama 964 yılında Kıbrıs tekrar Bizanslıların egemenliğine geçmiştir. 1160 yılında Bizans'ın zayıflamasıyla Isak Kameno Kıbrıs'ın bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu devlet Kıbrıs'ta kurulmuş olan ilk bağımsız devlettir.

Selahaddin Eyyübi'nin Kudüs'ü ele geçirmesi sebebiyle yapılan III. Haçlı Seferi (1189) Kıbrıs tarihinde yeni bir dönemin başlamasına sebep vermiştir. Suriye kıyılarına yaklaşan İngiltere Kralı Richard Kıbrıs'ı Bizanslıların elinden almıştır. Kudüs'e mali kaynak oluşturabilmek amacıyla Kral Richard Ada'yı Kudüs Kralı Gui De Lousignane'e satmıştır. Lousignane'lerin hâkimiyeti 1489'a kadar devam etmiştir. Bu arada Memluklu Sultanı Baybars 1426 tarihinden itibaren Ada'dan yıllık vergi almaya başlamıştır.

⁹ Hüseyin Metin, **Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış**, Lefkoşa, Halkın Sesi Yay., 1959, s.17-18.

¹⁰ Metin, **a.g.e.** s.45-46.

¹¹ Nasim Zia, **Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçışı ve Adada Kurulan İngiliz İradesi**, Ankara, Türk Kült. Arş. Yay. Ens., 1975, s.3.

Venedikliler Ada'yı 1489'da ele geçirmiştir. Ama Memluklulara verilen yıllık vergiyi ödemeye devam etmişlerdir. 1517 tarihinde Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethiyle birlikte Venedikliler bu vergiyi Osmanlılara vermeye başlamışlardır. Venedik egemenliği adanın Osmanlı İmparatorluğu tarafından işgal tarihi olan 1571 yılına kadar devam etmiştir.

1.2.2. Kıbrıs'ın Osmanlı Dönemindeki Durumu

Anadolu, Lübnan, Suriye, Ürdün, Arabistan yarımadası, Irak ve Mısır'ı içeren Ortadoğu dünyanın en kritik bölgelerinden biridir. Ada'ya yerleşmiş olan Venedik korsanlarının Doğu Akdeniz'deki deniz ulaşımını engellemeleri ve Osmanlı ticaret gemilerinin bu sularda güvenle dolaşamamaları, Osmanlıyı oldukça rahatsız etmekteydi. Adanın fethi ile birlikte Akdeniz'in doğusundaki Osmanlı egemenliği tamamlanmış olacaktı.

Sokullu Mehmet Paşa ve diğer devlet erkânı Kıbrıs'ın alınmasına yönelik planlar yaparken Venedikliler de savunmalarını güçlendirmeye çalışıyorlardı. Lala Mustafa Paşa komutasındaki donanma 1 Temmuz 1570 tarihinde Kıbrıs'a Limasol limanından çıkarma yapmıştır. 1 Ağustos 1571 tarihinde ise Magosa kalesi alınarak Kıbrıs'ın fethi tamamlanmıştır.¹²

Fetihten sonra Lefkoşa merkez olmak üzere Kıbrıs idari yönden bir Beylerbeylik haline getirildi. Kıbrıs Beylerbeyliği'nin gelişmesi ve savunmasının güçlendirilmesi amacıyla Alaiye, Tarsus, İçel, Zülkadriye, Sis ve Trablusşam sancakları da Beylerbeyliğe bağlandı.¹³ Kıbrıs beylerbeyliğinin öneminden dolayı Ada'nın askeri bakımdan güçlendirilmesinin yanında nüfus olarak ta Türk iskânına ihtiyaç duyuluyordu. İlk olarak Lala Mustafa Paşa'nın askerlerinden 30 bin kadarı Kıbrıs'a yerleştirildi.¹⁴ Tımar verilen askerlerden evli olanların aileleri de adaya yerleştirildi. Bu

¹² İsmail Bozkurt, "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", **Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil, Ankara, HD, 2001, s.9.

¹³ Çay, **a.g.e.**,s.10.

¹⁴ Celalettin Yavuz, "Kıbrıs'ta Son Sirtaki", **İki Bin Yirmi Üç Dergisi**, Sayı 87, 2008, s.51.

bağlamda muhtelif tarihlerde Alaiye, Bozok, Karaman, İçel, Teke, Zülkadriye, Aksaray, Develihisar, Ürgüp, Koçhisar, Niğde, Bor, Beyşehir, Seydişehir, Akşehir, Akdağ, Ilgın, İshaklı, Selendi, Andığı, Ermenek, Mut, Gülnar ve Silifke bölgelerinden göçmenler de Ada'da iskân edildi.¹⁵ O dönemde 'sürgün' tabir edilen geleneksel bir yöntemle, fakir köylüler ve kasabalardaki işsizler öncelikle adaya gönderildi. Daha sonra sanat, ticaret ve tarımla uğraşan Türkler Ada'ya gönderilmeye başlandı

Osmanlı yönetimi ile birlikte Venedikliler tarafından kurulan feodal düzen kaldırılmış ve halka toprak edinebilme hakkı tanınmıştır. Venedik zamanından kalma ağır vergiler kaldırılmıştır. Katolik baskısı altında kalan Ortodokslara dini özgürlükleri geri verilmiştir. Ortodoks Rum Başpiskoposu Kıbrıs'a geri getirilerek yetkileri iade edilmiştir.

Genel itibariyle Osmanlı Yönetim sisteminde Ada siyasi, ekonomik ve kültürel anlamlarda gelişmiştir. Ancak Girit savaşı yıllarında Ada'da sosyal ve ekonomik güçlükler nedeniyle ekonomi bozulmaya başlamıştır. 1670 yılında Kıbrıs Beylerbeyliği kaldırılıp Ada, Kaptan Paşalığa bağlanmıştır. İlerleyen yıllarda Vezir-i Azama Has olarak verilmiştir. Ada 1832-1840 yılları arasında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın elinde kalmıştır. 1861'de İstanbul ve 1868'de Çanakkale Mutasarrıflıklarına bağlanmıştır. 1870'de yeniden bağımsız Mutasarrıflık olmuştur.¹⁶ 1875'te gerçekleşen Hersek ayaklanmasını ve akabinde V. Murat'ın tahttan indirilmesini izleyen yıllarda Osmanlı İmparatorluğu zor durumlara düşmüştür.

1.2.3. Kıbrıs'ın İngiltere Dönemindeki Durumu

XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda 'yaprak dökümünü' andıran toprak kayıplarına Kıbrıs'ta dâhil olmuştur. 307 yıl Osmanlı toprağı olarak kalan Ada, Osmanlı- Rus savaşı nedeniyle, 4 Haziran 1878 tarihinde imzalanan Berlin Anlaşması

¹⁵ Necati Gültepe, 'Kıbrıs'ın Tapusu', **Rauf Denктаş'a Armağan**, (Der.)Y. Cumalıoğlu, E. Cihangir, Ankara, Turan Kültür Vakfı, 2000, s.173.

¹⁶ Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış İlişkiler ve Savunma Araştırma Grubu, Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler, Yayın no 15, İstanbul, Reyo Matb., 1990, s.16.

ile İngilizlere üs olarak verildi. Ama Osmanlı Devletinin Ada üzerindeki mülkiyet hakkı ortadan kalkmıyordu.¹⁷

İngiltere ve Çarlık Rusyası 19.yüzyılda çıkar çatışması içine düşmüşlerdi. Çarlık Rusyası İstanbul’u ve Boğazları ele geçirerek sıcak denizlere açılma hedefindeydi. Bununla birlikte Kafkasya üzerinden İskenderun ve Basra Körfezi’ne inerek İngiltere’nin menfaatlerini engellemek peşindeydi.¹⁸ Rusya’nın güneye sarkması İngiltere’nin Hindistan olmak üzere Asya’daki sömürgelerinde İngiliz varlığını tehdit etmekteydi.

1869’da Süveyş Kanalının açılması ile Hindistan yolu üzerindeki Kıbrıs’ın stratejik önemi artmış ve İngiltere’nin Ada’ya yönelik iştahı kabarmıştır.¹⁹ İngiltere’nin denizlere hâkimiyet stratejisi ve ekonomik güdülerin ortaya çıkardığı sömürgeciliği uygulama olanağı yaratacak politik gelişmeleri takiben geldiği noktada, İngiltere’nin ilk hareket noktası, Hint ve Umman denizlerindeki stratejik noktaları kontrolü altına almaya çalışmak olmuştur.²⁰ İkinci hareket noktası ise Süveyş Kanalı’nın ve Ortadoğu ve Hindistan’a geçiş sağlayan ticaret yollarının denetim ve güvenliğinin sağlanmasına yöneliktir.

İngiltere’nin neden bu kadar Kıbrıs’la ilgilendiği sorusu, İngiliz genel politikasında Osmanlının yerini anlamaktan geçmektedir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, İngiltere’nin Osmanlı politikasında büyük bir değişimi simgelemektedir. İngiltere Osmanlı Devleti’ni Rusya’ya karşı kullanarak, Rusya’nın güneye inmesini önleyecek bir tampon bölge olarak görmekteydi ve bu nedenle Osmanlının devamlılığı İngiltere için önemliydi. İngiltere için, Boğazlarda kendini savunabilecek kadar güçlü, ama menfaatlerini gerçekleştirmek amacıyla baskı yapabileceği kadar da kendine bağlı

¹⁷ Servet Cömert, “Kıbrıs Sorunu: Tarihsel Perspektif ve Annan Planı Eleştirisi”, **Kıbrıs Ve Geleceği: Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, (Der.) Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yay., 2004, s.342.

¹⁸ Halil Fikret Alasya, “İngilizler İdaresinde Kıbrıs’ta tatbik edilen Politika”, **Kıbrıs ve Türkler**, Ankara, Türk Dünyası Araş., 1964, s.91.

¹⁹ Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış İlişkiler ve Savunma Araştırma Grubu, **a.g.e.** s.16.

²⁰ Süleyman Kocabaş, **Türkiye ve İngiltere: Hindistan Yolu ve Petrol Uğruna Yapılanlar**, İstanbul, Vatan Yayınları, 1985, s. 84–90.

ve güçsüz bir Osmanlı, güçlü ve yayılcı bir Rusya'dan her zaman daha iyiydi. Patlak veren Osmanlı –Rus savaşında, Osmanlının yenilgisini gören İngiltere bu politikasını değiştirmiştir. Rusya'ya karşı Osmanlının direnemeyeceğini gören İngiltere, Osmanlının yıkılması durumunda kendi hâkimiyet alanı çerçevesinde Osmanlı topraklarını ele geçirebilmek için politikasını değiştirmiştir.

Osmanlı-Rus savaşı sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nın ardından İngiltere Antlaşmanın Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını tehdit edici niteliği karşısında, bu Antlaşmanın değiştirilmesi gerekliliği üzerinde durarak “Avrupa'da bir bölgenin siyasi dengesinin tek taraflı olarak değiştirilemeyeceği” gerekçesiyle durumun yeniden ele alınması için Berlin Kongresi'nin toplanmasını sağlamıştır.²¹

Zor duruma düşen Osmanlı Devleti 4 Haziran 1878 tarihinde imzalanan Kıbrıs Antlaşması veya Türk-İngiliz Savunma Konvansiyonu neticesinde, Rus tehlikesine karşı Kıbrıs'ı geçici süreyle İngiltere'ye vermiştir.²² Ya da Osmanlı, İngiltere'nin, Adayı işgaline ve idare etmesine rıza göstermek zorunda kalmıştır. Bu antlaşmada Osmanlının Kıbrıs üzerindeki mülkiyet hakkı ortadan kalkmamaktaydı. Buna ilaveten ek bir antlaşma daha yapıldı. Bu ek antlaşmanın 6. Maddesine göre Rusya'nın Kars ve Doğu Anadolu'yu terk etmesi halinde İngiltere de Kıbrıs'ı geri verecekti.

Osmanlı İmparatorluğunun I. Dünya Savaşına Almanya'nın yanında katılması üzerine, İngiltere 5 Kasım 1914'te tek taraflı olarak Adayı ilhak etti. Türkiye 1923 yılında Lozan Antlaşmasının 20. Maddesine göre Adanın İngiliz mülkü olduğunu kabul etmek zorunda kaldı.²³ Bu nedenle İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki egemenliği Lozan Antlaşmasına kadar “de facto” olarak kalmıştır. İngiltere 1882'den beri Adayı Yüksek Komiserlik şeklinde yönetirken, 1925 yılından itibaren Vali atamaya başlamıştır. İngiltere'nin Vali atamaya başlaması, Adanın İngiliz yönetimi tarafından hukuken

²¹ Zia, **a.g.e.**, s. 29.

²² Vehbi Zeki Serter, Ozan Zeki Fikretoğlu, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878-1988)**, Lefkoşa, Halkın Sesi Ltd. 1988, s.1-5.

²³ Bozkurt, **a.g.e.**, s.11.

alındığının göstergesidir. Böylece İngiltere tarafından da Adanın statüsü kesin olarak belirlenmiş olup, Kıbrıs'ı bir Taç Kolonisi 'Crown Colony' haline getirmişlerdir.²⁴

İngilizler Adaya hakim olduktan sonra, Adanın nüfus yapısında değişiklik yapma politikasını benimsemişlerdir. Türkleri asimile etmek ve Ortodoksların faaliyetlerini kısıtlamak amacıyla Adaya değişik milletlerden göçmen yollamışlardır.²⁵ İngiltere 1882 yılında Anayasa ile Adanın yönetimini İngiliz Yüksek Komiserliği Başkanlığında 6'sı İngiliz, 9'u Rum ve 3'ü de Türk cemaatleri tarafından seçilen 18 üyeli bir Yasama Meclisi ile yürütmüştür. Bu sistemde çoğunluk Rumlar da olmadığı gibi eşitlik durumlarında Yüksek Komiser'in oyu ile çoğunluğu kendi elinde tutarak demokrasi varmış havası yaratmak istemektedir. İngiltere siyaset alanındaki bilgisini konuşurarak, iki halk arasında farklılıklar, ayrımlar yaratmıştır. Böylece her geçen gün Türk-Rum ilişkilerinde ortaya çıkan bozulmalara paralel olarak İngiltere konumunu pekiştirmeye çalışmıştır. Söz konusu bozulmalara geçmeden İngiltere'nin Kıbrıs politikası hakkında son bir husus eklenebilir. Çok daha sonraları, 1952 yılında Mısır'da 'Hür Subaylar' ihtilaliyle başlayan ve 1956 Süveyş kriziyle doruk noktasına çıkan İngiliz karşıtı tepkiler İngiltere'nin Ortadoğu'daki politikalarında değişikliğe sebebiyet verip İngiltere için Kıbrıs'ın önemini artırmıştır. İngiltere 27 Temmuz 1954 tarihinde Mısır'la yaptığı anlaşma üzerine Mısır'daki Ortadoğu Komutanlık üssünü Kıbrıs'a taşıma kararı aldı. İngiltere artık Kıbrıs' a askeri anlamda başka bir gözle bakmaya başladı. Bu tutumu günümüze değin aynı şekilde sürmektedir.²⁶

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı İngiltere'ye devrinden sonra Kıbrıs Rum ve Türk halklarının ilişkilerini belirleyen en önemli etken Kıbrıs Rumlarının Enosis mücadelesi olmuştur. Enosis Yunanlıların "Megali İdea" hedefi çerçevesinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını ifade eder. Kelime anlamı 'ilhak' olan Enosis, ilk Megali idea haritasının çizildiği 1791 yılından beri gündemde olan bir konudur.²⁷

²⁴ Çay, **a.g.e.**, s.23.

²⁵ M. Sami Denker, **Kıbrıs Sorunu-Bir Millet'in ve Devletin Yaşama Hakkı**, İstanbul, Türkar Yay., 2002, s.32.

²⁶ Karalos Zaharides, Yusuf Alp, **Kıbrıs**, İstanbul, Birikim Yay., 1979, s.4-5.

²⁷ Sabahattin İsmail, **150 soruda Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 1998, s.6-8.

Kıbrıs'ın Valilerle yönetilecek olması, Enosis olmasa bile ilk adımda bir özerklik bekleyen Kıbrıslı Rumlar üzerinde büyük bir düş kırıklığı yarattı. Enosis hayallerini bir an önce gerçekleştirmek isteyen Kıbrıslı Rumlar, 1931 yılında İngiliz yönetimine karşı isyan ettiler. İsyân sırasında Lefkoşa'daki İngiliz Vali Konağı, Kıbrıslı Rumlar tarafından yakıldı. İngiliz yönetimi, aldığı sert önlemlerle isyanı bastırabildi. Bu isyanda Yunanistan'ın Kıbrıs Konsolosu Kyrou'nun etkin bir rol üstlendiği anlaşıldığından, İngiliz yönetimi tarafından sınır dışı edilmiştir.²⁸

II. Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesini talep eden Rumlar İngiliz Anayasasının hazırlanması önerisini reddedip, Enosis içermeyen bir teklifi kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdir.²⁹ 1931 yılından beri sıkıyönetim politikası uygulayan İngiltere II. Dünya Savaşının sonlarına doğru dünyada esen genel havaya uygun olarak Kıbrıs'taki baskı ve denetimlerini biraz gevşetip, değişik planlarla ortaya çıkmıştır. Bu amaçla ard arda şu planlar yapılmıştır; 1947 Lord Winster Planı, 1948 Jackson Planı, 1955 Birinci Mac Millan Planı, 1955 Birinci ve İkinci Harding Planları, 1956 Radcliff Planı, 1958 İkinci Mac Millan Planı, 1958 Spaak (NATO Genel Sekreteri) Planı. Bu planların ortak noktası İngiltere'nin Kıbrıs'ta kalıcı olarak kalmasını ve devamlılığını sağlıyor olmalarıdır.³⁰ Rumlar açısından bu planlar Enosis'i içermediğinden reddedilmiştir.

Yunanistan 1947 Paris antlaşması ile Oniki Adayı aldıktan sonra tüm dikkatini Kıbrıs'a vermiştir. Kıbrıs'ı ilhak etmek isteyen Rumlar 1925-1959 yılları arasında Adanın statükosunu değiştirmek için her yolu denediler. İngiltere'nin Enosis'i kabul etmeyeceğini anlayan Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere götürmeye karar verdiler. Kıbrıs Rum Toplumu Başkanı Makarios, Yunanistan'a giderek Başbakan Pagagos ile görüştüktan sonra Yunanistan daimi delegesi vasıtasıyla 16 Ağustos 1954'te Kıbrıs meselesinin görüşülmesi için Birleşmiş Milletlere

²⁸ Şükrü Sina Gürel, **Kıbrıs Tarihi (1878-1960)**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1985, s.136-137.

²⁹ Süleyman Özmen, **Avrasya'nın Kırılma Noktası Kıbrıs**, İstanbul, IQ Yay., 2005, s.70.

³⁰ Bozkurt, **a.g.e.**, s.13.

başvurdu.³¹ Rum ve Yunanlılar Birleşmiş Milletlerden “Self Determinasyon” hakkı isteyerek Enosis’e gidecek yolu açacak bir karar almasını beklemekteydiler.

Yunanistan’ın Birleşmiş Milletlere başvurusu Türkiye için beklenmedik bir durumdu. Aslında 1950’li yılların ortalarına kadar Türkiye, İngiltere’nin Kıbrıs’tan çıkmayacağı ve Enosis tehlikesinin bulunmadığı görüşünü taşımaktaydı. Bu nedenle Rum-Yunan tarafının bu yöndeki faaliyetlerini önemsememekte ve bunlara karşı gereken önlem ve girişimler üzerinde durmamaktaydı. Yunanistan’ın Birleşmiş Milletlere başvurusu, Türkiye için ciddi bir uyarı oldu. Meselenin milletlerarası platformlarda ele alınması karşısında daha fazla sessiz kalınamayacağını farkına varıldı.³²

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 17 Aralık 1954’de yapılan toplantıda, 8 çekimser oya karşı 50 olumlu oyla kabul edilen 814 (IX) numaralı kararda, Kıbrıs meselesi ile ilgili bir karar suretini kabul etmenin uygun olmadığı belirtilmekteydi. Kıbrıs Rum Toplumu Başkanı Makarios, Yunan Albay Georgios Grivas ile Yunanistan ve Kıbrıs’ta gizli toplantılar yaparak bir yeraltı terör örgütü kurulması üzerinde anlaşmaya vardı. Böylece EOKA (Ethniki Organosis Kypriakon Agonistan) adındaki terör örgütü 1955 yılında kurularak Kıbrıs’a gizlice Yunanistan’dan silah ve diğer askeri malzemeler getirilmeye başlandı.³³ İlk başta İngilizleri hedef alan EOKA daha sonra Kıbrıs Türklerini de hedef almaya başladı. EOKA, dağıttığı ilk bildirimlerde;“İki düşmanımız vardır. Birincisi İngilizler, ikincisi Türklendir. İngilizleri adadan kovacağız sonra da Türkleri imha edeceğiz. Gayemiz Enosis’tir. Her ne pahasına olursa olsun vazifemiz bu gayenin gerçekleşmesidir” demektedir.³⁴

Lozan Antlaşması ile Ada’daki haklarından vazgeçen Türkiye 1950’li yıllarda bile Kıbrıs’la ilgilenmemekteydi. O tarihlerde Türkiye konuyu İngiltere’nin bir

³¹ Halil Fikret Alasya, **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs’ta Türk Eserleri**, Ankara, Ayyıldız, 1977, s.70.

³² Ahmet C. Gazioğlu, “Kıbrıs Sorunu, Ortaklık Cumhuriyeti ve AB üyeliği Girişimlerinin Siyasi ve Hukuki Yönleri”, **Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi**, Ed. Ali Ahmetbeyoğlu, Erhan Afyoncu, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı Yay., s.256.

³³ Sabahattin İsmail, **a.g.e.**,s.41-43.

³⁴ Halil Sadrazam, **Kıbrıs’ta Varoluş Mücadelemiz Şehitliklerimiz ve Anıtlarımız**, İstanbul, Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı Yay., 1990, s.23.

sorunuymuş gibi görüp, Adanın İngiltere elinde kalmasını destekler bir yapı içindeydi. Türk yetkililerin yaptığı açıklamalar genellikle sorunun varlığını yadsıyan nitelikte olmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak Ocak 1950’de bu konu ile ilgili beyanatında “Kıbrıs Meselesi diye bir sorunun olmadığını ve ileride de bu durumun sorun doğurma ihtimalinin dahi olmadığını” belirtmiştir.³⁵

İngiltere’nin teşvikleri, Rum ve Yunanlıların BM’ye başvurusu ve EOKA gibi yapılanmalar üzerine Türk tarafının dikkati Kıbrıs’a çekilmiştir. Basının yönlendirmesiyle “Ya Taksim Ya Ölüm” mitingleri düzenlenerek, Türkiye’nin Kıbrıs’a yönelik beyanatlarında gözle görülür farklılıklar olmaya başlamıştır. Türk Tezi (Taksim) 16 Kasım 1956’da Menderes’in talimatıyla şöyle ifade edilmiştir; a-İngilizler Ada’da kalsın, b-İngiltere Ada’dan çıkacaksa Ada bize verilsin, c-Bu olmazsa Kıbrıs taksim edilsin, d-Self-Government (Özerk bir yönetim tarzı), e-Hiç arzu edilmeyen şekil: Ada’nın Yunanistan’a verilmesidir.³⁶ Türkiye’de bu olaylar yaşanırken Kıbrıs’ta Türkler 1956 tarihinde Türk Mukavemet Teşkilatını (TMT) kurmuşlardır.³⁷ Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhak edilmemesi için çalışan bu teşkilatla birlikte buna benzer başka yapılanmalarda kuruldu.

1.3. LONDRA KONFERANSI

1955 yılında İngiltere’de hükümetin değişerek Muhafazakâr Partinin iktidara gelmesi üzerine Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunmak istenmiştir. 1950’li yıllarla birlikte İngiltere Dünyada meydana gelen değişimlerle, sahip olduğu topraklardan geri çekilerek yerini yerel halklara bırakmaya başlamıştır. Kıbrıs’ta iki halk bulunmaktaydı ve bu halkların arkasında da kendilerini “Anavatan” diye nitelendiren iki devlet bulununca sorunlar artmaktaydı.

³⁵ Fahir H. Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959**, Ankara, Sevinç Matb., 1963, s.20.

³⁶ Mehmet Hasgüler, **Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu**, İstanbul, Alfa Yay., 2007, s.40.

³⁷ İsmail, **a.g.e.**, s.44-45.

Rum ve Türk toplumları arasındaki çatışmalar ABD'nin de hoşuna gitmemektedir. Bu çatışma durumu NATO'nun güney kanadının zayıflamasına sebebiyet vermektedir ve bu durum SSCB'nin güçlenmesine yol açmaktaydı. ABD, Yunanistan ve Türkiye arasındaki anlaşmazlığın ne şekilde olursa olsun çözümünden yanaydı. Bu sebeple her iki tarafın çözüm yolu olarak sundukları “taksim” ve “Enosis” tezleri bir kenara bırakılıp, Kıbrıs'ın Bağımsız bir ülke olarak kurulması amaçlanmıştır.

Yaşanan bu hadiseler altında İngiltere, Kıbrıs meselesine çözüm bulabilmek için Yunanistan ile Türkiye heyetlerini 30 Haziran 1955'te Londra'da bir konferansa davet etti. İngiltere'nin bu toplantıyı düzenlemesindeki asıl amaç taraflar arasında bulunan derin görüş ayrılıkları nedeniyle Kıbrıs'ta kalışını meşrulaştırma ve uzatma harekâtıdır. Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu Türkiye heyetini, Dışişleri Bakanı Stefanopolus Yunanistan'ı ve Dışişleri Bakanı Harold Macmillan İngiltere'yi temsil etmekteydi.³⁸ 29 Ağustos 1955'te başlayan Londra Konferansı'nda Yunanistan “Enosis”, Türkiye ise “statükonun devamı veya Kıbrıs'ın Türkiye'ye verilmesi” tezini savunurlarken İngiltere “Self-Government” tezini öne sürdü. Taraflar arasında herhangi bir yakınlaşma sağlanamadan Konferans 7 Eylül 1955'de dağıldı.

Londra Konferansı'nın önemli sonuçlarından biri, Türkiye'nin Lozan Konferansıyla Ada üzerindeki tüm haklarını yitirmesinden sonra Ada'ya yönelik siyasi kararlarda “birinci derecede” taraf olması ve günümüze kadar süren garantör ülke misyonunu kazanmasına yönelik ilk adım olmasıdır.³⁹ Londra Konferansının diğer sonucu da Ada'nın geleceğine dair kimlerin söz sahibi olacağına ortaya çıkmış olmasıdır. Üçlü konferansın en önemli sonucu ise İngiltere'nin Ada üzerindeki egemenliğini devam ettirmesi için yanına Türkiye'yi alarak bir denge politikası gütmeye zorunluluğudur.⁴⁰

³⁸ Ahmet Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs: Statü ve Anayasa Meseleleri (1878-1960)**, Lefkoşa, 1960, s.91-92.

³⁹ Hasgüler, **a.g.e.**, s.222.

⁴⁰ İbrahim Özejder, “Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Girişinde Basın ve Diğer Etkenlerin Rolü” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Ana Bilim Dalı, 1996, s.23-27.

1.4. ZÜRİH VE LONDRA ANTLAŞMALARI

İngiltere'nin sunduğu planlarda başarı sağlanamayınca ABD, bağımsızlık formülü konusunda Ankara ve Atina ile görüşmelere başladı. Yapılan görüşmeler neticesinde Yunanistan ve Türkiye Aralık 1958'deki NATO toplantısında tezlerinden vazgeçtiklerini açıklamışlardır. Bu olay üzerine bağımsız Kıbrıs yolunda adımlar atılmıştır.⁴¹

Daha sonra 5 Şubat 1959'da bir araya gelen Yunan ve Türk Dışişleri Bakanları Zürih'te toplanıp Kıbrıs'ta bağımsız bir Cumhuriyet kurulması yönünde anlaşmışlardır. Bu uzlaşi üzerine Başbakanlar, Menderes ve Karamanlis de toplantıya katılmışlardır. 11 Şubat 1959'da iki Başbakan ortak konularda anlaşarak Zürih Antlaşmasını imzalamışlardır.⁴²

Zürih'te aslında dört antlaşma imzalanmıştır. Bunlardan ilki "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı" ile ilgili bir antlaşma ve gelecekte devletin esasını oluşturacak 27 maddelik bir ektir. İkincisi Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında bir "Garanti Antlaşması"dır. Üçüncü belge, bu devletler arasında imzalanan bir "İttifak Antlaşması"dır. Son belge ise tarafların iyi niyetlerini ortaya koyan "Centilmenler Antlaşması"dır.⁴³

"Gentlemen's Agreement" olarak bilinen Centilmenler Antlaşması aslında Türkiye ve Yunanistan arasında Başkanlar düzeyinde imzalanan ve çok sonraları açıklanan bir antlaşmadır. Karamanlis ve Menderes'in imzasını taşıyan bu antlaşmaya göre, Türkiye ile Yunanistan Kıbrıs'ta Komünist Partisine ve komünist faaliyetlere karşı

⁴¹ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.1: 1919-1980, Ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yay., 2001, s.607.

⁴² Sevin Toluner, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1977, s.71.

⁴³ Nazım Beratlı, **Kıbrıs Türklerinin Tarihi**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., 1999, s.249.

önlem alınmasını sağlayacak ve Kıbrıs Türk ve Rum Liderliğini Kıbrıs'ın NATO'ya üye olması için teşvik edeceklerdir.⁴⁴

İmzalanan Zürih Antlaşması'na Kıbrıs'ın asıl sahipleri olan Kıbrıs Rum ve Türk tarafları ve ayrıca fiilen Kıbrıs'ı yöneten İngiltere imza atmadığı için antlaşmanın geçerliliği yoktur. Bu Antlaşmanın yasal olabilmesi için taraflar Londra'da yeniden toplandılar. Toplantıya Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, İngiltere Başbakanı Macmillan, Yunanistan Başbakanı Karamanlis, Kıbrıs Türklerini temsilen Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Rumlarını temsilen Başpiskopos Makarios katılmışlardır. Bu toplantı yapılan Zürih Antlaşmasının tüm taraflarca imzalanmasını içermektedir. Bu toplantı da Antlaşmayı imzalamada tek sorun çıkaran kişi Makarios'tur. Daha önceki planlar Enosis'i içermediği için de birçok kez Makarios tarafından reddedildiği bilinen bir gerçektir. Karamanlis'in zorlamasıyla Makarios'un direnci kırılmıştır. 19 Şubat 1959 tarihinde Londra Antlaşması imzalanmıştır.

Kıbrıs devletinin kuruluş Antlaşmaları ile Kıbrıs Anayasası bir yandan toplumların egemenliğini sınırlandırırken, diğer yandan da egemenliğin (geriye kaldığı kadarıyla) iki toplum arasında paylaşılması ilkesini içeriyordu. Kıbrıs'ın başka bir devletle tamamen veya kısmen birleşmesi veya bölünmesi Kıbrıs Anayasası tarafından yasaklanırken, Anayasanın temel maddelerini değiştirmek, Kıbrıs Rum-Türk toplumları istese bile mümkün değildi.⁴⁵

Kıbrıs Anayasası tarafların siyasi eşitliğine dayanmaktaydı ve yönetim şekli Başkanlık sistemine benzemektedir. Anayasanın temel maddeleri şunlardır:

- Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı yardımcısı Türk olup, kendi toplumları tarafından seçileceklerdir.
- İcra yetkisi Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısında toplanacaktır.
- Bakanlar Kurulu 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşacaktır.

⁴⁴ Niyazi Kızılyürek, **Daha Önceleri Neredeydiniz? Düünden Bugüne Kıbrıs Müzakereleri**, 1. Baskı, İstanbul, Birikim Yay., 2009, s.16.

⁴⁵ Kızılyürek, **a.g.e.**, s.16.

- Veto yetkisi Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısına aittir.
- Kanun yapma yetkisi %70 Rum ve %30 oranına göre Türk ve Rum toplumlari tarafından 5 yıl için seçilecek olan Temsilciler Meclisine verilecektir.
- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin %60'ı Rum ve %40'ı Türk olmak üzere 2000 kişilik bir ordusu olacaktır. Silahlı Kuvvetlerin, jandarma ve polis kuvvetlerinde komutanlardan biri Türk olacaktır.
- Kıbrıs'ın en büyük 5 şehrinde Türkler ayrı belediyeler kuracaklardır.
- İki Rum, bir Türk ve bir de tarafsız hakimden oluşan Yüksek mahkeme kurulacaktır. Tarafsız hakimin iki oy hakkı bulunup mahkemeye başkanlık edecektir.
- Her toplum, din, eğitim, kültür ve öğretim, şahıs ve aile hukuku ve benzer alanlarda kendi Cemaat Meclisi aracılığıyla muhtariyet hakkını kullanır.
- Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve Anayasasını garanti eden bir anlaşma, Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında akdedilecektir.
- Adanın herhangi bir devletle tam veya kısmen birleşmesi, ya da ayrılıkçı bağımsızlık ilanı yasaklanmıştır.

İngiltere bir türlü vazgeçmediği egemenlik hakkını bu anlaşma ile devretmiştir. Bununla beraber Ada'daki külfetlerinden kurtularak askeri üsler ve ona bağlı eğitim alanları üzerindeki egemenlik hakkını muhafaza etmiştir. Antlaşmanın 1. Maddesi, 'Akrotiri' ve 'Dhekelia' gibi üsleri İngiltere egemenliğinde bırakmıştır.⁴⁶

1.5. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULMASI

Londra Antlaşması'nın imzalanması üzerine 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Yeni kurulan Cumhuriyet ne bağımsız, ne üniter, ne de federal bir yapıdır. Anayasanın Kıbrıs'ta öngördüğü sistem kendine özgü yapısı olan görevsel bir

⁴⁶ SİSAV, a.g.e., s.26.

federasyondur (Functional Federation).⁴⁷ Buna göre iki toplum arasındaki fonksiyonel bir ortaklıkla iç dengenin sağlanmasına çalışılacaktır. Ne Rumlar ne de Türkler karşı taraf üzerinde baskı ve üstünlük sağlayamayacaklardır. Kıbrıs dışişlerinde bağımsız değildir. Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte içinde bulunmadıkları bir birlik veya topluluğa katılamayacaktır. Savunma üç devletin güvencesi altında olacaktır. Kurulan sistemin bozulması halinde üç devlet ya beraber ya da ayrı ayrı müdahale etme hakkına sahip olacaktır.⁴⁸

Yeni Anayasanın öngördüğü usule göre Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına Başpiskopos Makarios, yardımcılığına da Fazıl Küçük getirilmiştir.⁴⁹ Kıbrıs Cumhuriyeti 21 Eylül 1960'da Birleşmiş Milletlere, 24 Mayıs 1961'de de Avrupa Konseyine aday olmuştur.

Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan İttifak antlaşması ile taraflar Kıbrıs'ın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne yönelecek saldırıları bertaraf etmeye yönelik Kıbrıs'ın statüsünün devamını sağlamak için asker bulundurma taahhüdünü yüklenmişlerdir. Kıbrıs'ta üçlü bir karargâh kurulmuştur. Buna istinaden Anayasa kabul edildiği gün Türkiye'den 650 Türk askeri, Yunanistan'dan ise 950 Yunan askeri adaya çıkmışlardır.

Ada'da kendine has özelliklere sahip bir yapı kurulmuştur. Mevcut Anayasa her iki halkın iyi niyetle yapacakları işbirliği ile işlerlik kazanacaktır. Ecevit'in 1960 tarihinde Ulus gazetesine verdiği beyanat ta önemlidir: "Kıbrıs için bulunan uzlaştırıcı formülün işleyebilmesi, yani bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin sürekliliği ve huzur ve güvenliği Türk ve Rum topluluklarının iyice anlaşarak geçinebilmelerine olduğu kadar, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin dost kalmalarına da bağlıdır." İki halkın iyi niyetinin yanında, egemen olan Garantör devletlerin de tutumu önemli bir konudur. Ada'daki tabloya bakıldığı zaman mecburen masaya oturan ve antlaşmalara imza koyan Rum tarafı ve Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bir geçiş dönemi olarak

⁴⁷ SİSAV, a.g.e., s.26.

⁴⁸ Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, İstanbul, Akdeniz Haber Ajansı ve Gündoğan Yay., 2002, s.38-39.

⁴⁹ Çay, a.g.e., s.45.

görmektedirler. Asıl amaçlarının Enosis olduğunu belirterek bu yolda mücadeleden hiç ayrılmayacaklarını belirtmişlerdir.⁵⁰ Bu yüzden Kıbrıs Rum tarafı Anayasanın birçok maddesini uygulamayıp itirazlarda bulunmuştur. Makarios özellikle Türk başkan vekilinin veto yetkisine, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunabilme hakkına ve Kıbrıs'ta Yunan ve Türk askerlerinin yerleştirilmesine muhalefet etmiştir.

Rumlar sayısal üstünlüklerini göz önüne aldıkları zaman azınlık olan Türklere Ada'nın günlük işlerinin yürütülmesini imkânsız kılacak derecede geniş hak ve yetkiler verildiğini belirtmişlerdir. Rumlar bu Antlaşmaları Ada'nın bağımsızlığı önünde büyük bir engel olarak görmüşlerdir. Bu Antlaşmaların Adanın içişlerine yabancı kuvvetlerin müdahalesine imkân tanımakta olduğunu ve Kıbrıslıların self determinasyon hakkını engellediğini belirtmişlerdir.

Kıbrıs Rum toplumu adanın Yunanistan ile birleşmesi politikasını yürütürken, Kıbrıs Türk liderliği Ada'nın bölünmesini umuyor ve ayrı bir Türk devleti fikrini hayata geçirebilmek için çaba gösteriyordu. TMT, Londra ve Zürih Antlaşmaları'na rağmen Kıbrıs'ta ayrı bir Türk devleti kurabilme çalışmalarını sürdürüyordu. TMT'den sorumlu olan Binbaşı İsmail Tansu, "TC Hükümetinin izlediği Kıbrıs Politikası hangi yönde gelişirse gelişsin, bizim şaşmaz hedefimiz 340 yıl üzerinde bayrağımızı dalgalandırarak Türk vatanının bir parçası yaptığımız Kıbrıs Adası'nı kurtarmaktı. Şartlar elvermediği takdirde, hiç olmazsa Ada'nın yarısında Türk Hâkimiyetini tesis edecek bağımsız Türk Devleti'nin kurulması sağlanacaktı" beyanatında bulunuyordu.⁵¹

Görüldüğü gibi, Enosis'çilerle taksimcilerin gerek Rum gerekse Türk tarafında yönetimi ellerinde bulundurmaları sonucu toplumların işbirliğini önleyen ayrılıkçı ideolojiler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin barış içinde gelişmesini engellemiştir.

Bu Cumhuriyeti sonlandırmak için uygun zamanı bekleyen Makarios, Türkiye'de hükümet buhranının olduğu bir günü, Yunanistan'da ise Karamanlis'in iktidardan düştüğü ve Londra ve Zürih Antlaşmalarını tanımayan Papandreou hükümetinin başa

⁵⁰ Enver Bozkurt, Havva Demirel, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Ankara, Nobel Yay., 2004, s.26.

⁵¹ İsmail Tansu, **Ashnda Hiç Kimse Uyumuyordu**, Ankara, Minpa Yay., 2001, s.244.

geçtiği zamanı seçmiştir.⁵² 30 Kasım 1963 tarihinde garantör devletlere, Anayasada Türklere tanınan hakların kaldırılmasını ve Garanti ve İttifak Antlaşmalarının feshedilmesini teklif etmiştir. Devletin istikrar kazanmasına izin vermeden ve Anayasa'nın önemli hükümlerini değiştirecek 13 maddelik teklifler şunlardır:

- 1) Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının veto hakları kaldırılmalıdır.
- 2) Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Cumhurbaşkanı bulunmadığı zamanlarda vekâlet edebilmelidir.
- 3) Temsilciler Meclisi Başkanı ve Başkan Yardımcısı temsilciler Meclisinin tümü tarafından seçilmelidir.
- 4) Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı Temsilciler Meclis başkanına vekâlet edebilmelidir.
- 5) Bazı kanunların yapılması için Anayasada öngörülen ayrı çoğunluk istemi kaldırılmalıdır.
- 6) Belediyeler birleştirilmelidir.
- 7) Adalet mekanizması birleştirilmelidir.
- 8) Güvenlik Teşkilatı birleştirilmelidir.
- 9) Savunma ve güvenlik kuvvetlerinin sayıları kanunla belirlenmelidir.
- 10) Memurluk nüfus oranıyla orantılı olmalıdır.
- 11) Kamu Hizmetleri Komisyon üye sayısı indirilmelidir.
- 12) Kamu Hizmetleri Komisyon kararları basit çoğunlukla alınmalıdır.
- 13) Cemaat Meclisleri lağvedilmelidir.

Maddeler incelendiğinde, Devletin iki toplumlu yapısının yıkılmak istendiği ve tek toplumlu bir yapıya, yani Helen karakterine dönüştürülmek istendiği görülmektedir. Bu değişikliklerle Türkler azınlık statüsüne geçeceklerdir. Yapılan Teklif Kıbrıs Türkleri ve Türkiye tarafından reddedilmiştir. Makarios'un bu değişiklik önerilerine sessiz kalıp destek veren ülke İngiltere'ydı. İngiltere'nin Makarios'u bu değişiklik önerilerinde cesaretlendirmesi Ada'nın bölünmesine giden önemli bir yoldu. İngiltere 'böl ve yönet' siyasetini iyi uygulamaktaydı.

⁵² Çay, **a.g.e.**, s.51.

Kıbrıslı Türkleri misafir haline getirecek olan teklifin reddedilmesi üzerine, Rumlar 21 Aralık 1963'te Akritas Planını uygulamaya koymuşlardır. Akritas Planı, 1961 yılında hazırlanmış fakat hemen tatbikata konmamıştı.⁵³ Bunun nedeni ise anayasanın işlemediğini ve iki cemaat arasında belediye, memur ve ordu konularında ihtilafın baş gösterdiğini dünyaya duyurmak ve ispatlamaktı. Akritas planına göre Zürih ve Londra Antlaşmaları Enosis' e uygun şekilde dönüştürülecek veya ortadan kaldırılacaktır. Kıbrıslı Türkleri Kıbrıs'tan atmak veya sindirmeye yönelik kuvvete dayalı bir plandır. Yaşanan çatışmalar neticesinde Türkler Ada'nın %3'lük bir bölümünde yaşamak zorunda bırakılmışlardır.

Çatışmaların devam etmesi üzerine Türkiye'nin fiili çabalarıyla birlikte İngiltere'nin ateşkes önerisi üzerine 30 Aralık 1963'te "Yeşil Hat" olarak adlandırılan bir sınır çizilmiştir.⁵⁴ Bu gelişmeler üzerine, 1 Ocak 1964'te Makarios 1960 anlaşmalarını tek taraflı fesih ettiğini açıklamış ve sonrasında Kıbrıs Cumhuriyeti ortadan kalkarak gayri resmi Rum yönetimi ortaya çıkmıştır. Yeniden yaşanan problemler yüzünden İngiltere 15 Ocak 1964'te Londra'da bir konferans toplamıştır. Konferansta üç değişik plan önerilmiştir. Rumlar, Kıbrıs'ın bağımsız üniter bir devlet haline getirilmesini, İttifak ve Garanti Antlaşmalarının ortadan kaldırılmasını, Türk ve Yunan askeri birliklerinin adadan çekilmelerini talep etmiş ve Kıbrıslı Türklere azınlık haklarına sahip bir statü önermişlerdir. Kıbrıs Türkleri ise 1960 Antlaşmalarının yetersiz kaldığını ve kendilerine ilave garantiler getirilmesinden yana olmuşlardır.⁵⁵ İngilizlerin, Kıbrıs'ta barışın sağlanması için on bin kişilik NATO kuvvetinin gönderilmesi teklifi Makarios tarafından reddedilmiş, böylece Londra Konferansı hiçbir sonuç alınmadan dağılmıştır.

Saldırıların sürmesi üzerine BM Güvenlik Konseyi 4 Mart 1964 tarihinde 186 sayılı karar ile Kıbrıs'a, BM Barış Gücünü gönderme kararı almıştır.⁵⁶ Tüm bu

⁵³ Çay, **a.g.e.**, s.67-71.

⁵⁴ Sema Sezer, Banu Terzioğlu, "Tarihçe ve Kıbrıs Sorunu Kronolojisi", **Avrasya Dosyası, Kıbrıs Özel**, C.10, Sonbahar 2004, s.339.

⁵⁵ Fulya Yurdağın, **1955-1965 Yıllarında Türkiye Basınında Kıbrıs Sorunu, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2008, s.130.

⁵⁶ Bozkurt, **a.g.e.**, s.45.

gelişmelere rağmen saldırılar durmayınca Türkiye TBMM'den saldırı yetkisi almıştır. Türkiye'nin müdahale kararının hemen ardından Amerika Başkanı Johnson, İnönü'ye iki ülke ilişkileri açısından önem taşıyan ve çok uzun bir süre tartışmalara yol açan, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesine engel teşkil eden ünlü mektubunu 5 Haziran 1964'te yollamıştır. Johnson'un İsmet İnönü'ye göndermiş olduğu mektup Türk - Amerikan ilişkileri açısından hayal kırıklığı taşıyan ve değişik yönlere çekilebilecek ifadelerle doludur. Johnson Mektubu sert bir üslupta yazılmış olup Türkiye'nin müdahalesi durumunda Sovyetlerin herhangi bir teşebbüsünde NATO üyelerinin Türkiye'ye destek verip vermemeleri konusu belirsiz bırakılmıştır. ABD bu durumda Türkiye'nin siyasi arenada yalnız kalabileceği konusunda Türkiye'yi uyarmıştır.⁵⁷

Türk Hükümeti bu mektubu Yunanistan lehine alınmış bir karar olarak görmüştür. Türkiye, ABD'yi o döneme kadar en yakın müttefiki ve güvenliği açısından garantisi olarak görüyordu. ABD baştan beri iki müttefiki arasında savunduğu tarafsızlık politikasında Türkiye'yi yalnız bırakmıştır. Mektup sonrası Türk Hükümeti'nin çıkardığı en önemli sonuç; Türkiye ve ABD'nin çıkarlarının her zaman aynı olmayacağı yönündedir. Kamuoyunun Johnson mektubundan haberdar olmasıyla beraber Amerikan karşıtlığı hız kazanmıştır. ABD iki tarafın herhangi bir savaşa girme durumunu göze alamamıştır. İsmet İnönü'nün kırılganlığını ifade eden ve NATO'nun işlevini sorgulamasına yol açan mektubu göndermesi üzerine İsmet İnönü Washington'a davet edilir. Amerikan Cumhurbaşkanı Johnson, bu soğuk ve olumsuz ortamı dağıtabilmenin bir yolu olarak hem Başbakan İnönü'yü hem de Yunanistan Başbakanı Papandreu'yu aynı zamanda Washington'a davet etmiştir. Johnson'un bunu yapmaktaki amacı belki de bu soruna çözüm getirebileceğini düşünmüş olmasından kaynaklanmıştır. Johnson arabulucu sıfatıyla davranmayarak iki liderle ayrı ayrı görüşmüş herhangi bir üçlü toplantı yapmamıştır.⁵⁸ Görüşmelerden istenen sonuç elde edilememiştir.

ABD, Doğu Akdeniz'de dengelerin değişebileceği endişesiyle NATO ittifakının sarsılmasını istemiyordu. ABD, iki tarafı bir araya getirerek çözüm bulmak amacıyla

⁵⁷ Metin Toker, "Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları", **İnönü'nün Son Başbakanlığı 1961-1965**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1992, s.204-207.

⁵⁸ Mehmet Gönübol, **Türk Amerikan İlişkilerinde Genel Bir Değerlendirme**, Foreign Policy, C.1, No.4, Aralık, 1971, s.14.

Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile birlikte BM arabulucusu ve ABD eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson'un arabuluculuğu altında Cenevre'de toplanma kararı almıştır.⁵⁹ 8 Temmuz'da başlayan Acheson Planı'na göre Kıbrıs Yunanistan'a verilecek ve Kıbrıs'ın Kuzeydoğusunda bulunan Karpaz Yarımadası Türkiye'ye verilecektir. Bu plan, adı konmamış bir taksim planı olduğu intibası yüzünden Makarios tarafından reddedilmiştir. Yunanistan'ın sunduğu teklife göre; El-Greco bölgesinde bir alan 25-30 yıllık bir süre için Türkiye'ye verilecek ve Türklere azınlık hakkı tanınacaktır ama Türkiye bu öneriyi reddetmiştir. Böylece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığına son vermeyi temel alan Dean Acheson'un '1. çözüm planı' başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Görüşmelerin boşa çıkması sebebiyle Ada'da iki toplum silahlanmayı daha da arttırmış ve her an bir çatışma çıkabilme olasılığı doğmuştur. Aynı ay içerisinde Acheson 2. Planını sunmuştur. Buna göre; Ada Yunanistan'a verilecek, Karpaz yarımadasında bir üs elli seneliğine Türkiye'ye kiralanacaktır. Türklere azınlık hakkı verilecek ve Türk hakları ABD garantisinde olacaktır. Türkiye ve Makarios 2. Acheson Planını da reddetmiştir. ABD tüm çabalarına rağmen herhangi bir sonuç elde edemeyince 31 Ağustos'ta Cenevre Görüşmelerindeki arabuluculuk görevinden çekildiğini ilan etmiştir.⁶⁰

Bundan sonraki dönemde Makarios ve AKEL, Türklere hiçbir taviz vermeden, "Atofia-Enosis" (Saf, pür, sulandırılmamış Enosis) tezini ön plana çıkararak Ada'da egemen güç olmayı amaçladılar. Türkiye'ye verilecek en küçük tavizin bile 'çifte Enosis' anlamına geleceğini bildirdiler. Makarios 1966'da Yunan hükümeti ile görüşlerinde şunu dile getirmektedir; "Hiçbir koşulda Enosis karşılığında Kıbrıs'tan herhangi bir ödün verilemez, Yunanistan'dan verilip verilmeyeceği Yunan Hükümetinin bileceği iştir."⁶¹ Makarios'un Kıbrıs'tan toprak verilmesine karşı olduğunu bilen Yunan Dışişleri Bakanı Kostopoulos ile Türk Dışişleri Bakanı Hasan Esat Işık bir araya geldiklerinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi karşılığında, Yunanistan'ın Türkiye'ye

⁵⁹ Michael Stephen, **The Cyprus Question**, London, British Northern Cyprus Parliamentary Group, 1997, s.18.

⁶⁰ Nasuh Uslu, **Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs**, Ankara, 21.Yüzyıl Yay., 2000, s.143.

⁶¹ Kızılyürek, **a.g.e.**, s.26.

ya Batı Trakya'dan ya da Ege Adalarından toprak vermesi alternatifi bile ele alınmıştır.⁶²

Kasım 1967 yılında Grivas önderliğindeki Rum Milli Muhafız Ordusu'nun ve Yunan birlikleri'nin Geçitkale ve Boğaziçi'ne saldırıları sonucu Türkiye savaş hazırlıklarına başladı. Araya NATO, BM ve ABD'nin girmesi sonucu Kıbrıs Rum tarafı Türkiye'nin koşullarını kabul edip sürgünde bulunan Denктаş'ın dönmesine izin verdi.⁶³ Diplomatik ortam sayesinde 'Geçici Türk Yönetimi' Genel Komite tarafından ilan edildi. Makarios ise söylem düzeyinde bir değişiklik yapmak zorunda kaldı. "Efkteon-Efikton" (Mümkün olan ile Özlenen) ayırımını ortaya attı. Buna göre Enosis 'özlenen bir ülkü' idi ama mevcut koşullar içinde 'gerçekleştirilebilir' değildi. Bağımsızlık ise 'istenilen' bir şey değildi ama 'gerçekleştirilebilir' olandı.⁶⁴

1968 yılında Ada'da toplumlararası görüşmeler yeniden başladı. Kıbrıs Rum kesiminde artık iki ayrı görüş konuşulmaya başlandı. Bir görüş Makarios tarafını işaret ederken diğer tarafı ise EOKA'cılar yani Cunta yanlısı güçleri temsil etmekteydiler. Makarios'un Enosis konusundaki güçlü iradesini göremeyen Cunta taraftarları EOKA'yı canlandırarak EOKA-B isimli örgütü kurdular.⁶⁵ EOKA-B'nin başına Grivas geçmiştir. 1967 yılında Yunanistan'da iktidarı elinde bulunduran Albaylar Cuntası'nın desteğini alan Nikos Sampson, Makarios'un Enosis'e engel olduğu gerekçesiyle 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a karşı bir darbe gerçekleştirmiştir. Bu darbenin ardından Nikos Sampson iktidara gelmiştir. Ada'nın Yunanistan'a bağlanması anlamına gelen bu durum karşısında Türkiye; İngiltere, ABD ve SSCB ile temaslara geçerek tepkisini ortaya koymuş, darbecilerin Ada'dan çekilmesini ve Ada'nın bağımsızlığının garanti altına alınmasını talep etmiştir. Türkiye, 1960 Garantör Antlaşmasının 4. Maddesinden doğan hukuki hakkına dayanarak 20 Temmuz 1974'te gerçekleştirdiği askeri hareketle Ada'daki gelişmelere müdahale etmiştir.

⁶² Kızılyürek, **a.g.e.**, s.27.

⁶³ Gazioğlu, **a.g.e.**, s.271.

⁶⁴ Kızılyürek, **a.g.e.**, s.30.

⁶⁵ Uğur Uzer, Ahmet Cengiz, **Kıbrıs Sorunu**, 2. Baskı, Ankara, Ankara Barosu Yay., 2002, s.43.

Görüldüğü gibi Kıbrıs'ta yaşayan iki toplum, dış etkiler nedeniyle kendi içlerinde düşmanlıklar yaratılarak provoke edilmişlerdir. Her iki toplumda etkinliğe sahip güçler farklı dış güçlerin etki alanına girmişlerdir. Soğuk savaş yıllarının ideolojik çekişmeleri Kıbrıs'ı da etkilemiş olup, acı ve kederi iki toplum birlikte yaşamışlardır. İki toplumun eşitlikçi yapısı küresel güçlerin işine gelmediğinden Ada üzerine bir nevi neşter atılarak kitleler üzerinde operasyonlar yapılmıştır.

Kıbrıs'ta Makarios ve Rumların en güçlü partisi olan komünist AKEL'in gidişatından Batılı ülkeler memnun olmamışlardır. Kıbrıs'ın Bağlantısızlar hareketi içinde güçlenmesinden sonra ABD ve İngiltere öncülüğünde Batı, Türk-Yunan anlaşmazlıklarını ve milliyetçilik akımlarını kullanarak Kıbrıs'ta olayların gidişatını değiştirmiştir. İlk önce Yunanistan'da askeri cuntanın gelmesine ses edilmemiş ve Kıbrıs'ta tırmanan olaylar, görmezden gelinerek olayların büyümesine sebebiyet vermişlerdir. Bu bağlamda Yunanistan üzerinden Ada'ya darbe yaptırılmış ve Türkiye'nin müdahalesine göz yumulmuştur.⁶⁶

1.6. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN SONU VE 1974 MÜDAHALESİ

20 Temmuz günü Mersin limanından ayrılan Türk Birlikleri denizden ve havadan Ada'ya çıkarma yaptılar. Girne kıyılarında başlayan Türk çıkarması, hava kuvvetlerinin desteğiyle Girne Lefkoşa arasında uzanan dar bir boğazı ve sarp olan Beşparmak Dağlarının kontrolünün ele geçirilmesiyle sonuçlanmıştır. Türkiye 22 Temmuz günü Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı ateşkes kararına uyararak ilerleyişi durdurmuştur. Türk müdahalesi sonrasında Nikos Sampson Hükümeti ve Yunanistan'daki askeri rejim yıkılmıştır. Kıbrıs'ta Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides başkan olurken, Yunanistan'da Konstantin Karamanlis sivil bir idare kurmuştur.⁶⁷

⁶⁶ Emel Akçalı, "Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikası", **Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yay., 2004, s.149-153

⁶⁷ Uslu, **a.g.e.**, s.281.

Türkiye'nin gerçekleştirdiği müdahale sonrasında Yunanistan ve Rum tarafının tarihi hedefleri olan Enosis'in sonlandığı görülmektedir. Türkiye Ada'ya ayak bastıktan üç gün sonra Makarios'un, Glafkos Klerides aracılığıyla Rauf Denktaş'a Zürih ve Londra Anlaşmalarını olduğu gibi kabul ettiğini ve uygulamaya hazır olduğunu belirtmesi buna örnektir.⁶⁸

Kıbrıs'ta anayasal düzenin kurulması amacıyla 25 Temmuz 1974 tarihinde I. Cenevre Konferansı toplanmıştır. Türkiye I. Harekât sonrası tüm dünyanın onayladığı siyasi bir ortamda Cenevre Görüşmelerine başlamıştır. BMGK'nın 353 sayılı kararının 5. Maddesi uyarınca ateşkes ilanı ile birlikte Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışişleri Bakanları toplanmışlardır.⁶⁹ ABD, Sovyetler ve BM gözlemci olarak katılmışlardır. Cenevre Antlaşması 30 Temmuz günü Türkiye'nin isteklerinin bir bölümü kabul edilerek imzalanmıştır. Bu konferans neticesinde 1960 Anayasası taslağına geri dönüş kabul edilmiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıs Rum Toplumunu ve Kıbrıs Türk Toplumunu olmak üzere iki otonom idarenin varlığı kabul edilmiştir. 1960 Anayasasına ek olarak Türk tarafının federal bir çözüme de yöneldiği gözlenmektedir.

Kıbrıs'ta Anayasal Hükümetin yeniden kurulması, ilgili bütün taraflarca kabul edilebilecek adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılması için görüşmelere 8 Ağustos tarihinde Cenevre'de devam edilmesi ve bu görüşmelere Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum temsilcilerinin de katılması I. Cenevre görüşmelerinde kararlaştırılmıştır. II. Cenevre Konferansına iki toplumun katılması ile yeni bir siyasi statü için görüşmelere başlandı.⁷⁰ Bu Konferansta Türk tarafı "coğrafi esasa dayalı federatif sistem" teklif edip ayrıca altı kantonlu ve iki bölgeli olmak üzere iki öneri sundu. Her iki öneride de Kıbrıs Türk iradesinde kalacak olan toprak parçası %34 olarak belirlendi. Rum tarafı ek süre isterken, bu teklifi Yunanistan reddetti. Rumların oyalama taktiği yaptığını düşünen Türkiye dar bir kıyı şeridinde sıkışan askeri birliklerine 14 Ağustos 1974'te İkinci Askeri Hareket emrini vermiştir. Türkiye doğuda Magosa ve batıda Lefke'ye kadar ulaşarak

⁶⁸ Rauf Denktaş, **Hatıralar**, C.9, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1999, s.376.

⁶⁹ Hasgüler, **a.g.e.**, s.389.

⁷⁰ Güner Göktuğ, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Hazırlayan Siyasal Nedenler", İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay., 1990, s.121.

Ada'nın %37'lik kısmını kontrol altına almıştır.⁷¹ Türkiye BMGK'nın barış çağrısına uyarak 16 Ağustos 1974'te Harekâtı sonlandırmıştır.

Türkiye'nin II. Harekâtı tepkiyle karşılanmış olup I. Harekâtteki haklılığı son bulmuştur. Türkiye I. Harekâta askeri konuşlanmayı tam sağlayamadığı için askerlerinin güvenliğini sağlamak anlamında II. Harekâtı yapmıştır. Ayrıca Ada'nın iki coğrafi bölgeye ayrılmasını sağlamak amacıyla da bu operasyon yapılmıştır. Türkiye'nin bu tarihten itibaren uluslararası kamuoyunda Ada'daki varlığı 'işgalci' statüsünde değerlendirilmiştir.⁷² Uluslararası kamuoyunun tepkisi 1 Kasım 1974 tarihli ve 3212 sayılı BM Genel Kurulu kararında ortaya çıkmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne saygı göstermeye çağıran karar, Ada'daki tüm yabancı askeri kuvvetlerin geri çekilmesi ve askeri müdahalelerin durdurulması, bütün göçmenlerin güvenlik içinde evlerine dönmeleri ve bunun için tarafların gerekli acil önlemleri almaları isteniyordu.⁷³

20 Temmuz 1974 Cenevre Antlaşmasının 5. Maddesi uyarınca taraflar fiilen Kıbrıs Rum Toplumunu ve Kıbrıs Türk Toplumunu olarak iki idarenin varlığını kabul etmişlerdir. Ayrıca BM'nin 1 Kasım 1974 tarihli Genel Kurul kararının 3. ve 4. Maddelerinde de Ada'nın iki toplumlu varlığı ve eşitliğinin kabul edilmesi, dünya kamuoyunun da Kıbrıs'ta en iyi çözüm yolunun federasyon olarak benimsemesi, Türkler açısından Federe Devleti kurma anlamında uygun bir ortam sağlamıştır.⁷⁴ Buna karşılık Türkiye Kıbrıs'a müdahale ederken ABD'den aldığı silah ve teçhizatı amaç dışı kullandığı gerekçesiyle ambargo yaptırımını ile karşı karşıya kalmıştır. 1975 yılında Türkiye'ye uygulanan ambargo kararına karşılık Otonom Kıbrıs Türk Yönetim Meclisi, Rumlarla yaptıkları ikili görüşmelerden bir sonuç alamamaları üzerine 13 Şubat 1975'te

⁷¹ <http://www.denizce.com/kibrissorunu.asp>, 10 Şubat 2012.

⁷² Fahir H. Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 13. Baskı İstanbul, Alkım Yay., s.806.

⁷³ Fırat, **a.g.e.**, s.748.

⁷⁴ Nasuh Uslu, "Türk Tarafı Açısından Kıbrıs Sorununun Boyutları", **Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik**, Der. Şaban H. Çalış-İhsan D.Dağı-Ramazan Gözen, Ankara, Liberte Yay., 2001, s.230.

Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurmuştur.⁷⁵ Başkanlığına da Rauf Denktaş geçmiştir. KTFD'nin kurulma nedeni, iki federe devletten ortak bir federe devlet kurma beklentisidir. Türklerin siyasi ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına cevap verme ve ileride kurulacak olan iki kesimli devlete altyapı oluşturmak amacıyla bu adımlar atılmıştır. Ayrıca KTFD'nin kurulmasının en önemli nedenlerinden biri de toplumda demokratik hayatın yerleşmesi ve kısa ve uzun vadede toplumun sorunlarının devlet temelinde, kurumsal nitelikte bir yönetimin elinde çözülmesi mantığıdır.⁷⁶

Bu müdahale neticesinde Kıbrıs Türk halkı askeri anlamda güvenliğini kazanmıştır ancak bunun karşılığında dünyadan izole olmuş ve çeşitli sosyal-ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.⁷⁷ Kıbrıs'ta 31 Temmuz- 2 Ağustos tarihlerinde yaşanan mübadeleler neticesinde Kıbrıslı Türkler kuzeye, Rumlar ise güneye yerleşmek durumunda kalmışlardır. BM'nin aracılığıyla gerçekleşen bu mübadele ile iki kesimli toplum ve iki kesimli federal bir yapı uygulanabilir hale gelmiştir. Her iki taraf için zor ve yıpratıcı yıllar olmuştur. Ayrıca fiilen ikiye bölünmüş olan Ada, hukuki çözüm sağlanamamış olması sebebiyle de, o tarihten sonra sürekli olarak uluslararası kamuoyunun gündeminde yer almıştır.⁷⁸

1.7. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU

1976 yılında Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplumunu uluslararası kamuoyunda tam anlamıyla yalnız kalmışlardı. 1976 yılında İstanbul'da toplanan İslam konferansında KTFD'nin desteklenmesi kararlaştırıldığı halde Bağlantısızlar Konferansına katılan İslam ülkeleri Türkiye'yi kınayan kararın altına imza atmışlardır. Buna karşın

⁷⁵ Çağrı Erhan, "1960-1980 ABD ve NATO'yla İlişkiler", **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Ed. Baskın Oran, C.1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yay., 2002, s.710.

⁷⁶ Berna Aksoy, "Kıbrıs Sorununun Yunanistan ve Türkiye Dengesinde Çözüm sürecine AB'nin Etkisi ve Sürecin Sonu Annan Belgesi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2010, s.210.

⁷⁷ Hüseyin Işıksal, "Kıbrıs Sorunu ve Annan Planı Ekseninde Çözüm Önerileri", **Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yay., 2004, s.65.

⁷⁸ Fırat, **a.g.e.**, s.749.

Viyana’da BM Genel Sekreteri gözetiminde Rum tarafı ile görüşmeler yapılmaktaydı. Bu görüşmelerden ortaya çıkan tek somut adım nüfus mübadelesiydi.

1977 yılında Denктаş’ın girişimleri ile başlayan görüşmelerde Makarios ile Dört İlke Antlaşmasını imzaladılar.⁷⁹ Antlaşmaya göre; iki toplumlu Federal Cumhuriyet, her iki kesimin toprak yönetiminde ekonomik yeterlilik, üç özgürlük ve Merkezi Federal Hükümetin yetkileri ile ilgili konularda uzlaşmaya varılmıştır.⁸⁰ Başpiskopos Makarios 3 Ağustos 1977 yılında vefat edince görüşmeler kesintiye uğradı ve Kiprianou, AKEL’in desteğiyle Cumhurbaşkanlığı makamına oturdu. Denктаş’ın iyi niyeti yanında SSCB tehlikesini de gören ABD 5 Şubat 1975 tarihinde uygulamayı başladığı ambargoyu 26 Eylül 1978 tarihinde kaldırmıştır.⁸¹

1979 yılında BM gözetiminde Lefkoşa’da bir araya gelen Denктаş ve Kiprianou Dört İlke Antlaşmasını da teyit ederek On Nokta Antlaşmasını imzaladılar. Maraş sorunundan, Kıbrıs’ın askerden arındırılmasına kadar çeşitli konularda görüşmeler yapıldı. Bu toplantı somut bir gelişme gösteremediğinden dağıldı. Kıbrıs Türk Yönetimi sonraki görüşmelerde de gevşek yapılı federasyon tezini savunmaya devam ederken Rum tarafı federal hükümetin güçlü olduğu bir yapıya yönelerek, sorunu uluslararasılaştırma çabasını sürdürmüştür. 1980’den sonra Türkiye ve Yunanistan’dan gelen siyasal değişiklikler neticesinde Kıbrıs Türk Yönetimi self determinasyon hakkını kullanarak 15 Kasım 1983’te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni kurmuştur.⁸² 1985’te yapılan seçimde ilk Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş olmuştur. Türkiye, KKTC’yi aynı gün tanımıştır.

Bu karar üzerine toplanan BMGK 541 Sayılı kararı almıştır.⁸³ Güvenlik Konseyi KKTC’nin ilanına yönelik endişeleri dile getirmiştir. Bu ilanın, 1960 Kıbrıs

⁷⁹ Aksoy, **a.g.e.**, s.126.

⁸⁰ Kudret Özersay, **Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme**, Balkan Araştırmalar Dizisi:8, Ankara, Asam Yay., 2002, s.105.

⁸¹ Zehra Yalçınkaya Cerrahoğlu, **Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990)**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1998, s.53-55.

⁸² Özarıslan, **a.g.e.**, s.33.

⁸³ Enver Bozkurt, Havva Demirel, **a.g.e.**, s.78-79.

Cumhuriyeti kuruluş anlaşmasına aykırılığı dolayısıyla KKTC'nin ilanının geçersiz olduğu ve Kıbrıs'taki durumun daha da kötüleşmesine katkıda bulunacağı belirtilmiştir. Deklarasyonun geri çekilmesi istenmiş ve tüm devletlere çağrı yapılarak Kıbrıs'ta, Kıbrıs Cumhuriyeti'nden başka hiçbir devleti tanımamaları hatırlatılmıştır. Kıbrıslı Türklerin tecrit edilmesinde etkili olan BMGK'nın almış olduğu 1964 tarihli 186 Sayılı kararından sonra 541 Sayılı karar, Rum Hükümetinin "Kıbrıs Hükümeti" temsili niteliği uluslararası düzeyde pekiştirmiştir.⁸⁴

⁸⁴ Aksoy, **a.g.e.**, s.130.

BÖLÜM II. GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİ

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ

Avrupa'nın bütünleşme düşüncesi çok eski bir geçmişe sahip olup Roma İmparatorluğundan miras kalmıştır. Siyaset ve kültür şemsiyesi ile Avrupa'nın büyük bölümünü ihtiva eden Roma İmparatorluğunun yıkılmasından sonra kurulan devletler arasında bağlar zayıflamış ve sonraki yüzyıllar boyunca Avrupa'da ortaya çıkan devletler siyasi ya da dini çekişmeler, sömürgecilik, ekonomik rekabet ve hâkimiyet hırsı gibi nedenlerle karmaşa ortamı içine girmişlerdir. Devletler bazında Avrupa güçlenmişse de, devletleri arada tutan bağlar iyice gevşemiştir.⁸⁵ Bundan dolayı Avrupa yüzyıllarca, sık sık yaşanan kanlı savaflara sahne olmuştur. Savaflarda birçok insan yaşamını kaybetmiştir. Bu felaketler üzerine bazı Avrupalı lider ve düşünürler barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğu fikrine varmışlardır.⁸⁶ Özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda yoğunlaşan Avrupa'da şu veya bu şekilde bütünleşmenin sağlanması yönündeki projeler somut ve kalıcı bir başarı elde edememiş ve bu başarının elde edilebilmesi için her birinde milyonlarca insanın öldüğü ve kıta topraklarının tarumar olduğu iki büyük dünya savaşını tecrübe etmek gerekmiştir. Başka bir ifadeyle, Avrupa ülkeleri arasında birlik kurma çalışmaları esas olarak 20. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen iki dünya savaşı ile zorunluluk haline gelmiştir. II. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu büyük yıkımın ardından, bazı Avrupa ülkelerinin liderleri, aralarında yeniden bir savaş çıkmasını engellemenin, ekonomik ve siyasi birleşmenin sağlanmasıyla mümkün olacağına inandılar ve bu yönde önlemler alma kararı verdiler.

Burada bir parantez açıp denilebilir ki; iki savaş arası dönemde hayata geçirilen ve 18 Temmuz 1932 tarihinde İsviçre'de imzalanan Ouchy Sözleşmesi'ne dayanan Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasındaki ekonomik entegrasyon hareketi, II. Dünya

⁸⁵ Şeref Ünal, *Avrupa Birliği Hukukuna Giriş*, Ankara, Yetkin Yay., 2007, s.13.

⁸⁶ Avrupa Birliğinin Tarihçesi, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=105>.

Savaşı sonrasındaki Avrupa bütünleşmesinin öncü formatı sayılabilir. Sözleşmenin amacı, üç devlet arasında tedrici olarak bir gümrük birliği yaratmaktır.⁸⁷

Avrupa savaş sonrasında dünya hâkimiyetini kaybettiği gibi artık ABD'nin verdiği Marshall yardımları ile ayakta kalabilmekteydi. ABD'nin sağladığı mali ve ekonomik yardımlar Avrupa devletleri arasında paylaştırılırken, serbest ticareti kısıtlayan fiziki engeller de ortadan kaldırılarak Avrupa Ödemeler Birliği kurulmuş ve böylece Avrupa devletleri arasındaki işbirliğinin temelleri atılmıştır.⁸⁸ Ayrıca II. Dünya Savaşı sonrasında en büyük korkulardan biri de güvenlik konusuydu. Güvenlik konusunda eksiklikleri olan Avrupa'nın endişeleri, ABD'nin öncülüğünde 1949 yılında NATO'nun kurulmasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Böylece üye devletler, ortak savunma için yeteneklerini geliştirmeyi, herhangi bir üyenin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ve güvenliği tehlikede olduğunda bir araya gelmeyi ve herhangi birine saldırıldığında bu saldırıyı hepsine karşı yapılmış bir saldırı olarak kabul etmeyi taahhüt etmişlerdir. Güvenliği sağladıktan sonra artık birleşmeye yönelik somut adımların atılması daha ulaşılır bir hale gelmiştir. Avrupa'da II. Dünya Savaşı sonrasında 1945 ile 1950 yılları arasında aralarında Schuman'ın da olduğu ve AB'nin babası olarak nitelendirilen Konrad Adenauer, Altiero Spinelli, Walter Hallstein, Winston Churchill, Alcide de Gasperi ve Paul Henri Spaak gibi devlet adamlarının öncülüğünde önemli adımlar atılıyor ve farklı işbirliği modelleri üzerinde duruluyordu.⁸⁹

Bu arada, Fransa Planlama Dairesi Başkanı Jean Monnet tarafından hazırlanan ve dönemin Fransa Dışişleri Bakanı olan Robert Schuman tarafından 9 Mayıs 1950'de ilan edilen bir plan Avrupa'da bütünleşme projesinin altyapısını oluşturacak şekilde öne çıkmıştı. Kömür ve çelik sektörlerinin uluslar üstü bir yönetim altına alınmasını içeren Schuman'ın önerisi sadece ekonomik anlamda bir uzlaşma içermiyordu, Avrupa'nın yeni bir proje altında birleşmesini de içermekteydi. Schuman'ın önerisi olan kömür ve çeliğin tek bir yüksek otoriteye bağlı olarak işletilmesi fikri 1951 yılında Avrupa Kömür

⁸⁷ Atilla Sandıklı, **Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2001, s.35.

⁸⁸ Ünal, **a.g.e.**, s.18-19.

⁸⁹ M. Hakan Keskin, **Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği**, Ankara, Nobel Yay., 2008, s.3.

ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Bu antlaşma Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Federal Almanya Cumhuriyeti, Fransa ve İtalya arasında imzalanmıştır. Bu antlaşma ile dönem savaşlarının ana sebebi olan kömür ve çelik gibi stratejik öneme sahip kaynaklar üzerinde işbirliği resmileşirken daha sonra diğer alanlara doğru genişleyecek olan ekonomik işbirliğinin temeli oluşmaktaydı. AKÇT'yi kuran anlaşmaya Paris Antlaşması da denilmektedir. AKÇT'nin kuruluşundan 50 yıl sonra sona ereceği belirtilmiştir. Bu yüzden 24.07.2002 tarihinde Paris Antlaşması miadını doldurmuş olup yenilenmesine gerek görülmemiş ve topluluğun tüm hakları Avrupa Topluluğuna devredilmiştir.

Ekonomik entegrasyonu güçlendirmek adına Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran Altılar, 1957 tarihli Roma Antlaşması'nı imzalamışlardır. Bu Antlaşma ile ekonomik politikaların yaklaştırılması, ortak bir pazarın kurulması, ekonomik faaliyetlerin uyum içinde gerçekleştirilip, dengeli ve sürekli bir gelişme sağlanması, istikrarın artması ve Topluluk üyesi ülkeler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi öngörülmüştür.

ABD'nin Japonya'da kullandığı atom bombalarının gücünü ve savaştaki etkisini gören Avrupalı ülkeler, nükleer enerjinin stratejik boyutuna yönelerek Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu da (AAET) Roma Antlaşması ile kurdular. AAET, nükleer enerjinin barışçıl şekilde kullanımı, nükleer enerji sahalarının kurulması, geliştirilmesi ve enerji üretiminin düzgün ve yeteri miktarda üretilmesine yönelik bilgi değiş tokuşunu içeren bir antlaşmadır.⁹⁰ Böylece Altı kurucu ülkenin öncülüğünde üç farklı temel alanda işbirliği resmen başlamıştır. Daha sonra 1957 yılında AB'nin çekirdeğini oluşturan bu üç kurum (AKÇT, AET, AAET) Füzyon Antlaşması ile tek çatı altında birleşip Avrupa Topluluğu ismini almıştır.⁹¹

Soğuk savaşın etkisi, Arap-İsrail savaşları neticesinde yaşanan petrol krizleri, batı ülkelerinde görülen sağ-sol çatışmaları, yüksek enflasyon ve işsizlik oranları ile yaşanan ekonomik krizler gibi küresel gelişmeler Topluluk üyelerini daha çok kendi içişleri ile

⁹⁰ Nuclear Energy,
<http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom>.

⁹¹ Keskin, **a.g.e.**, s.7.

uğraşmak durumunda bırakmıştır. Bu durağanlık 1980’li yıllara gelindiğinde son bulmuş, topluluğa bir ivme kazandırılması ve iç pazarın tamamlanması fikri 17 ve 28 Şubat 1986 tarihlerinde Avrupa Tek Senedi’nin imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. ATS ile Roma Antlaşmasına sosyal politika, ekonomik ve sosyal uyum, çevre, teknolojik araştırma ve geliştirme, parasal kapasite gibi yeni politikalar eklendi.⁹² ATS 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasının alt yapısını oluşturdu.

Maastricht Antlaşması, AET’nin AB olması yolundaki son adım olan ekonomik ve parasal birliği de gerçekleştirme yoluna girdiği anlaşmadır. Bu Antlaşmayla, Ekonomik ve Parasal Birlik, Ortak Güvenlik ve Dış Politika ile Adalet ve İçişleri alanında işbirliği başlıklarında yeni bir yapı tanımlanmaktadır.⁹³ Maastricht Antlaşmasıyla; sınırsız bir pazar yaratmak, ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak, tek parayı kapsayacak bir ekonomik ve parasal birlik oluşturmak, ortak bir dış politika ve güvenlik politikası uygulamak, Avrupa vatandaşlığı kavramını oluşturmak, hukuk ve içişleri alanında daha sıkı işbirliği yapmak, siyasi bütünleşme adına egemenlik yetki devri gerektiren temel konularda önemli ilerlemeler gerçekleştirilmiştir. Maastricht Antlaşması ile AB’nin üç temel sütunu oluşmuştur.

Maastricht Antlaşmasını 2 Temmuz 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması takip etmiştir. Bu antlaşmayla adalet ve içişleri alanında oldukça önemli bir reform gerçekleştirilmiş, “güçlendirilmiş işbirliği ve esneklik” kavramı kurucu antlaşmalarda da yer almıştır. Amsterdam Antlaşması ile Avrupa Parlamentosunun yetkileri artırılmış, AB vatandaşlığı, demokrasi ve birey hak ve hukuku gibi ilkeler üzerine yeni vurgular yapılmıştır.⁹⁵ Antlaşma kapsamına, Schengen Anlaşması da dâhil edilmiştir. Böylece AB içinde sınır kontrolleri kalkarak kişilerin serbest dolaşması yolu açılırken, AB’ye girecek ülkeler Schengen müktesebatını da kabul etmiş olacaklardır.

Amsterdam Antlaşmasında açıkta bırakılan kimi soruları cevaplamak adına 2001 yılında Nice Antlaşması imzalanmıştır. AB’nin siyasi yapılanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Nice Antlaşmasında, AB’nin genişlemesi anlamında üye ülkelerin

⁹² Keskin, **a.g.e.**, s.8.

⁹³ Maastricht Antlaşması, [www.avrupa.info.tr/1992/Maastricht Treaty](http://www.avrupa.info.tr/1992/Maastricht%20Treaty).

egemenlik feragatinde bulunmalarını gerektiren hükümler yer almakta olup derinleşmesine yönelik kararlar alınmıştır.⁹⁴ Nice Antlaşması'nın karar alma sürecinde değişikliklere gidip, büyük ve küçük üye ülkeler arasındaki dengeyi sağlaması sonucu AB Konseyi ve Parlamentodaki oy dağılımında ayarlamalar yapılması zorunluluğu doğmuştur.

2005 yılında siyasi bütünleşmenin son çabası olan AB Anayasası daha etkili dış politika ve daha demokratik bir karar mekanizması geliştirmeyi amaçlamıştır. Ancak Fransız ve Hollandalı seçmenler anayasayı reddederek, anayasa sürecinin dondurulmasına sebebiyet vermişlerdir. Siyasi bütünleşmede başarısızlık olarak kabul edilebilecek böyle bir sonucun ortaya çıkmasında siyasi ve güvenlik gibi belli alanlarda karar mekanizmasının hükümetler arasında tutulmasındaki ısrarın yani üye ülkelerin bu konularda egemenlik yetkilerini Topluluğa devri konusunda yaşadıkları tedirginliklerin rolü büyüktür.⁹⁵

Üye sayısı neredeyse iki katına çıkan AB'nin değişen dünya şartlarına etkili bir şekilde yanıt verebilmesi için⁹⁶ kurumsal yapı ve karar alma mekanizmalarının yeniden düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur. Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda Anayasa reddedilmesine rağmen Almanya'nın dönem başkanlığında AB'nin kurumsal reform dosyası yeniden açılmış ve üye ülkeler Lizbon Antlaşması diye anılan metin üzerinde anlaşmışlardır. 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan Lizbon Antlaşması 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁹⁷ Lizbon Antlaşması ile AB Konseyi Başkanının görev süresi altı aydan iki buçuk yıla çıkarılarak AB içinde süreklilik sağlanmıştır. Lizbon Antlaşmasıyla oy birliğinden ziyade “nitelikli çoğunluklu oy” sisteminin kullanıldığı alanlar genişletilerek AB üye ülkelerinin sahip oldukları ağırlıklı oy ile birlikte nüfuslarının da hesaba katılması kararlaştırılmıştır. Böylece AB kararlarında üye ülkelerin %55'inin oyu ve AB'nin toplam nüfusunun %65'ine sahip

⁹⁴ Füsün Arsava, “Nice Antlaşmasının Getirdikleri”, Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi, C.1, Sayı Bahar, 2002, s.29-30.

⁹⁵ Keskin, **a.g.e.**, s.10.

⁹⁶ Treaty of Lisbon, Taking Europe Into the 21st Century, http://europa.eu/lisbon_treaty/.

⁹⁷ Treaty of Lisbon, **a.g.e.**

ülkelerin oyunun geçerliliği şart koşularak karar alma yönünde daha hızlı ve etkili hareket edilmesi amaçlanmıştır. AB bu antlaşmayla kurumsal altyapısını güçlendirerek dünya çapında daha etkili ve işlevsel bir görüntüye kavuşmuştur.

Netice itibariyle Avrupa, bütünleşmesi birbirini takip eden çeşitli genişleme ve derinleşme süreçlerinden geçerek ortak para biriminden, tarım ve göç politikalarına kadar pek çok alanda ortak politikalar uygulayan 27 üyeli bir Birliğe dönüşmüştür. Bu süreçte "genişleme politikası", AB'nin en önemli dış politika aracı olmuştur. AB yeni devletleri bünyesine katarak ekonomik, siyasi ve jeopolitik açıdan çok daha güçlü bir Birlik haline gelip uluslararası sistemdeki etkinliğini artırmıştır. AB, genişleme politikasının yanında "derinleşme politikasına" da yönelerek yaklaşık yarım yüzyıllık birikimini korumayı ve genişleme yüzünden mevcut politikalarından geri adım atmamayı başarmıştır. Her ne kadar siyasi bütünleşme hususunda istenilen hedeflere şu ana kadar ulaşamasa da ve birçok ortak politika alanında hala sorunlarla karşılaşsa da AB'nin başarılı gelişimi neticesinde her geçen gün üye sayısı artmakta ve uluslararası arenada etkili bir aktör durumuna gelmektedir. Yaşanan genişleme süreci üye devletlere veya aday ülkelere, siyasi istikrar, ekonomik gelişme ve sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunduğu için bu şartlar devletlerin gelişmelerine hizmet etmektedir. Yenedünya düzeninde AB, kendi çıkarları gereği politikalar üreterek konumunu sürdürmeye çalışacaktır.

2.2. GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN AB'YE MÜRACAATI

Kıbrıs'ın AET ile ilişkilerinin başlangıcı, 1960 yılında Kıbrıs'ın bağımsız bir cumhuriyet olmasının öncesinde ve sonrasında, İngiltere ile kurduğu siyasi ve ekonomik ilişkilere dayanmaktadır. 1961 yılında Kıbrıs ile İngiltere arasında "Tercihli Ticaret Anlaşması" imzalanmıştır.⁹⁸ Belirli mallar üzerindeki gümrük vergilerinin indirilmesini amaçlayan Anlaşma ile İngiltere, Kıbrıs'tan ihraç edilen ürünler için önemli bir pazar durumuna gelmiştir. İngiltere'nin 1961 yılında Avrupa Ortak Pazarı'na üyelik başvurusunda bulunması ile Kıbrıs Cumhuriyeti, toplam ihraç ürünlerinin %72'sini

⁹⁸ Kıbrıs-Avrupa Birliği İlişkileri,
<http://www.eucoordination.org/kktc-ab.html>.

oluşturan en önemli ihraç pazarını kaybetme korkusuyla karşı karşıya kalmıştır ve bu olay Kıbrıs'ı da harekete geçirmiştir.⁹⁹ Her iki toplumun onayıyla, Kıbrıs AET'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. İngiltere'nin başvurusu Fransa'da De Gaulle'ün vetosu yüzünden 1970'lere kadar ertelenmiştir. Bu nedenle Kıbrıs'ın ortaklık antlaşması da 1972'ye kadar bekletilmiştir.¹⁰⁰

Kıbrıs Cumhuriyeti 1961 tarihinde Avrupa konseyi üyesi olmuştur. Böylece hem Bağlantısızlık hareketinin hem de Avrupa Konseyi'nin üyesi olan tek devlet olma özelliği göstermiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti 1962 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini onaylamıştır. Bağımsızlığının ilk iki yılında Avrupa ile hızlı bütünleşme sürecine girmesindeki gaye, Kıbrıs üzerindeki garantör devletlerin etkisini azaltma çabasıdır.¹⁰¹ 1963 yılında Kıbrıs'ta gelişen hadiseler neticesinde Kıbrıslı Türkler üzerindeki baskılar artmaya başlamıştır. Türk tarafı Temsilciler Meclisi ve hükümetteki görevinden ayrılmıştır veya ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Bu tarihten sonraki süreçte Kıbrıs Cumhuriyeti adına başvuruları, görüşmeleri, anlaşmaları Rum tarafı yapmaktadır.

1973 yılında İngiltere'nin Topluluğa kabulü ile yeniden hareketlilik başlamıştır. Rumların yürüttüğü görüşmeler sonucu 19 Aralık 1972 tarihinde Kıbrıs ile Topluluk arasında Ortaklık Antlaşması, Roma Antlaşmasının 238. Maddesi uyarınca imzalanmıştır.¹⁰² Bu anlaşma 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁰³ Roma Antlaşmasının 238. Maddesine göre Kıbrıs ile AB arasında ticareti engelleyen gümrük vergileri ve kotalar aşamalı olarak kaldırılacak ve iki aşamada Gümrük Birliği kurulacaktır. Üyelik konusunda Kıbrıs Rum tarafını isteklendiren temel neden ilk yıllarda ekonomik çıkarlar iken Kıbrıs'ta yaşanan toplumlararası çatışmalar ve ayrışmalar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin meşruiyetini tartışmalı bir hale getirmiştir. Ayrıca Kıbrıs-AET arasında imzalanan Ortaklık Antlaşmasının 5. Maddesinde, Kıbrıs'taki iki

⁹⁹ Feature Towards the European Union, http://www.hri.org/Cyprus/Cyprus_Problem/europeanunion.html.

¹⁰⁰ Ahmet Sözen, "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Ülkelerine Doğru Genişlemesi Perspektifinde Kıbrıs, Malta ve Türkiye", *Söylem*, C.1, Sayı 3, 1996, s.55.

¹⁰¹ Hasgüler, *a.g.e.*, s.128.

¹⁰² Rıdvan Karluk, *AB ve Türkiye*, İstanbul, Beta Yay., 1996, s.54.

¹⁰³ Mustafa Renksizbulut, "AET-Kıbrıs Ortaklık İlişkileri (1)", *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*, II/XII, Mart, 1982, s. 27.

toplum arasında hiçbir ayırım gözetilmeyeceği belirtilmiş olmasına rağmen, bu madde uygulanmamıştır. Rum tarafı tek başına gerçekleştirdiği üyelik aracılığıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin sahibi olduğunu Türklere ve Avrupa Topluluğuna ispatlama peşindeydi. Anlaşma ile gümrük birliğine ulaşmak için gümrük tarifelerinin ve diğer sınırlamaların kademeli olarak kaldırılması amaçlanmaktadır. Böylece Kıbrıs; Yunanistan (1962), Türkiye (1964) ve Malta'dan (1971) sonra AT ile ortaklık anlaşması imzalayan dördüncü devlet olmuştur.¹⁰⁴

Türk tarafı, AT ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında yapılan Ortaklık Anlaşmasına tepki göstermiştir. Rumlar tarafından Ortaklık Antlaşmasının tek taraflı olarak imzalanmasının, uluslararası hukukun ihlali ve 1960 Antlaşmalarına aykırı olması nedeniyle Türk halkını resmiyette bağlamayacağı açıklanmıştır. AET ile Kıbrıs arasında ilk mali protokol 1978'de imzalanmıştır. Bu tarihten sonra çeşitli hibe ve krediler verilmeye başlanmıştır. Yunanistan'ın AB Bakanlar Konseyi dönem başkanlığı sırasında, Ortaklık Antlaşmasının 2. Maddesine atıf yapılarak Birlik ve Kıbrıs arasında Gümrük Birliği kurulması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Böylece 19 Ekim 1987 tarihinde Kıbrıs ile Avrupa Topluluğu arasında Gümrük Birliği Antlaşması imzalanarak 1 Ocak 1988 tarihinden itibaren uygulanmaya konulmuştur.¹⁰⁵

Soğuk Savaşın bitimi ile Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri Avrupa bütünleşmesi içinde yer almak amacıyla AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. Bu periyotta, Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Yorgos Vasiliou 3 Temmuz 1990 tarihinde Kıbrıs adasının tamamı adına Topluluğa tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Vasiliou bu kararı verirken Denктаş'ın durumundan nasıl yararlandığını yıllar sonra anılarında şu sözlerle dile getirmiştir: “AET'ye üyelik müracaatının tam zamanı olduğunu düşünüyordum. Denктаş'ın New York'ta sergilediği tavır, Kıbrıs sorununa olumsuz yansımaları olmadan bize üyeliğe başvurma fırsatını vermişti.”¹⁰⁶ Kıbrıs Türk tarafı

¹⁰⁴ Pınar Tansel, “Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne Adaylık Süreçlerinin Karşılaştırılması”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s.55.

¹⁰⁵ Kudret Özersay, “Avrupa Birliği Normları ve AİHM Kararları Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs”, Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi, C.3, Sayı 2, Bahar/2004, s.49-64.

¹⁰⁶ Kızılyürek, **a.g.e.**, s.81.

yapılan başvurunun hukuka uygun olmadığı yönünde yoğun itiraz ve eleştiriler getirmiş “Rumların bütün adayı temsile yetkili olmadıklarını” ve başvurunun reddedilmesi gerektiğini savunmuştur. Türkiye Dışişleri Bakanlığı ise etkin bir politika izlemek isterken, dönemin Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal, Türkiye-AB ilişkilerinin bozulmaması adına daha temkinli davranmak istemiştir.

2.2.1. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin AB’ye Başvuru Nedenleri

Kıbrıs 1878 tarihinden itibaren İngiltere’nin etkisi altında kaldığı yıllar boyunca İngiliz siyasetinin bir parçası haline gelmiştir. Kıbrıs 1960 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra bile İngiltere ile olan ekonomik ilişkileri yüzünden, irtibatı kesmemiştir. Bu nedenle Kıbrıs Cumhuriyeti dış politika ve ekonomik politikalarında yönünü İngiltere’ye yani batıya çevirmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere ile olan bağlarını koparmamak adına İngiltere’nin iyi bir takipçisi olmuştur. İngiltere’nin 1962’de AT’ye başvurusu üzerine Kıbrıs Cumhuriyeti kendisi için önemli olan İngiliz pazarını kaybetmemek adına ekonomik çıkarları gereği aynı yıl içinde AT’ye başvurusunu yapmıştır. Kıbrıs, dünya konjonktüründe önemli bir yere sahip olan AB’nin dışında kalmak istememektedir. Kıbrıs Rum tarafı AB’ye girerek hem önemli bir dost kazanacak hem de tarihi açıdan arzuladığı bir hedefe ulaşarak Yunanistan ile aynı çatı altında yer alacaktır.¹⁰⁷

İlk yıllarda ticari kaygı sebebiyle AB’ye girmek isteyen GKRY, 1974 Türkiye müdahalesinden sonra Türkiye’yi, AB üyesi bir ülkenin toprağını işgal eder konumda göstermek amacıyla AB’ye girmek istemiştir. Böylece Türkiye ile AB karşı karşıya gelerek çatışacaklardır. Klerides 1995 yılında Simerini Gazetesinde verdiği beyanatta “Kıbrıs’ın AB’ye kabulünden sonra Türkiye, AB üyesi bir ülkenin toprağını resmen işgal altında tutan bir ülke durumuna düşecektir” diyerek Rum tarafının düşünce şeklini ortaya koymaktadır.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Enver Bozkurt, Havva Demirel, **a.g.e.**, s.203.

¹⁰⁸ Tansel, **a.g.e.**, s.58.

Yunanistan AB'ye üye olduktan sonra Türkiye'yi sıkıştırmak adına elinden geleni yapmıştır. Yunanistan, GKRY'yı AB üyesi bir ülke haline getirerek, AB içinde iki oy hakkına sahip olmayı planlamaktadır. GKRY ve Yunanistan, AB içinde tek ses olarak kendi emellerine uygun şekilde kararlar çıkartılmasında oy avantajına sahip olacaklardır.¹⁰⁹

GKRY, Ada'nın tek meşru hükümeti olarak Türkleri azınlık statüsünde göstermek amacıyla girişimlerde bulunmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 tarihinde kurulduğunda iki halkın yönetime iştiraki düşünülerek Anayasası oluşturulmuştur. GKRY iki kesimliliği ortadan kaldırarak 1974 öncesi düzene dönmeyi istemekte ve GKRY federal bir çözüm yerine üniter yapısı güçlü bir devlet yapısı altında kuzeyle birleşmeyi amaçlamaktadır. Bu birleşmeyi AB'nin desteğiyle gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

1997-1998 tarihleri arasında teknik ve ekonomik nitelikte imza edilen dört mali protokol ile AB, Güney Kıbrıs Rum Kesimine ciddi ekonomik katkılar sağlamıştır. 210 milyon Ecu ekonomik yardım ve teknik destekle birlikte altyapı yardımı da alan GKRY KKTC'ye göre ekonomisini ciddi anlamda geliştirmiştir.¹¹⁰ GKRY gelişen ekonomisi ile KKTC ekonomisini zora sokmayı düşünerek, kuzey kesimi maddi yönden vurmaya denemektedir. 2003 Economist Dergisi, KKTC Devlet Planlama Örgütü ve Kıbrıs Rum Kesimi İstatistik Kurumu verilerine göre; KKTC'de kişi başına düşen GSMH (Gayrisafi Milli Hasıla) 5.700 \$ iken, GKRY GSMH'sı 18.700 \$'dır.¹¹¹ Verilerden de anlaşıldığı üzere GKRY ekonomik olarak gelişmiş ve kendini cazibe merkezi haline getirmiştir. Annan Referandumunda Türk kesimi Rum yönetimi ile birleşip AB'ye girmek istemelerin deki gerekçelerden en önemlisi, belki de GKRY'nın ekonomik olarak çok iyi durumda olmasıdır.

¹⁰⁹ Sabahattin İsmail, "Kıbrıs'ın AB üyeliği ve Uluslararası Hukuk, Egemenlik", **Avrupa Birliği ve KKTC**, Yayına Hazırlayan: Çiler Eminer- Gülden İlkman, Lefkoşa, 2004, s.31.

¹¹⁰ Ayhan Aykanat, "AB Kıskaçında Kıbrıs", **İki Bin Yirmi Üç**, Sayı 87, Temmuz 2008, s.59.

¹¹¹ Faruk Şen, "Avrupa Birliği Perspektifinde Kıbrıs'ın Dünü ve Yarını", **Kıbrıs Ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.171.

GKRY AB üyeliği sayesinde 1960 Anlaşmaları ile yürürlükte olan Garanti ve İttifak Antlaşmalarını geçersiz kılarak Türkiye ve Yunanistan'ın Ada üzerindeki egemenliğini yok etmeyi düşünmektedir. Ada'da daha kalabalık bir nüfusa sahip olan Rumlar (673 bin), Türk (209 bin) kesimi üzerinde sayısal üstünlüğe sahiptirler.¹¹² Rumlar 1963 olaylarında da görüldüğü gibi bu sayısal üstünlüklerini “Enosis” yolunda kullanmışlardır.

GKRY “Enosis” ile Yunanistan'ı Doğu Akdeniz'e kadar getirerek, Türkiye'nin güney sahillerinin kuşatılmasına ve Yunanistan'ın Orta Doğu ülkeleri ile yakınlaşması neticesinde petrol bölgesinde etkili bir güç olması yönünde katkı sağlayacaktır.¹¹³ Ayrıca AB üyeliği altında rahat hareket eden GKRY, İsrail ile ortaklık kurarak Doğu Akdeniz'de doğalgaz arama çalışmaları yapmaya başlamıştır. GKRY imzalanan doğalgaz ve petrol arama antlaşmalarıyla Kıbrıs Türklerinin varlığını yok saymaya ve adanın tek hâkiminin kendileri olduğunu kanıtlamaya yönelmişlerdir.¹¹⁴

Kıbrıs Yönetimi AB üyelik başvurusu ile birlikte ekonomisini, politik olanaklarını ve stratejik gücünü önemli bir şekilde geliştirmiştir. GKRY, Türkiye'nin olası müdahalesine karşı önemli bir güvenlik önlemi olarak AB'yi de kendi yanına çekmiştir.

2.2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Avrupa Birliği'ne Başvurusunun Hukuki Yönden Değerlendirilmesi

BM nezdinde Kıbrıs'ta siyasi bir çözüm bulmaya yönelik girişimler devam ederken Türk tarafının tüm itirazlarına rağmen, GKRY tüm adanın tek meşru hükümeti gibi davranarak, 3 Temmuz 1990 tarihinde AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunarak Kıbrıs uyuşmazlığı ile ilgili bütün dinamikleri değiştirmiştir. BM, görüşmelerin bitimini

¹¹² İrfan Kalaycı, “Kıbrıs'ın Makro Ekonomisi”, **Kıbrıs Ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.182.

¹¹³ Soyalp Tamçelik, “Kıbrıs ve Avrupa Birliği İlişkileri-II”, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, s.194.

¹¹⁴ Güney Kıbrıs-İsrail Örneği, [www.bilgesam.org.tr/Doğu Akdeniz'de MEB paylaşımı](http://www.bilgesam.org.tr/Doğu_Akdeniz'de_MEB_paylaşımı), 25.02.2012.

takiben 649 sayılı kararı kabul ederek iki toplumlu ve iki kesimli bir federasyon kurulması çağrısında bulunmasına rağmen, AB Bakanlar Konseyi 17 Eylül 1990 tarihli toplantısında bu başvuruyu olağan bir başvuru gibi değerlendirip Komisyondan görüş talep etmiştir.¹¹⁵ AB, bu süreçte Kıbrıs sorununa dâhil olup olmama yönünde tarihi bir karar vermek durumunda kalmıştır. Bu ikilemde AB ya Kıbrıs'ın üyeliğini onaylayarak, Rumların lehinde bir karar alacak ya da dünya üzerinde jeostratejik bakımdan önemli olan Kıbrıs'ın başvurusunun yasal olmadığından yola çıkarak reddedecektir. AB'nin karar alma mekanizmaları Rum başvurusunu incelerken, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar 11 Eylül 1990 tarihinde bir açıklama yaparak sorunun çözümü, iki tarafın rızasıyla varılacak kapsamlı bir anlaşmayla olması gerektiğini ifade ederek BM Güvenlik Konseyi'nin 649 sayılı kararına sadık kalınmasını istemiştir.¹¹⁶ Buna rağmen AB aktif bir tavır takınarak 30 Haziran 1993 tarihinde Rumların yaptığı başvuruyu kabul ederek Kıbrıs'ın güneyi üzerinde doğrudan söz sahibi olmuştur.

AB Komisyonu, Kıbrıs'ın ikibin yıldan beri Avrupa kültürünün bir parçası olduğundan yola çıkarak, Kıbrıs halkının siyasi, ekonomik ve sosyal hayatında Avrupalı havanın görüldüğü ve Kıbrıs Rum tarafının üyeliği ile her iki toplumun daha güvenli, daha müreffeh bir yapıya kavuşacağını savunmuştur. Ayrıca Komisyon, Kıbrıs Rum tarafının AB'ye katılmasının, Kıbrıs sorununa dengeli, barışçı ve sonuç getirici bir çözüm bulmaya da imkân sağlayacağını düşünmektedir.¹¹⁷

Rumların tüm adayı temsilen başvuru yapmaları Türkleri yok saydığından, Türkler bu başvurunun yasal olmadığını ve adada iki ayrı devlet ve siyasi eşitliğe sahip iki halkın bulunduğunu, bu nedenle Rumların Kıbrıs Türklerini temsil edemeyeceklerinden ötürü başvurunun iptalini istemişlerdir.

1960 yılında oluşturulan Kıbrıs Cumhuriyeti Antlaşmasıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti siyasi açıdan eşit iki ayrı toplum esası üzerine kurulmuştur. Bu Antlaşma, anayasal ve

¹¹⁵ BM 649 Sayılı Karar, <http://www.akademikozguruluk.com/kibrisin-ab-uyeligi>, 27.02.2012.

¹¹⁶ Şükrü Sina Gürel, **Tarihsel Boyut içinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara, Ümit Yayınevi, 1993, s.103-123.

¹¹⁷ Özarlan, **a.g.e.**, s.121.

uluslararası niteliğe sahip olup; iki toplumun ortaklık statüsünü koruyacak hüküm ve dengeler içermektedir. Bu yönden adanın geleceğini ilgilendiren tüm kararlarda her iki toplumun da fikrinin alınması gerekmektedir. İki tarafça da kabul edilebilir ve sürdürülebilir, iki toplumlu, iki kesimli bir siyasi çözüme ulaşmadan Kıbrıs'ın AB üyeliğinin mümkün olmaması gerekirdi. AB Kopenhag kriterleri arasında belirtilen “hukukun üstünlüğü” ilkesini görmezden gelerek kendi içinde etnik anlaşmazlığını çözememiş bir aday ülkeyi üyeliğe kabul ederek hem kendi koyduğu kuralları hem de BM'nin verdiği hükümleri ihlal etmiştir. Ayrıca AB, üye olarak aldığı bir ülkenin bir bölümünde müktesebatını uygulamayacak olması ile AB içinde hukuki bir boşluk oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 50. Maddesine göre Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Muavini dış politika, güvenlik ve savunma konularında veto hakkına ayrı ayrı veya müştereken sahiptirler.¹¹⁸ 50. Maddenin a. Fıkrasında dışişleri konusu, devletlerin tanınmasını, diplomatik ilişkileri, elçiliklerin yabancı memleketlerde görevlendirilmesi, milletlerarası antlaşma, harp ilanı ve sulh hali gibi konuları içerirken, savunma konuları silahlı kuvvetlerin yapısı ve sayısı, terfi ve atamalar, harp malzemesi ithali, müttefik ülkelere üs verilmesini kapsamakta, güvenlik konusu ise kadrolara tayin ve terfileri, kuvvetlerin dağılımı, sıkıyönetim ve polis kanunlarını içermektedir.¹¹⁹ Bu kararlara yönelik veto hakkı her iki toplumun yöneticisine veto hakkı tanıdığından, Türk tarafının kabul etmediği AB başvurusunun geçersiz sayılması gerekmektedir.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 170. Maddesine “bütün antlaşmalar bakımından, Yunanistan, Türkiye ve Büyük Britanya uygun şartlı antlaşmalarla en çok gözetilen ulus muamelesine tabii olurlar” denmektedir. Bu maddeye göre Kıbrıs, mazhar olarak kabul edilen üç garantör ülke dışındaki devletlerle ayrıcalıklı antlaşmalar yapamayacağı ve bu üç devletin birbirlerine karşı üstün duruma gelemeyecekleri belirtilmiştir.¹²⁰

¹¹⁸ KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnt. Sayfası, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası www.kktcb.org/upload/pdf/77826.pdf,

¹¹⁹ KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnt. Sayfası, **a.g.e.**

¹²⁰ Özersay, **a.g.e.**, s.147.

Garanti Antlaşmasının 1. Maddesi'nde "Kıbrıs Cumhuriyeti tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder. Kıbrıs Cumhuriyeti adanın taksimini doğuracak direkt veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici tüm hareketleri yasaklar" hükmü vardır.¹²¹ Bu madde ile Kıbrıs Cumhuriyeti herhangi bir devlet, siyasi ve iktisadi birliğe girmemeyi taahhüt eder. Madde de geçen "ekonomik bütünleşme" tabiri AB'yi de kapsamaktadır. AB ilk kurulduğu yıllarda ekonomik birliktelikten yola çıkmış zamanla genişleyip derinleşerek siyasi bir birliğe dönüşme yolunda bayağı yol kat etmiştir.

Garanti Antlaşmasının 2. Maddesinde "Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile gerek birleşmesini, gerekse Ada'nın taksimini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardım ve teşvik edici bir amacı olan tüm hareketleri kendi yetki ve ilgileri oranında önlemeyi üstlenirler" hükmü bulunmaktadır.¹²² Garanti Antlaşması çok taraflı bir uluslararası hukuk belgesi olduğundan ötürü Kıbrıs Rum Yönetimi veya Yunanistan'ın talebi doğrultusunda tek taraflı olarak değiştirilemez.

Gerek 1960 Anayasası gerekse Kıbrıs Kurucu Cumhuriyeti Antlaşmalarının uluslararası antlaşmalar olması ve tarafların garantisini altında bulunması nedeniyle, bu antlaşmalara aykırı olarak yapılan GKRY'nin AT'ye tam üyelik başvurusu uluslararası hukuka da aykırıdır.¹²³ GKRY tarafından yapılan başvurunun AB tarafından gündeme alınması halen devam etmekte olan ikili görüşmeleri olumsuz etkilemiştir. GKRY arkasına AB'yi de alarak kendi şartlarını direktmede üstünlüğü ele geçirmiştir. AB ise bu güç oyununda taraf olmuştur.

¹²¹ KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnt. Sayfası, **a.g.e.**

¹²² KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnt. Sayfası, **a.g.e.**

¹²³ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.II:1980-2001, Ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yay., 2010, s.452-458.

2.3. KORFU ZİRVESİ

Kıbrıs'ın AB'ye üyelik sürecini anlatmaya, tam üyelik başvurusunun yapıldığı aşamadan itibaren devam edecek olursak; bir önceki bölümde anlatılan ve özellikle Türkiye tarafından yapılan eleştirilere karşın, AB Komisyonu, 17 Ekim 1993 tarihli görüşünde “Kıbrıs'ın Avrupalı kimlik ve karaktere sahip olduğunu ve Topluluğa ait olmaya hakkı olduğunun hiçbir kuşkuya yer bırakmadığını” söylemiştir.¹²⁴ Ayrıca, Topluluk GKRY'yı Kıbrıs'ın meşru hükümeti olarak tanımaktadır. 1994 tarihinde yapılan Korfu Zirvesi'nde Kıbrıs'ın başvurusu ile ilgili gelişmelerin değerlendirilmesi ve AB'ye kabul edilmesi için müzakerelerin hızlandırılması yönünde karar alınmıştır. Korfu Zirvesi, Kıbrıs sorununun çözümü yönünde Rumları ataletle sürükleyecek ilk kararlardan birini almış olması bakımından önem taşımaktadır. 9 Aralık 1994 tarihinde Almanya'da gerçekleştirilen Essen Zirvesi'nde, yapılacak ilk genişlemenin Kıbrıs'ı da içereceği vurgulanmıştır. Buna benzer bir karar Cannes (Haziran 1995), Madrid (Aralık 1995) ve Floransa (Haziran 1996) zirvelerinde de alınmıştır.¹²⁵

AB-Türkiye Gümrük Birliği müzakerelerinin pazarlık unsuru olarak kullanıldığı Korfu Zirvesinde kararlar, Yunanistan'ın veto tehdidi ışığında gerçekleşmiştir.¹²⁶ Yunanistan, AB'nin böyle bir karar alması yönünde çok etkili olmuştur. Yunanistan Kıbrıs'ın üyelik görüşmelerinde kesin bir tarih alınmadan Gümrük Birliğini onaylamak niyetinde değildi.

AB 1995 tarihinde Devlet veya Hükümet Başkanlarının AB toplantılarını, bakanlar düzeyindeki toplantıları, siyasi yönetici ve uzmanları Birlik deklarasyonuna uygun, Birliğin ortak eylemlerinin uygulanmasını içeren planlı bir diyalogun başlatılmasını kabul etmiştir. Bu görüşmeler tarafların fikir alışverişinde buldukları son derece önemli bir forum görevi görmüştür. Bu süreçten sonra AB-Kıbrıs arasında

¹²⁴ Application for Registration with the Commission's opinion on the Republic of Cyprus, (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Katılım Müracaatı ile ilgili komisyon görüşü için bkz.) www.europa.eu.int/enlargement/cyprus, 16.02.2012.

¹²⁵ Kızılyürek, **a.g.e.**, s.88.

¹²⁶ Fatma Yılmaz, “Kıbrıs Sorununun Avrupalılaştırma Süreci ve Muhtemel Çözüm Önerileri”, **Türk Dış Politikası Uluslararası III: Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri**, Ed. Sedat Laçiner, Hacı Necefoğlu, Hasan Selim Özertem, Ankara, USAK, 2009, s.52.

onlarca planlı diyalog görüşmesi yapılmıştır. İçişleri, Adalet, Çevre, Ulaştırma, İş Piyasası, Ekonomi ve Devlet Hazinesi, Eğitim ve Kültür, Araştırma ve Geliştirme, Sağlık ve Sosyal ve Politika ile ilgili konularda görüşmüşlerdir. Kıbrıs'ın Birliğe adapte olabilmesi için bu çalışmalar yapılmıştır. Ada'daki gelişmelerin izlenmesi ve BM'nin Kıbrıs sorununun siyasi yolla halledilmesi amacıyla Konsey başkanlığı tarafından bir temsilci atanmıştır. Temsilci, Ada'daki gelişmeleri Konsey'e rapor edecektir. Böylece AT, Kıbrıs sorunu ile doğrudan ilgilenmeye başlamıştır.

6 Mart 1995 tarihinde GKRY'nın bütün adayı temsilen AB'ye tam üyelik başvurusuna ilişkin müzakerelerin takvime alınmasına yönelik karar alınmıştır. Bu takvime göre Kıbrıs ile üyelik görüşmeleri 1996 yılında yapılacak olan hükümetler arası konferanstan sonra, en geç altı ay içinde başlayacaktır. Ayrıca AB, Kıbrıs ile 4. Mali protokolü imzalayarak 74 milyon Ecu'luk yardımda bulunmuştur (AET 1977'den beri Kıbrıs ile finansal-teknik işbirliği üzerine 4 mali protokol imzalamıştır. İlk iki protokolün miktarı 30-40 milyon Ecu'dur. 3. Finansal yardımın miktarı 62 milyon Ecu olup Rum tarafını Avrupa normlarına ve Gümrük Birliği'ne uygun hale getirmeye yöneliktir. 4. Protokol ise ekonomik kalkınma ve Kıbrıs sorununa çözüm getirme amaçlı iki toplumlu projeleri desteklemek amacıyla kullanılmıştır.¹²⁷) Ayrıca mali protokollerin dışında Avrupa Yatırım Bankası tarafından yine GKRY'deki bazı belediyelere de çeşitli altyapı sorunlarının giderilmesinde kullanılmak üzere krediler verilmiştir.¹²⁸

Türkiye, Garanti antlaşmasının tanıdığı garantörlük hakkına istinat eden veto yetkisini kullanmayarak, bu karara itiraz etmemiştir çünkü Türkiye, AB ile aynı gün "Gümrük Birliği" Antlaşmasını imzalamıştır.¹²⁹

16 Temmuz 1997 tarihinde, Komisyon "Gündem 2000" başlıklı AB'nin derinleşmesi ve genişlemesine yönelik Merkezi ve Doğu Avrupa'daki ülkelerin üyelik başvurularıyla ilgili görüşlerini içeren bir strateji planı yayınlamıştır. AB Kıbrıs ile

¹²⁷ Akçalı, **a.g.e.**, s.152.

¹²⁸ Aykanat, **a.g.e.**, s.59.

¹²⁹ Melek M. Fırat, "AB-Kıbrıs İlişkileri ve Türkiye'nin Politikaları", **En Uzun Onyıl-Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**, Der. Gencer Özcan, Şule Kut, İstanbul, Buke Yayınları, 2000, s. 261.

ilgili olarak 1993 yılında aldığı kararı yeniden görüşmüş ve üyelik görüşmelerinin aynen planlandığı gibi başlamasını teyit etmiştir. Konsey, Kıbrıs sorununun siyasi çözümüne yönelik çabaları izleyerek Birliğe rapor veren özel temsilcinin aynı şekilde çalışmasını yenilemiştir. “Gündem 2000” ile birlikte üyelik görüşmelerinden önce ilerleme sağlanamadığı takdirde, görüşmelerin Uluslararası Hukukun tanıdığı tek yetkili makam olan Kıbrıs Cumhuriyetiyle başlayacağı belli olmuştur.¹³⁰

2.4. LÜKSEMBURG ZİRVESİ

12-13 Aralık 1997 tarihinde AB üyesi Devlet ve Hükümet Başkanları'nın katılımıyla Lüksemburg Zirvesi'nde “Kıbrıs'ın üyeliği ve Kıbrıs sorununun çözümü” konusunda alınan kararlar, AB'nin Yunanistan ve Rumların çabaları sonucu KKTC aleyhine taraflı bir tutum içinde olduğu gözlenmiştir. Bu anlamda AB, Kıbrıs ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılması yönünde karar almıştır.¹³¹ AB Konseyi, Kıbrıs Rum tarafının AB üyeliği ile her iki toplum arasındaki barış ve uzlaşma ortamına olumlu şekilde katkı yapacağını belirtmiştir. Ayrıca Kıbrıs'ın birliğe katılmasından dolayı ortaya çıkacak yararlılardan iki toplumun da yararlanması gerektiği belirtilmiş, Kıbrıs Türk toplumu temsilcilerinin de üyelik görüşmelerine katılmaları konusunda istekli davranmaları istenmiştir. Lüksemburg Zirvesi ile AB'nin genişleme hudutları çizilmiş ve yeni aday ülkeler belirlenmiş ve bu aday ülkelerin adaylık süreleri takvime bağlanmıştır.¹³² Alınan karar üzerine, 30 Mart 1998'de AB-Kıbrıs arasında tam üyelik müzakereleri başlamıştır. AB'nin Kıbrıs ile müzakereleri başlatması, diplomatik olarak tanımadığı fakat ekonomik olarak tanıdığı KKTC'yi yok sayması demektir. Kıbrıs'ın her koşulda üye olacağını belirtilmesi GKRY'nin daha umursamaz ve rahat bir şekilde davranmasına yol açmıştır.¹³³

¹³⁰ <http://www.cyprus-eu.org/> /20.02.2012.

¹³¹ Luxembourg Summit Declaration (Lüksemburg Zirve Bildirgesi, Bkz), <http://www.consilium.europa.eu/> 20.02.2012.

¹³² Oya Akgönenç, **Türkiye'nin AB Stratejisi**, Ankara, Nobel Yay., 2009, s.94.

¹³³ Hasgüler, **a.g.e.**, s.134-145.

Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunmadan AB üyeliği müzakerelerinin başlatılması, Kıbrıs'ın AB üyeliğine karşı çıkan Türk tarafı tezlerinin AB nezdinde bir anlam ifade etmemesi ve ayrıca Lüksemburg Zirvesinde AB'nin, Türkiye'yi oyalaması üzerine; "31. Madde: Konsey Türkiye'nin AB'ye katılmaya layık olduğunu onaylar. Türkiye, diğer aday üyelerle aynı kritere göre değerlendirilecektir. Katılma müzakerelerinin başlaması için aranan siyasi ve ekonomik koşullar oluşmadığından, AB Türkiye'nin her alanda AB'ye yakınlaştırılması suretiyle onu katılıma hazırlayacak bir stratejinin oluşturulmasının önemini kabul eder" Türkiye ile AB ilişkileri gergin bir döneme girmiştir. Bu gerginlik Türkiye'nin Kıbrıs politikasını değiştirmesine yol açmıştır. Bugüne kadar iki devletli konfederasyon tezine vurgu yapmayan Türkiye, bu süreçten sonra bunu Türkiye'nin resmi politikası haline getirmiştir. Lüksemburg bildirgesinin 35. Maddesi de Türkiye için önem arz etmektedir.¹³⁴ 35. Madde "Avrupa Konseyi, Türkiye'nin AB ile ilişkilerini güçlendirebilmesinin, Kıbrıs'la ilgili BM kararları temelinde sürdürülmekte olan çözüm müzakerelerine destek olunmasına bağlı olduğunu hatırlatır" ifadesini içerdiğinden AB'nin, Kıbrıs sorununda taraf olduğu tezi doğrulanmıştır. Kıbrıs, Türkiye'nin önüne bir koşul olarak getirilmiş ve çözüm sadece Türkiye'den beklenmiştir. Türkiye bu süreçten sonra AB ile tüm diyaloglarını kesmiş ve hiçbir kurum ile temasta bulunmamıştır.¹³⁵

Antlaşmanın 22. Maddesinde Kıbrıs'a yönelik özel bir üyelik stratejisine vurgu yapılmıştır. 22. Madde; "Kıbrıs'ta özellikle adli ve idari kapasite güçlendirilecek ve adalet ile içişlerinde hedeflenmiş bazı faaliyetlere katılım desteklenecektir. Kıbrıs'ın üyelik öncesinde bazı AB program ve kurumlarına katılımı sağlanacaktır. TAIEX (Technical Assistance Information Exchange Office; Teknik Yardım Bilgi Değişim Ofisi) tarafından Kıbrıs'a teknik yardım kullanılacaktır."¹³⁶

Avrupa Konseyi ayrıca; Komisyonun Kıbrıs, Macaristan, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya ile üyelik görüşmelerine başlamak amacıyla 1998 yılının ilkbaharında iki taraflı hükümetler arası konferanslar düzenlemesiyle ilgili teklifi

¹³⁴ Akgöncü, **a.g.e.**, s.96.

¹³⁵ Akgöncü, **a.g.e.**, s.91.

¹³⁶ Luxembourg Summit Declaration, **a.g.e.**

onaylamıştır. Ayrıca Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya ve Bulgaristan ile müktesebata uygun hale gelmeleri için hız verilmesine yönelik vurgu yapılmıştır.¹³⁷

6 Mart 1998 tarihinde GKRY'nın AB Üyeliği Müzakere Heyeti Başkanlığına Yorgo Vasiliu getirilmiştir. 12 Mart 1998 tarihinde Kıbrıs, Avrupa Konferansının Londra'daki ilk toplantısına katılmıştır. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Klerides Türk tarafının da bu görüşmelere davet etmiştir ama Türk tarafı bu öneriye cevap vermemiştir. Edinburgh'da 13-14 Mart 1998'de gerçekleştirilen AB Gayri Resmi Dışişleri Bakanları Toplantısında, Kıbrıs sorununun AB üyeliği boyutu tekrar uluslararası gündemde ön plana gelmiştir. Bu toplantıda; "Kıbrıs heyetine, Kıbrıs Türklerinin katılmaması halinde dahi Kıbrıs'ın AB üyeliğine ilişkin müzakerelerin diğer 5 Doğu Avrupa ülkesi ile eşzamanlı olarak 31 Mart 1998'de başlayacağı, Kıbrıs'ın AB üyeliğinin, Kıbrıs sorunuyla bağlı olmadığı" belirtilmiştir. Katılım müzakerelerini takiben, müktesebatın incelenmesi 27 Nisan 1998'de Kıbrıs ile başlamıştır. Kıbrıs'ın uyum müktesebatının 16 başlığı gözden geçirilmiş olup toplamda 31 başlıktan oluşmaktadır.¹³⁸

15 ile 16 Haziran 1998 tarihinde Cardiff kentinde meydana gelen Devlet ve Hükümet Başkanları zirvesinde, Komisyona, üye aday devletler için yıllık izleme raporları hazırlama görevi verilmiştir. Kıbrıs'ın da hazırlanacak olan raporlara dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır. 1998 Kıbrıs AB İlerleme Raporunda Bakanlar Kurulunun Rum ve Kıbrıslı Türk'ler arasında 7/3 oranında bölüşülmesi önerisi yer almaktadır. Kıbrıs Türk Toplumunun Müzakerelere katılmayı reddetmesi sebebiyle Ada'nın tümünde, müktesebata uyumluluk açısından bir denetim yapılamamıştır. Komisyon raporunda, Kıbrıs'ta siyasi bir çözümün bulunması ile Ada'nın tam üyelik sürecinin güçleneceği de belirtilmiştir.¹³⁹

¹³⁷ Luxembourg Summit Declaration, **a.g.e.**, (27. Madde)

¹³⁸ Progress Report on Cyprus (Kıbrıs İlerleme Raporu, 1998), <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/documents/cyprus>.

¹³⁹ Progress Report on Cyprus (1998), **a.g.e.**

2.5. HELSİNKİ ZİRVESİ

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi, hem Türkiye hem de Kıbrıs açısından önemli kararların alındığı toplantılardan biridir. Helsinki Zirvesi ile Türkiye'ye resmi olarak adaylık statüsü verilmiş ve adaylığının diğer ülkelerle eşit şart ve koşullarla değerlendirileceği belirtilmiştir.¹⁴⁰ AB, Lüksemburg Zirvesinde Türkiye'yi "adaylığa ehil" ülke diye nitelendirirken şimdi ise Türkiye'yi "aday" ülke olarak göstermektedir. Ayrıca Türkiye'nin adaylığının tamamlanabilmesi için Kıbrıs ve Ege sorunlarının çözümlenmesi ön koşulu konmuştur. İlk bakışta iyi gibi algılanıp olumlu bir hava yaratılmaya çalışılan Helsinki zirvesindeki kararlar aslında Lüksemburg Zirvesinden daha ağır şartlar içermektedir.

Yunanistan ve GKRY "Kıbrıs Sorununu" uluslararası arenaya çekerek AB'yi taraf konumuna getirmiş ve GKRY'nin AB üyeliğini gerçekleştirmeye yönelik Lüksemburg Zirvesinde varılan aşamanın da ilerisinde kazanımlar sağlamışlardır.¹⁴¹ Türkiye-Yunanistan eksenindeki sorunlar artık Türkiye-AB eksenine girmiştir. Lüksemburg Zirvesi'nde, Kıbrıs konusunda Rum-Yunan görüşlerine uygun şekilde alınan kararlar, Helsinki zirvesi ile daha da geliştirilmiş ve Kıbrıs Sorunu artık AB'nin bir sorunu olarak görülmüş ve bu süreç Türkiye-AB ilişkilerini etkileyen bir unsur olmuştur. Her ne kadar AB sorununun çözümüne güçlü bir destek sunsa da, bu soruna doğrudan müdahil olmak istememektedir. AB'nin Kıbrıs sorununa doğrudan müdahil olmama yönündeki kararı Helsinki Zirvesinin .(a) Maddesinde şu şekilde kendini göstermektedir: "Avrupa Konseyi, 3 Aralık 1999 tarihinde New York'ta Kıbrıs meselesinin kapsamlı çözümüne yönelik olarak başlatılan görüşmeleri memnunlukla karşılar ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin bu süreci başarıyla sonuçlandırma yönündeki gayretlerine güçlü desteğini ifade eder."¹⁴² Bu arada ilk dolaylı görüşmeler 3Aralık 1999 tarihinde New York'ta başlamış ve daha sonra Cenevre'de devam etmiştir.

¹⁴⁰ Helsinki Zirvesi bkz, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/Helsinki-zirvesi-10-11-Aralik-1999.tr>, 01.03.2012.

¹⁴¹ Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu, "GKRY AB'ye Üye Olabilir mi: Hukuki Durum ve Siyasi Değerlendirmeler", Avrupa Birliği Bilgilendirme Serisi, No: 3, Ankara, Haziran 2001, s. 22-23.

¹⁴² Helsinki Zirvesi, **a.g.e.**,

Bu görüşmeler devam ederken AB, BM'nin çözüme yönelik almış olduğu kararlara destek vereceğini belirterek, BM'yi ön plana çıkarmak istemektedir.

AB, Helsinki Zirvesinde siyasi çözümün Kıbrıs'ın AB üyeliğini kolaylaştıracağına vurgu yapmıştır. AB, 9.(b) Maddesinde “Avrupa Konseyi, siyasi bir çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizer. Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar kapsamlı bir çözüme ulaşılammış olursa, Konsey'in üyelik konusundaki kararı, yukarıdaki husus bir ön şart olmaksızın verilecektir. Bu konuda Konsey, tüm ilgili faktörleri dikkate alacaktır.”¹⁴³ AB bu maddeyle siyasi çözüme atıfta bulunurken, çözüm elde edilemediği takdirde ise herhangi bir girişimde bulunmayarak Kıbrıs'ı olduğu gibi AB çatısı altına alacağını belirtmiştir. Böylece AB, Kıbrıs'ın AB'ye üye olması için önceden çözüm şartının aranmadığını ilk defa bütün açıklığıyla dile getirmiştir. Bu, 2002 yılında Kıbrıs'ın AB'ye üyeliği kararının verileceği anlamına gelmekteydi.¹⁴⁴

Helsinki Zirvesi kararlarının en büyük yansıması KKTC'de görüldü.1964'ten beri Kıbrıslı Rumlarla yolları ayrılan, 1974'ten sonra ekonomik ve siyasal olarak giderek Türkiye'ye bağlanan ve 1983'ten itibaren uluslararası platformda yalnızlaştıkça bu bağımlılıkları artan Kıbrıslı Türkler, gerek Türkiye gerekse Kıbrıs Rum Yönetimi AB üyelik sürecinde ilerlemeler kaydettikçe, ilk kez Türkiye/Kıbrıs Rum Yönetimi ikileminden kurtulabilecekleri olasılığını gördüler.¹⁴⁵ Böylece Kıbrıs'taki muhalefet Türkiye'yle ilişkilerin yapısını sesli olarak sorgulamaya başladı.

Helsinki Zirvesi sonrasında, AB tarafından uzlaşmaz tavır sergilememesi için uyarılan Klerides ile AB içine çekilen Türkiye'nin dış politikasının AB'ye endekslenmesiyle birlikte Cumhurbaşkanı Denктаş artık eskiden olduğu gibi rahat bir şekilde görüşmelerden çekilemeyeceklerdi. Helsinki Zirvesi öncesinde başlayan toplumlararası görüşmeler turlar halinde Eylül 2000 tarihine kadar sonuçsuz şekilde

¹⁴³ Helsinki Zirvesi **a.g.e.**

¹⁴⁴ Melek Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, a.g.e., s.480.

¹⁴⁵ Melek M. Fırat, “Helsinki Zirvesinden Günümüze AB_ Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri”, C.4, No:1, Güz 2004, Ankara Avrupa çalışmalar Dergisi, s.57-58.

devam etmiştir. GKRY, Türk tarafına karşı müzakere pozisyonunu güçlendirirken, AB üyelik sürecine odaklanmıştır.

12 Eylül 2000 tarihinde New York ‘ta başlayan 4. Tur görüşmelerinden önce BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Denktaş ve Klerides’e ayrı ayrı okuduğu yazılı metinde, Aralık 1999’dan beri “ tarafların birbirlerinin siyasi eşiti sıfatıyla, bir başka tarafı değil yalnızca kendini temsil ettiği temaslar” yaptıklarını, artık ileriye doğru adım atmaları zamanının geldiğini belirttikten sonra, “ tarafların tüm konularda önkoşulsuz olarak ve iyi niyet içinde görüşmelerini hızlandırarak...., tarafların eşit statüleri açıkça tanınmak zorundadır” demiştir.¹⁴⁶ Kıbrıs sorunu tarihinde ilk kez bir BM Genel Sekreteri Türklerin eşit statüye sahip olduklarını belirtmekte ve sorunun çözümü için bunun kabul edilmesi gerekliliğini belirtmektedir. Rum tarafının boykotu üzerine BM Genel Sekreteri Kofi Annan 8 Kasım 2000 tarihindeki sözlü ifadesinde “tek egemenliğe ve tek uluslararası kimliğe sahip ayrılmaz bir ortak devlet” kurulmasını öngören ve eşitlik temelinde kurulacak olan ortaklık devletinden ziyade üniter bir yapının kurulmasını belirtmesi üzerine, Denktaş dolaylı görüşmelerden çekilmiştir.

GKRY, görüşmelerin kesintiye uğramasından sonra tüm dikkatini AB ile bütünleşmeye vererek, Kopenhag kriterlerine uygun yasalar çıkarıp, uygulamaktadır GKRY “2001 yılı İlerleme Raporu” ile AB üyeliğine en hazır aday olarak gösterilmektedir.¹⁴⁷ GKRY’nın yönünü AB’ye çevirmesi ile siyasi ve toplumsal baskı altında kalan Denktaş 8 Kasım 2001 tarihinde Klerides’e mektup göndererek yeniden görüşmelerin başlamasını istemiştir.¹⁴⁸ Müzakerelerden kaçan taraf olmamak adına görüşmeyi kabul eden Klerides ile Denktaş 4 Aralık’ta BM Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro de Soto’nun gözlemci olarak katılacağı görüşmelere başlamışlardır. Lefkoşa Havaalanı yakınında Ara bölgede yüz yüze devam eden görüşmelerde taraflar ilkönce hiçbir önkoşul olmaksızın, istedikleri her konuyu masaya getirebilecek ve kapsamlı bir çözüme ulaşana kadar görüşmelere devam edeceklerdi. Zaman ilerledikçe, merkezi

¹⁴⁶ M. Fırat, **a.g.e.**, s.59.

¹⁴⁷ Progress Report on Cyprus (Kıbrıs İlerleme Raporu, 2001), http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/.

¹⁴⁸ Yüzyüze Görüşmeler, <http://www.trncinfo.com/index.asp?page=345>, 03.03.2012.

hükümetin yetki ve fonksiyonları ile egemenlik, toprak, güvenlik, göçmenler, garantiler konuları üzerinde Haziran 2002'ye kadar sonuca varılması hedeflenmiştir. Ancak taraflar arasındaki derin görüş ayrılıkları nedeniyle Haziran'a kadar anlaşmaya varamamışlardır.

AB, 8 Aralık 2000 tarihinde yapılan Nice Zirvesinde Kıbrıs sorununa 58. Paragrafta değinmiştir: “Avrupa Konseyi, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs sorununa BM Güvenlik Konseyi Kararlarıyla tutarlı olacak şekilde kapsamlı bir çözüm bulunmasına ve Aralık 1999'da başlatılan sürecin olumlu bir sonuca ulaştırılmasına yönelik çabalarını kuvvetle desteklemektedir.”¹⁴⁹ Nice Antlaşması ile AB, Birliğe yeni üyeler olarak genişleme yönünde 27 ülkenin yer alacağını düşünerek, AB kurumlarındaki sandalye ve oy oranı dağılımlarını belirlemiş ve bu hazırlanan verilerde Kıbrıs'a da yer vermiştir.

14-15 Aralık 2001 tarihinde Laeken'de toplanan Konsey, bildirinin 11. paragrafında “Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarının liderleri arasında kısa süre önce gerçekleştirilen toplantılardan memnunluk duymuş ve onları görüşmelerini Kıbrıs sorununa BM Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararlarıyla tutarlı olacak şekilde BM himayesinde kapsamlı bir çözüme kavuşturma yönünde sürdürmeye teşvik etmiştir” belirtmiştir.¹⁵⁰ AB, her iki zirve kararında çözüme yönelik yapılan görüşmelere destek vermiştir.

Kıbrıs'ta yüzyüze görüşmeler devam ederken Sevilla'da 21-22 Haziran 2002 tarihinde¹⁵¹ AB Zirvesi Bildirgesinde, Kıbrıs'ın AB'ye katılımı bağlamında, Helsinki kararlarının temel alındığı, birleşmiş bir adanın tercih edildiği belirtilmiştir. Bildirgede BM Genel Sekreteri'nin çabalarının desteklenmesi ve Kıbrıs Rum-Türk tarafının çözüme yönelik çabaları yoğunlaştırıp, hızlandırması üzerinde durulmuştur. AB mevzuatının uygulanmasını sağlamak amacıyla, AB'nin bir üyesi olarak Ada'nın tek

¹⁴⁹ Treaty of Nice (Nice Zirvesi Sonuç Bildirgesi), <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12001C/htm/12001C>.

¹⁵⁰ Laeken Zirvesi Sonuç Belgesi, <http://www.mfa.gov.tr/laeken-zirvesi-14-15-aralik-2001.tr.mfa,04.03.2012>.

¹⁵¹ Sevilla Summit (Sevilla Zirvesi Sonuç Bildirgesi), <http://consilium.europa.eu/pdf/en/02/st09/st09508.en02>.

sesli olması için bulunacak kapsamlı bir çözümle Katılım Antlaşmasını uyarlayacaktır. AB kuzeyin kalkınmasını destekleme adına önemli miktarda mali yardımda bulunacağını belirtmiştir. AB devam eden Kıbrıs görüşmelerinde maddi kozu ön plana çıkararak süreci etkilemeyi düşünmektedir.

24-25 Ekim 2002 tarihinde gerçekleşen Brüksel zirvesinin 4. paragrafında AB, birleşik bir Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğini yinelemektedir.¹⁵² Zirve kararları ve verilen Raporlarda daima birleşmiş bir Kıbrıs'ın tercih edildiği belirtilse de, AB'nin girişimleri bunu destekler nitelikte değildir. AB Helsinki zirvesinde çözüm olmaması halinde bile Kıbrıs Cumhuriyetini üye yapacağını belirttiği için, birleşmiş bir Kıbrıs'a vurgu yapması kendi vicdanını rahatlatmaktan öteye geçmemektedir. Yine BM genel Sekreterinin çözüme yönelik çabaları desteklenerek katılım müzakereleri tamamlanmadan önce Kıbrıslı Türk-Rum kesiminin görüşmeleri hızlandırarak 2002 yılına kadar anlaşmaya varmaları istenmiştir. Çözüm bulunmaması halinde 1999 Helsinki kararlarının geçerli olacağı belirtilmiştir. Bu Zirve çözüm tarihini ve maddi katkı miktarını net olarak belirtmesi açısından önemlidir. Maddi desteğin miktarı 2004 yılında 39 milyon Euro, 2005 yılında 67 milyon Euro, 2006 yılında 100 milyon Euro olarak belirtilmiştir.

2002 yılında İlerleme Raporunda AB Komisyonu aralarında Kıbrıs Rum Kesiminin de bulunduğu 10 aday ülke ile Aralık ayındaki Kopenhag Zirvesi'nde görüşmelerin sonuçlandırılması tavsiyesinde bulunup Ada'da çözüm bulunmadan da Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB'ye üye olmasının gerektiğini belirtmiştir.¹⁵³

2.6. KOPENHAG ZİRVESİ SONUÇ BELGESİ

2002 yılında sürdürülen görüşmelerden hiçbir sonuç alınamayınca, BM Genel Sekreteri Kofi Annan Kopenhag Zirvesine yetişmesi amacıyla kendi adını taşıyan kapsamlı çözüm planını 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara sunmuştur. Avrupa Birliği tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştirmeye ve içinde Kıbrıs'ın da bulunduğu on

¹⁵² Sevilla Summit, **a.g.e.**

¹⁵³ Tansel, **a.g.e.**, s.77.

yeni devleti bünyesine almaya hazırlanırken, AB bu planla çözüm şansı arıyordu.¹⁵⁴ Klerides, Kofi Annan'ın üçüncü kez revize edilen planını müzakere edeceğini belirtirken, ne yazık ki planı reddeden kişi yine Denктаş olacaktır. Böylece Rum tarafı uzlaşmacı taraf gibi görünürken, Türk kesimi ise sorun çıkaran taraf olarak algılanmaktaydı.

Bu gelişmeler ışığında 12-13 Aralık 2002 tarihinde gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs 3. paragrafta, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olacak on ülke arasında sayılmıştır.¹⁵⁵ 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da imzalanan Katılım Antlaşması'na Kıbrıs'la birlikte Estonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Malta, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya ve Slovenya da dâhil olmuşlardır. Bununla birlikte AB, birleşmiş bir Kıbrıs temennisini yineleyerek 28 Şubat 2003 tarihine kadar BM Genel Sekreteri önerileri temelinde Kıbrıslı Rum ve Türklerin görüşmelere devam kararı almasını memnuniyetle karşılamıştır. Brüksel daha önce birçok kez yaptığı gibi Kıbrıs'ta bir çözüm olabilmesi ihtimaline karşı süreyi uzatarak, Türk tarafına açık kapı bırakmıştır.

Zirvenin 11. paragrafında, Birlik, AB'nin kuruluş ilkeleri doğrultusunda alınacak kapsamlı çözüm unsurlarını Katılım Antlaşmasına uygun hale getireceğini tekrarlamış ve bir çözüm durumunda Konsey, Kıbrıs Türk toplumunu da dikkate alarak AB üyeliğine uyumun sağlanacağını belirtmiştir. 12. paragrafta, Konsey çözümün sağlanamaması halinde AB müktesebatının Ada'nın kuzey kesiminde uygulanmasını askıya almayı kararlaştırmıştır. Ayrıca Konsey, Kıbrıs Rum tarafının görüşleri doğrultusunda, Kıbrıs'ın kuzey kesiminin ekonomik kalkınmasını sağlayacak ve AB'ye yaklaştıracak yolları incelemeye çağırmaktadır.¹⁵⁶

Türk kesiminin tüm itirazlarına rağmen AB'ye 1990 tarihinde başvuran Rum Yönetimi 12 yıllık mücadelesi sonucunda Kopenhag'ta istediğini elde etmiştir. Böylece Kıbrıs Rum tarafı bu belgeyle AB'ye gireceğini tescillemiştir. Bu tarihi gelişme pek çok

¹⁵⁴ Kızılyürek, **a.g.e.**, s.95.

¹⁵⁵ Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002 (Kopenhag Zirve Sonuç Belgesi), <http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/council-eu-27.pdf>

¹⁵⁶ Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002, **a.g.e.**

Kıbrıslı Rum için 20 Temmuz'un rövanşını almak anlamını taşıyordu. 20 Temmuz 1974'ten sonra Bülent Ecevit'in yaptığı açıklamayı şimdi Kıbrıslı Rumlar yapmaktaydı: "Artık hiçbir şey eskisi gibi olamaz!"¹⁵⁷ Türkiye ve KKTC'ye karşı büyük bir üstünlük ele geçiren Kıbrıs Rum kesiminde bayram havası esmektedir. Kıbrıs Rum Yönetimi AB'yi garantileyinceye değin, üyeliğini tehlikeye atmamak adına son dakikaya kadar anlaşmayı arzulayan taraf görünümünü iyi bir şekilde sergilemiştir. Kıbrıs konusunda 28 Şubat 2003'e kadar çözüme varılması hedeflenirken, Kıbrıs Rum Kesiminde 16 Şubat 2003 tarihinde yapılan seçimlerin sonucunda AKEL'in desteğini alan eski EOKA'cı Tasos Papadopoulos'un başkan seçilmesi Kıbrıs'taki çözüm umutlarını sona erdirmiştir. Klerides'in ödün verdiği ve Annan Planı'nın Türk tarafının çıkarlarını gözetmediği iddiaları üzerine görüşlerini kuran Papadopoulos'u uzlaşmaya zorlayacak hiçbir neden kalmamıştı.¹⁵⁸

Atina'da imzalanan Katılım Antlaşması'nın (Treaty of Accession) 10 numaralı Ek protokolü ile Kıbrıs'ın hukuksal statüsü belirlenmiştir. Protokol'de "Kıbrıs'ta henüz kapsamlı bir çözüme ulaşılmadığı ve bu nedenle Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetinin kontrolü dışındaki bölgelerde AB müktesebatının askıya alınması gerektiği belirtilmiştir."¹⁵⁹ Kontrolü dışındaki bölge tanımlaması kuzeyi yani, KKTC'yi ifade ederek, buralarda etkin kontrolü olmayan Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetinin etkin kontrol uygulamadığı Kıbrıs Cumhuriyeti bölgelerinde ekonomik gelişmenin sağlanması için önlemler alınabileceğini ortaya koymuştur. Bu tanımlama ile AB, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni iki ayrı bölgeye ayırmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetinin etkili kontrolü altındaki bölge ile Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetinin etkili kontrolü altında olmayan bölge.¹⁶⁰ AB Konseyi verilen yetkiyi kullanarak Yeşil Hat Tüzüğü olarak da anılan KKTC toprakları ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında mal, hizmet ve kişilerin dolaşımı konusunu düzenleyen tüzüğü 29 Nisan 2004 tarihinde kabul

¹⁵⁷ Kızılyürek, **a.g.e.**, s.97.

¹⁵⁸ M. Fırat, Helsinki Zirvesinden Günümüze AB_Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri, **a.g.e.**, s.69.

¹⁵⁹ The Accession Treaty (Katılım Antlaşması), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do>.

¹⁶⁰ Hacer Soykan Adaoğlu, **AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü**, Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi, C.5, No:1 Güz 2005, s.18.

etmiştir.¹⁶¹ Ayrıca Kopenhag Zirvesi'nin sonuç bildirgesinde Kıbrıs ifadesi kullanılırken, Yunanistan'ın dönem başkanlığı sırasında Kıbrıs ibaresi yerine "Kıbrıs Cumhuriyeti" vurgusu kullanılmıştır.

GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti adı ile tüm Kıbrıs'ı temsilen AB'ye katılım antlaşmasını imzaladıktan sonra, Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis büyük bir sevinçle Kıbrıs'taki Mahi Gazetesi'ne verdiği beyanatta "Enosis'i başardık" demiştir. Bu söylemin ardından, yaptığı yanlışlığı derhal düzeltmek gereksinimini duyarak, "AB üyeliğini başardık" diyerek kırk yıllık amaçlarına ulaşmış olduklarını söylemiştir.¹⁶² Bu ise Enosis'i başardık söyleminin değişik bir açıklaması olmuştur. Yunan Savunma Bakanı Yannis Papandoniu, "Kıbrıs Rumlarının AB'ye girişi Hellenizmin zaferidir. Yunan bilinciyle, Yunan diliyle, iki Yunan devleti artık AB üyesidir" diyerek hislerini belirtmiştir.¹⁶³

Kıbrıs Cumhuriyeti Atina'da Avrupa Birliği'ne üyelik sözleşmesini imzalarken, olağanüstü toplanan KKTC Bakanlar Kurulu 21 Nisan 2003 tarihinde, KKTC ile Rum kesimi arasındaki geçişlerin serbest bırakılması yönünde tarihi bir karar almıştır.¹⁶⁴ Rum Yönetimi'nin kendi yurttaşlarına yönelik işgal bölgesine gidip para harcamaları konusunda uyarılarına rağmen, bir hafta içinde 60.000'e yakın Rum kuzeye, 23.000 Türk de güneye geçmiştir.¹⁶⁵

Rum Yönetimi ise 30 Nisan'da yeni bir paket açıklamıştır. Böylece Kıbrıslı Türkler Rum tarafına araçlarıyla geçebilecek, güneyde Türklere iş olanağı sağlanacak, KKTC ürünlerinin ihracına izin verilecek, Kıbrıslı Türklerin seçim hakkı korunacak ve KKTC diplomatlarının denkliği tanınacaktı. Kıbrıs'ta karşılıklı adımlar atılmasına

¹⁶¹ Yeşil Hat Tüzüğü, <http://www.eucoordination.org/kktc-ab.html>, 07.03.2012.

¹⁶² Hasan İkizer, **İki Ulus İki Devlet, Ankara**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını: 4, 2007, s.58.

¹⁶³ Tansel, **a.g.e.**, s.98.

¹⁶⁴ Başaran Düzgün, **Kıbrıs'ta Ümit ve Hüsrann Annan Planı'ndan Referandum'a Bir Dönemin Perde Arkası**, Ankara, Ayraç Kitabevi Yay., 2008, s.34.

¹⁶⁵ M. Fırat, Helsinki Zirvesinden Günümüze AB_Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri, **a.g.e.**, s.71.

rağmen uluslararası kamuoyu bunu yeterli bulmayarak Mayıs 2004 tarihine kadar Annan Planı çerçevesinde görüşmelerin başlaması için baskılara devam etti. AB son ana kadar sorununu çözmüş Kıbrıs'ı bünyesine almak için çabalarını sürdürmüştür.

Annan Planı tartışmaları nedeniyle “kader” seçimi olarak nitelendirilen 14 Aralık 2003 seçimlerinde, ilk defa KKTC'nin geleneksel seçim yapısında bir değişiklik oldu. Yedi partinin katıldığı ve %85 katılım ile gerçekleştirilen seçimlerde %35,18 oy alarak CTP'nin birinci parti olması Kıbrıs halkının değişim isteğini ve geleceği AB ile bütünleşmede gördüklerini ortaya koymaktaydı. Ulusal Birlik Partisi'nin %32,91, Barış ve Demokrasi Partisi'nin (BDH) %13,19 ve Demokrat Parti'nin (DP) %12,94 oy oranı almaları,¹⁶⁶ geleneksel politikaları savunan partilerle Annan Belgesi'ni ve AB'yi destekleyen partilerin yakın oranda oy aldıklarını göstermektedir. CTP ve DP Mehmet Ali Talat başkanlığında “toplumsal uzlaşma ve çözüm hükümet”ini kurdular. Kıbrıs Türk halkının şimdiye kadar geleneksel oy eğiliminin sağ partilerden yana olduğu anımsanırsa önemli bir değişimin yaşandığı görülmektedir

Kıbrıs Devlet Başkanı Tasos Papadopoulos, KKTC seçimleri hakkında “Denktaş ile bir çözümün, hele Annan çerçevesi içinde bir çözümün, imkânsız olduğuna eminim.” diyordu. Papadopoulos sözlerini “Muhalefetin tavrının ne olacağı belli değil ama en azından görüşmeyi kabul ediyorlar” diyerek sürdürmüştür.¹⁶⁷

2.7. KIBRIS SORUNUNDA BM'İN ROLÜ VE ANNAN PLANI

1960 sonrasında düzenin aksamasının ardından ilk toplumlararası görüşmeler Beyrut'ta Rauf Denktaş ile Glafkos Klerides arasında 1968'de başlatılmış ve günümüze değin Kıbrıs sorununun çözümü yolunda önemli adımlar atılmıştır. Bunların başında hiç şüphesiz 1977 Denktaş-Makaros Doruk Görüşmesi, 1979 Denktaş-Kipriyanu Doruk Görüşmesi, 1984 Taslak Çerçeve Antlaşması, 1988 Vasiliou-Denktaş görüşmeleri, 1992 Gali Fikirler Dizisi gelmektedir. Ayrıca çok sayıda Güvenlik Konseyi kararı alınmış,

¹⁶⁶ 14 Aralık 2003 Seçimleri (KKTC),
<http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi>.

¹⁶⁷ Papadopoulos, KKTC seçimleri,
http://www.bbc.co.uk/turkish/kibris_secim_partiler.

toplumlar arası görüşmeler yapılmıştır. Bu süreçlerden sonra ortaya çıkan Annan Planı şimdikiye kadar Kıbrıs sorununa yönelik ortaya konmuş en kapsamlı çözüm önerisidir.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs Türk ve Rum tarafları arasında gerçekleşen dolaylı ve doğrudan görüşmelerde tarafların dile getirdikleri tezleri dikkate alarak hazırladığı “Kıbrıs Sorunu”nun kapsamlı çözümü ve Kıbrıs Adası'nın bağımsız bir devlet olarak birleştirilmesini öneren belgeyi 11 Kasım 2002’de, Kıbrıs’ta her iki tarafa ve garantör devletlere sunmuştur.¹⁶⁸ Annan, I. Plan’ın taraflarca Kopenhag Zirvesi öncesinde imzalanmaması üzerine, Plan’ın revize edilmiş halini 10 Aralık 2002’de taraflara sunmuştur.¹⁶⁹ II. Plan’ın kabul edilmesine yönelik öngörülen takvim uygulanamayınca, 26 Şubat 2003’te taraflara planın üçüncü versiyonu sunulmuştur. Tarafların III. Planı kabul edip etmediklerini bildirmeleri için 10 Mart 2003’te La Haye’de yapılan görüşmeden sonuç alınamayınca; devam eden görüşmeler neticesinde Annan, KKTC ve GKRY temsilcilerini 10 Şubat 2004’te New York’a davet etmiştir.¹⁷⁰ Annan, mektubunda görüşmelerin 10 Şubat’ta New York’ta başlatılmasını, 24 Mart’a dek sürmesini, uzlaşma sağlanamayan konularda kendi metnin geçerli olmasını ve ortaya çıkacak metnin referanduma sunulmasını istiyordu. Bu davete istemeyerek giden Denктаş ve Papadopolus, Annan Planı’nın referanduma sunulmasını reddetme kısmında hemfikirdiler ancak verilen takvime göre 19 Şubat’ta Lefkoşa’da görüşmelere başlayacaklardı. Denктаş ve Papadopolus New York’taki gelişmelerden memnun değillerdi ama itiraz da edememişlerdi ve ilk kez BM Genel Sekreterliği’ne, geleceğe yönelik tam yetki veriliyor ve son noktayı Kıbrıs halkının koymasına sağlanıyordu.¹⁷¹ Bu sonuca Kıbrıslı Türkler sevinirken Rum tarafında ise endişe ve kaygı yaratan bir ruh hali ortaya çıkmıştır. Lefkoşa’da 19 Şubat - 21 Mart 2004 tarihleri arasında yapılan ikili

¹⁶⁸ Tuncer Topur, **Dünya ve Türkiye-AB-Kıbrıs Üçgeni**, Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002, s.241.

¹⁶⁹ 2. Annan Planı, <http://www.trncinfo.com/index.asp?page=59687&p=1>, 10.03.2012.

¹⁷⁰ Annan New York Görüşmeleri, <http://www.trncinfo.com/tanitma/tr/index.asp?sayfa=cms&dmi d=0&cmsid=224&ssid=581325>

¹⁷¹ M. Fırat, Helsinki Zirvesinden Günümüze AB_ Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri, **a.g.e.**, s.75.

görüşmeler 15 oturum sürmüştü¹⁷² ve bu görüşmelerde taraflar temel konularda anlaşamadıkları gibi, BM'yi ikna etmek için çalışmışlardır. Ayrıca taraflar birbirlerine sorumluluk yükleme adına taktiksel hareketler yaparak, yapılacak olan referanduma hazırlanarak, propaganda malzemesi toplama peşindeydiler.

Yapılan ikili görüşmelerden anlaşma sağlanamayınca, taraflar dördü görüşmeler için İsviçre'nin Burgenstock kentinde bir araya geldiler. Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Yunanistan Dışişleri Bakanı Petros Moliviyatis, Rumları temsilen Papadopolus ve Türkleri temsilen Mehmet Ali Talat görüşmeye katılmışlardır. Görüşmelere Cumhurbaşkanı Denктаş katılmayarak, Başbakan Mehmet Ali Talat ve Dışişleri Bakanı Serdar Denктаş tam yetkili olarak katılmışlardır. Denктаş bu günaha ortak olmama ve referandumda hayır kampanyasını yürütmek adına dördü görüşmelere katılmamıştır.¹⁷³ Türkiye ile Yunanistan'ın dışişleri bakanları düzeyinde zirveyi başlatması ve başbakanlar düzeyinde pazarlıklar yapılacak olması, bugüne kadar sürdürülen olumsuz görüşmelerin aksine Lüzern zirvesine olağanüstü umutlar yüklenmesine yol açmaktadır.¹⁷⁴

Gergin bir atmosferde başlayan görüşmelerde Papadopolus, kendilerinin tek devlet olgusu üzerinde durduklarını belirtirken Türklerin iki devlet istediğini ve bu talebin kabul edilemeyeceğini belirtti.¹⁷⁵ KKTC hükümeti temsilcileri AB'ye üyelik durumunda iki kesimlilik ilkesinden ödün verilmeden mülkiyet ve toprak konularına ağırlık verirken, Rumlar Annan Belgesi'nde kuzeyde yaşaması öngörülen Rum nüfusu oranının artırılmasına ve toprak konularına yoğunlaşmışlardı. Ayrıca Rumlar Annan Planında şu değişikliklerin yapılmasını talep etmiştir; Rum tarafının 6 Rum, 3 Türk olmak üzere 9 üyeden oluşması ve başkanlık sisteminde Rumların 40 ay, Türklerin 20 ay boyunca başkanlık görevini yürütmesini istemişlerdir. Çözümün TBMM tarafından onaylanması ve ekonomik yaşayabilirliğin güvence altına alınması ve Kıbrıs Türk

¹⁷² Denктаş-Papadopolus Lefkoşa Görüşmeleri, http://www.belgenet.com/kibris/tbmm_060404-1.html, 10.03.2012.

¹⁷³ Düzgün, **a.g.e.**, s.96-97.

¹⁷⁴ Düzgün, **a.g.e.**, s.108.

¹⁷⁵ Papadopolus Brüksel Zirvesi, www.cypriot.org.uk/Documents/Haber7/01-Ekim.htm.

oluşturucu devletine dönen Rumların mülkiyet hakkının korunması ve oranın artırılmasına yönelik 250 sayfalık kapsamlı bir belgeyi sunmuşlardır.¹⁷⁶

BM görevlileri taraflar arasında yaptıkları görüşmeler neticesinde toplam dokuz bin sayfadan oluşan IV. Annan Planı'nı 27 Mart'ta taraflara sunmuşlardır. Bu planda iki bölgelilik esasına vurgu yapılmakta ve kurulacak olan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile biri kuzeyde oluşacak "Kıbrıs Türk Devleti", diğeri ise güneyde "Kıbrıs Rum Devleti" olmak üzere, iki eşit kurucu devletten oluşan fesh edilemez bir yapısı olan bağımsız bir devlet oluşacaktır. Birim Devletler, siyasi bakımdan eşit statüde olup birbirlerinin yetki ve görevlerini ihlal edemeyeceklerdir. Federal Parlamento, Senato ve Temsilciler Meclisinden oluşacaktır. Aslında BM Genel Sekreteri'nin önerileri birbirinden ayrılmış iki devletli ve iki kesimli bir ortaklık yaklaşımından ziyade, zaman içinde birleşecek çok kültürlü bir Kıbrıs yaratma anlayışına dayanmaktadır.¹⁷⁷

Senatoda her bir kurucu devletten seçilen eşit sayıda Kıbrıslı Rum ve Türk senatörden oluşacaktır. Temsilciler Meclisinde Türkler 12 Rumlar 36 sandalyeye sahip olacaklardır. Böylece Senato'da Birim Devletlerin siyasi eşitliği sayısal eşitlik ile Temsilciler Meclisinde ise demokratik ilkedden hareketle nüfus oranı esas alınmaktadır.¹⁷⁸ Senatoda karar alınabilmesi için dörtte bir basit çoğunluk uygulaması uygun görülmüştür. Türk senatörlerinin altısı Rum tarafının sunduğu karar tasarısında olumlu oy kullanırsa kararın geçmesine yeterli oluyordu. Geriye kalan 18 Türk senatörün hiçbir etkisi kalmıyordu. Türk tarafı buna itiraz ettiği halde, karar değiştirilmemiştir. Böylece Yasama anlamında bütün umutlarını senatoya bağlayan Türk tarafı; keza Temsilciler Meclisinde azınlık durumundalar, karar alma veya vetoda 24 kişilik senatoda bir bütün içinde minimum 19 kişiyle birlikte uyumlu hareket edebilmesi gerekmektedir. 1960 Anayasasında Türkler için hayati bir öneme sahip olan Cumhurbaşkanı ve Muavininin kararları veto etme yetkisi bu planda yer almamıştır.¹⁷⁹ Ayrıca kurulacak olan federal devletlerde yetkiler sınırlandırılmış olup; yetki alanları,

¹⁷⁶ Düzgün, **a.g.e.**, s.134-135.

¹⁷⁷ Cömert, **a.g.e.**, s.353.

¹⁷⁸ Topur, **a.g.e.**, s.242.

¹⁷⁹ Ertuğrul Önalp, "Referandum Sonrasında Ne Yapılabilir", <http://cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/yazar/6882/2004/5/6.xhtml>, 11.03.2012.

dış ilişkiler, merkez bankası, kıta sahanlığı, havacılık, AB ile ilişkiler, terörle mücadele gibi alanları kapsamaktadır.¹⁸⁰

Annan belgesinde nüfusun değişimi önemli tartışma konularından biridir. Belgeye göre 20 yılın sonunda barajlı uygulama şeklinde, Rumların oranı Türk Devletinin yüzde 18'ine ulaşmışsa yerleşim haklarına kısıtlama getirilebilecektir.¹⁸¹ 1974'ten sonra güneye göçmüş ve bugün yaşı 65'i geçmiş olan Rumlar, 5 yıllık sınırlama ile bağlı olmaksızın, kuzey kesimindeki eski topraklarına geçebilecektir. Böylece, 65 yaşını geçmiş bulunanlar ve onlara refakat edecek aile üyeleri, Türklerin aralarına yerleşecektir.¹⁸² Kıbrıs'ta yaşayan T.C. ve Yunanistan uyruklu vatandaşların göçmenliğine yönelik kısıtlama getirilip, kurucu devletteki %5 nüfusu geçemeyeceklerdir.

Karşılıklı yerleşimlere izin verilmesi ile nüfus bakımından daha kalabalık olan Rum tarafı avantajlı bir durumda olacaktır. Ayrıca Türkiye'nin AB'ye üyeliği sonrasında nüfus değişimleri kısıtlamalarının kalkacak olması sebebiyle, ilerleyen yıllarda iki kesimliliğin ve iki bölgeliliğin ortadan kalkacak olması, zamanla Kıbrıslı Türklerin erimesine sebebiyet verebilecektir.

Toprak ve harita konusu görüşmelerde tansiyonun yükselmesine sebebiyet veren konulardan biriydi. Bu konuda GKRY ve KKTC ile birlikte Garantör Devletler de, kendi hükümetleri, Genelkurmay'larıyla birlikte haritalar sunarak, önerilerinin kabul edilmesi için çalışmışlardır. 1974'ten itibaren adanın yaklaşık yüzde 35'ine sahip olan Türk tarafının toprak miktarı azaltılıp Rumlara verilecektir. Annan Belgesinde KKTC'nin toprakları %29,2 oranında öngörülmekte ve bazı köylere özel statüler verilmektedir. Karpaz bölgesinde yer alan Dipkarpaz (Rizokarpaso), Yeni Erenköy (Agialousa), Sipahi (Agia Trias) ve Adaçay (Melanarga) köylerinde yaşayan Rumlar

¹⁸⁰ Annan Belgesi,
<http://www.mfa.gov.tr/annan-planı-ile-kurulması-ongorülen-kıbrıs-türk-kurucu>, 11.03.2012.

¹⁸¹ Annan Belgesi,
<http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber1/29-Mart.htm>, 11.03.2012.

¹⁸² Tusam'a Göre Annan Planı'na "Evet" in 95 Zararı,
<http://www.habervitrini.com/haber/tusama-gore-annan-planina-evetin-95-zarari-126896>.

dini, kültürel ve eğitsel alanlarda kendi kendilerini yönetme hakkına sahip olmuşlardır.¹⁸³

Annan Planı mülkiyet meselesinin çözümünde karma bir sistem öngörmekteydi. Buna göre Rumlar 1974'te bıraktıkları mülklerin en çok 1/3'ünü geri alabilecek, 20 yıldan aşağı olmayan süreler için evlerini Türklere kiraya verebilecek veya tazminat karşılığı mallarından vazgeçeceklerdi. Annan Planı ile boşaltılmasına karar verilen köylerde 58.000 Türk yaşamaktadır. Bu belgeyle Ada Türklerinin 49.000'i kendisine yeni bir yer bulmak zorunda kalacaktı.¹⁸⁴ Boşaltılmasına karar verilen Türk köylerindeki Türk nüfusunun ne olacağı ise belirsizliğini korumaktadır.

Mal-mülk mübadelesinde, Mülkiyet kurulu görevlendirilmiş olup, ortak devletlerin yetkileri yoktur. Kurulacak olan Mülkiyet mahkemelerinde kararlar belirleyici olup birim devletler veya Yüksek Mahkeme tarafından temyiz edilemeyecektir. Bu nedenle iç hukuk yollarını kısa sürede tüketen davalılar, AIHM'e başvuru yapıp konuyu AB'ye taşıyacaktıdır.

Toprak düzenlemesiyle Rumlar su kuyularının neredeyse %75'ine sahip olacaklardır. Bu nedenle tarım ve sanayi ile birlikte zorluklar yaşayacak olan Türk Tarafı yerleşim alanlarına su tedariki bakımından da sıkıntılar çekecektir.¹⁸⁵ Ayrıca ekilebilir alanın %65'i de Rumlara bırakılacaktır.

Rum tarafı garantörlük konusunu zayıflatarak Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını ortadan kaldırmak ve adada bulunan tüm yabancı askerlerin geri çekilmesini ve barışın korunması adına Birleşmiş Milletler yönetiminde uluslararası bir güç istemiştir. Annan Belgesi, BM'ler Barış Gücünü olağanüstü yetkilerle donatırken, Türk ve Yunan

¹⁸³ Ferhat Pirinççi, "Annan Planı Tarihi Bir Fırsat mı? Çözüm ve Çözumsuzlüğün Karşılaştırmalı Analizi", **Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları No: 7, Cilt-II, ss. 763-794, ISBN:975-6958-89-8., 6-7 Mayıs 2004, s.10-11.

¹⁸⁴ Tusam'a Göre Annan Planı'na "Evet" in 95 Zararı, **a.g.e.**

¹⁸⁵ Ertan Efeğil, "Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi", **BM'nin Kıbrıs'ta Son Diplomatik Girişimi: K. Annan Planı'nın Analizi**, Ertan Efeğil (Der.), İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2003, s. 66.

askerlerinin sayısını 6000'de sabitleyerek ilgili devletlerin komutasına bırakmıştır.¹⁸⁶ Türkiye AB üyesi olduktan sonra kademeli olarak Yunan birliğinin sayısı 950, Türk birliğinin sayısı ise 650'yi geçmeyip üç yıllık sürelerde bu birlikleri adadan çekilmesi konusu gözden geçirilecekti. Garantörlük konusunda Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkına dokunulmaması Rum talepleriyle uyuşmazken, Adadaki asker sayısı ve kuvveti ilerleyen süreçte sembolik olmaktan öteye geçmeyecektir.

Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'nin izni olmaksızın kendi toprağını uluslararası askeri hareketlere açamayacaktır. Türkiye AB üyesi olduktan sonra bu izin iki oluşturucu devletin onayı ile yeterli olacaktır.

Tarafların IV. Plan'a yönelik yaklaşımlarını bir gün sonra kendisine bildirmelerini isteyen Annan, bu yaklaşımları dikkate alarak dördüncü kez revize ettiği ve 24 Nisan'da referanduma götürülecek nihai belge olan V. Annan Planı'nı 31 Mart 2004'te taraflara sunmuştur.¹⁸⁷ Bürgenstock Zirve kapanışında Annan, planı taraflara sunarak müzakere sürecini sona erdirmiş oldu. Annan bu süreçten sonra kararı halkların belirleyeceğini, müzakere sürecinin bir futbol maçı olmadığını, amacın taraflardan birinin diğerine gol atmak olmaması gerektiğini belirtti. Zirve dönüşü Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis "üzerinde uzlaşmış bir çözüme ulaşmanın imkânsız olduğunu" belirtirken,¹⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 24 Nisandaki referanduma yönelik "Türkiye olarak iyi niyetle yola çıktıklarını ve bu yolun neticesini almak istediklerini"¹⁸⁹ belirterek çözüme destek olacaklarını ifade etti.

KKTC tarafında Rauf Denktaş Annan Planı'nda olumlu değişiklikler yapılmakla birlikte kaygılarının devam ettiğini, kazanılmış hakların kaybedilmemesi ve güvence altına alınabilmesi için AB birincil hukukuna dahil edilmesini istediklerini, bu

¹⁸⁶ Annan Planı'nın Ayrıntıları,
<http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber1/29-Mart.htm>.

¹⁸⁷ V. Annan Planı,
http://www.trncinfo.com/_images/belgeler/1/Annan_Plan%C4%B1_versiyon_5.doc.

¹⁸⁸ Kıbrıs Görüşmelerinde Sonuç "Referandum",
<http://www.dw.de/dw/article/0,,2526809,00>. Html.

¹⁸⁹ Gözler Referandumda,
http://www.kibris.net/basin/gazeteler/kibristanhaberler/gunlukhaber_files.

isteklerinin yerine getirilmediğini anlattı. Denктаş, taraflar arasında bir anlaşmaya varılamadığını ve üzerinde uzlaşma sağlanmamış bir belgenin referanduma götürülmesi sonucunun kötü olacağını ve AB'ye üyelikten sonra Brüksel normlarının uygulanması sonucunda iki kesimliliğin anlamını yitireceğini, Türklerin Rum toplumu arasında eriyeceğini belirtti.¹⁹⁰ Cumhurbaşkanı Denктаş ile aynı fikirde olan UBP referandumda “Hayır” çıkmasına yönelik çalışmalar yürüttüler. DP lideri Serdar Denктаş müzakere sürecinin iyi yönetilmediği, eşitlik, mülkiyet ve harita konularında tam bir uzlaş sağlanamadığını belirttikten sonra kendi partisindeki bireylerin “evet” veya “hayır” oyu kullanmada serbest olduklarını ama kendisinin “hayır oyu kullanacağını belirterek, tarafların anlaşabileceği fırsatların yaratılması gerektiğini söyledi.¹⁹¹

Kıbrıs Türk kesiminde CTP, BDH gibi sol partiler ve AB yanlıları ise Annan Planı'na tam destek vererek, Annan Planı'nın Kıbrıslı Türkleri AB'ye taşıyacağını ve izolasyon nedeniyle oluşmuş ağır ekonomik sıkıntılardan kurtulmak için plana “evet” denmesi gerektiği dile getirilmiştir.¹⁹²

GKRY lideri Papadopoulos ve partisi DİKO Adada “hayır” kampanyasını yürütmüşlerdir. Papadopoulos 7 Nisan akşamı televizyonda yaptığı “Halka Sesleniş” konuşmasında “uluslararası toplum tarafından tanınmış bir devlet teslim aldım, söz sahibi olmayan bir toplum olarak teslim etmeyeceğim”¹⁹³ diyerek Annan Planı'nın kabulü ile devlet olmaktan çıkıp toplum olmaya gitmekte olduklarını belirtmesi ile itirazlarının Annan Planı'nın ötesinde olduğu da ortaya çıkmıştır.

¹⁹⁰ Denктаş'ın Vasiyeti “Herkes Akritas Planını Okusun”, <http://www.abhaber.com/ozelhaber.php?id=12511>.

¹⁹¹ Serdar Denктаş: “Plan Çok Melekledi; Şeytani Tarafları da Var”, <http://www.habervitrini.com/haber/serdar-denktas-plan-cok-melekledi-seytani-taraflari-da-var->

¹⁹² Esmâ Alev Akyüz, “Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu ve Bu Sorunun Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi (2000'den Günümüze)”, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.58.

¹⁹³ Melek M. Fırat, Helsinki Zirvesinden Günümüze AB_Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri, **a.g.e.**, s.77.

Ayrıca plan, Rumlar açısından tüm ihlallerin tam olarak giderilmesini sağlamamaktadır, örneğin “restitutio in integrum”¹⁹⁴ öngörmemektedir. Rum tarafı için, plan fazlasıyla iki bölgelilik prensibine odaklıydı ve üç özgürlükten dolaşım özgürlüğü hariç diğerlerine ciddi kısıtlamalar getirmekteydi. Bu nedenle de plan Kıbrıs sorununu çözmekte, sadece adadaki de facto ayrılmışlık durumunu onaylayarak hukuki hale getirmekteydi.

Daha önceki yıllarda Glafkos Klerides ve Vasiliou'nun başkanlık yaptığı ve şimdi Nikos Anastasiadis'in başkan olduğu DİSİ (Dimokratikos Sinagermos-Demokratik Seferberlik Partisi) ve benzer sol partiler referandumda “evet” kampanyası yürüttüler.¹⁹⁵ Önceki seçimlerde %34 oy alan DİSİ'nin bu tutumu önemli olmakla birlikte belirleyici olma özelliği yoktu. Kilit parti konumunda olan AKEL'in ne karar vereceği önemli bir tartışma konusuydu. Zirvede Mehmet Ali Talat'la görüşen AKEL Genel Sekreteri ve Meclis Başkanı Dimitris Hristofyas referandumda tutumlarının ne olacağı sorulduğu zaman “İse bello, of course yes!..(Delisin, kesinlikle evet!)”¹⁹⁶ olumlu yanıt vermesine rağmen, Güney Kıbrıs halkının büyük çoğunluğunun olumsuz yanıt vereceklerini hesap ederek, milliyetçi duygular etkisinde kalması ile tutumlarında değişiklik olmuştur. AKEL'in Merkez Komitesi 12 maddelik bildiri yayınlayarak, referandumun ertelenmesini, ertelenmez ise plana hayır diyeceklerini bildirdiler. Bu tutum karşısında şaşırان CTP başkanı Talat birçok kez Güney Kıbrıs'a giderek görüşmelerde bulduysa da AKEL'in tutumunu değiştiremedi.

Zirvede ve referandum öncesi Türk tarafını sıkıştıran AB, referandum da olumlu bir yanıt çıkması karşılığında adanın kuzeyine mali yardım yapma sözü vermiştir. AB Genişlemeden Sorumlu Komiseri Verheugen, Kıbrıs Türklerinin referandumda olumlu yanıt vermesi üzerine ambargoların kaldırılacağını ifade ederek, Türk tarafını ekonomik

¹⁹⁴ Christian Von Bar-Stephen Swann, Principles of European Law, Unjustified Enrichment, European Law Publishers, 2010, s.140.

¹⁹⁵ 2004 Yılındaki Siyasi Gelişmeler, <http://www.brt.gov.nc.tr/haberler/OCAK2005/03012005/1930/2004.htm>, 15.03.2012.

¹⁹⁶ Düzgün, **a.g.e.**, s.207.

yönden teşvik ile ikna yoluna gitmiştir.¹⁹⁷ Bu ekonomik baskılar neticesinde Türkler, belgeyi olması gerektiği gibi yorumlayamayarak, olaylara sadece ekonomik boyutu ile bakmaya başlamışlardır.

Bu gelişmeler altında Kıbrıs'ta eş zamanlı gerçekleşen 24 Nisan referandumunda KKTC'de %64,9 evet, %35,1 hayır oyu çıkarken, Rum kesiminde %24,2 evet, %75,8 hayır oyu çıkmıştır. Türk kesiminde katılım oranı yüzde 84 iken Rum kesiminde katılım oranı yüzde 96.53'e ulaşmıştır.¹⁹⁸ Kıbrıslı Türklerin üçte ikisi, AB üyeliği altında birlikte yaşamaya, barışa yönelik isteklerini dile getirirlerken, Rumların büyük çoğunluğu kendi devletlerine sahip çıkarak birleşmemeyi, geçmişten gelen anlaşmazlıklara devam etmeyi, AB üyeliğinden tek başlarına faydalanmayı oylamışlardır. Böylece tıpkı öbür çözüm planları gibi Annan planı da tozlu raflar arasındaki yerini almıştır.

2.8. REFERANDUMUN ETKİLERİ

AB tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştir çünkü AB genişleme sürecinde bugüne kadar hiçbir aday ülke bölünmüş bir şekilde AB üyesi olmamıştır.¹⁹⁹ Annan Planı'nın Rumlar tarafından reddedilmesinden sonra, Güney Kıbrıs'ın AB üyeliğini garanti edip bu sonucun doğmasına sebep olan AB, Kıbrıs politikasını temelinde değiştirmeden prensip kararlarını değiştirme yoluna gitmiştir. Bugüne kadar işbirliğine gidilmesini hukuki görmediği Kuzey Kıbrıs Türk tarafıyla, Rum tarafının itirazlarına karşın doğrudan ilişkiler geliştirilmeye gidilmiştir.²⁰⁰ AB Genel İşler Konseyi, Annan Planı'nın kabulü konusunda 24 Nisan 2004 tarihinde Ada'nın her iki tarafında eş zamanlı yapılan referandumun sonrasında, 26 Nisan tarihinde gerçekleştirmiş olduğu toplantının sonuç bildirgesinde Avrupa Komisyonu'nu Kıbrıslı Türklerin izolasyonunu

¹⁹⁷ “Verheugen Mesajı Verdi: Ambargo Kalkar,” Hürriyet, 16 Nisan 2004.
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=218060>,

¹⁹⁸ S. Rıdvan Karluk, “Kıbrıs'ın (GKRY) AB Üyeliği ve Tarihi Süreç”, **Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed.Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.131.

¹⁹⁹ Karluk, **a.g.e.**, s.127.

²⁰⁰ Akçalı, **a.g.e.**, s.157.

sona erdirecek ve ekonomik kalkınmalarını sağlayacak önlemler almaya davet etmiştir. Kuzey Kıbrıs'a aktarılacak mali yardımın en etkin ve süratli bir şekilde verilmesine uygun olarak 2004 yılı içinde 6 milyon Euro, 2005 yılında 114 ve 2006 yılında ise 136 milyon Euro desteği verilebilmesi için fizibilite çalışmaları öngörölmüş olup toplamda 259 Milyon Euro'luk yardım düşünölmüştür.

AB Kıbrıs'taki "yeşil hattı" belirleyen tüzökte değişiklik yaparak, "ayrılık çizgisi" olmaması için gerekli çalışmalar yapmaya başlamıştır. AB'nin dış sınırı olarak nitelendirilen yeşil hattın, kişi, mallar ve hizmetlerin geçişinde özel kuralların getirilmesi belirtilmiştir. Kuzey Kıbrıs'a girişler için Güney Kıbrıs'tan giriş yapma zorunluluğu eklenmiştir. Rumlar tarafından aldatıldığını düşönen AB Komisyonu Genişlemeden Sorumlu üyesi Günter Verheugen²⁰¹, AB'nin KKTC'yi ayrı bir devlet olarak tanıma niyetinin olmadığını, KKTC'nin doğrudan ya da dolaylı tanınması anlamına gelmediğinin altını çizerken, bu paketin Ada'nın bütünleşmesine katkıda bulunacağını umduklarını söylemiştir.²⁰²

Referandum sonucu ile birlikte ilk kez Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının uzlaşmaz nitelemesinden kurtulduğu gibi, çaba gösteren taraf olarak kabul edilmişlerdir. ABD, BM Genel Sekreteri Güvenlik Konseyi için hazırladığı raporda, "tanınma sağlama veya ayrılıkçılığa yardım etme amacı için değil, Güvenlik Konseyi'nin 541 (1983) ve 550 (1984) sayılı kararlarıyla uyumlu olduğunu düşünerek, Kıbrıslı Türklerin izolasyonuna neden olan ve gelişmeleri önleyen, gereksiz kısıtlama ve engellerin kaldırılması için, gerek ikili düzeyde, gerekse uluslararası kuruluşlarda bütün devletlerin işbirliği yapmaları için çağrıda bulunmuştur.²⁰³ Türk tarafını siyasi tanımadan ziyade, ticari ilişkilerin geliştirilmesine vurgu yapılması, KKTC'yi izolasyondan kurtarıp, ekonomik olarak rahatlamasına ve böylece gelecekte yapılacak olan görüşmelerde elinin rahatlamasına sebebiyet verecektir.

²⁰¹ Analysis: Cyprus result adds to EU woes (Analiz: Kıbrıs sonucu AB'yi sıkıntıya soktu), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3656553.stm>, 17.03.2012.

²⁰² Akçalı, **a.g.e.**, s.158.

²⁰³ M. Fırat, Helsinki Zirvesinden Günümüze AB_Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri, **a.g.e.**, s.78.

GKRY'nin referandumda olumsuz cevap vermesine rağmen, 1 Mayıs 2004 tarihinde “de facto” bölünmüş olarak tüm adayı temsilen “Kıbrıs Cumhuriyeti” sıfatıyla AB'ye üye olmasıyla birlikte Kıbrıs sorununun çözümü bir başka bahara kalmıştır. Papadopoulos ve AKEL lideri Hristofiadis, uluslararası arenada oluşan olumsuz tabloyu değiştirmek için bu sürecin halen sona ermediğini belirtme ihtiyacı hissetmişlerdir. Papadopoulos çözümsüzlüğe değil, Annan Planı'na “hayır” dediğini belirterek, BM üyesi ülkelere mektup göndermiş ve Annan Planı'nın Rumlar açısından olumsuz yanlarını belirtmiştir.

Papadopoulos, Annan'ın, Kıbrıslı Türklerin izolasyonuna son verilmesine yönelik ifadesi ile iyi niyet misyonunun dışına çıktığını savunmuştur.²⁰⁴ Papadopoulos, Annan Planı'nda Türk ordusunun anlaşma sonrası Kıbrıs'ta kalmasına tepki göstermiştir. Türkiye'nin AB'ye girmesiyle sayısı azaltılacak olan ordudan çekinmesine Genişlemeden Sorumlu Komiser'i Verheugen, “AB üyesi olma aşamasına gelmiş bir ülkenin askeri tehdidi altında olma bahanesinin kabul edilemeyeceğini” belirtmiştir.²⁰⁵ Papadopoulos, Türkiye'nin garantörlük yetkisinin devam etmesine ve Türkiye'den gelen göçmen sayısının çokluğuna, mülkiyet ve servet edinme haklarına getirilen kısıtlamalara karşı çıkmıştır.

Rum Yönetiminin, Verheugen'den destek talep ederek yeniden referandum yapılmasına yönelik söylemleri karşısında; Verheugen “kimsenin yeniden böyle bir girişime soyunacağını düşünmüyorum. Referandum görevi BM'ye ait” diyerek, Genel Sekreter'in bunu yapmayacağını belirtmiştir.²⁰⁶

Kıbrıs Rum solu, yani AKEL bu süreçten yıpranarak çıktı. Milliyetçi politikanın ve sağcı olan Papadopoulos'un güçlü destekçisi olarak, müzakere dilinin çatışmacı bir boyuta dönüşmesinde ciddi bir rol oynamamış olsa da büyük bir sorumluluk almış,

²⁰⁴ 2004-06-10 Kıbrıs-Derleme, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=32986&l=1>, 17.03.2012.

²⁰⁵ AB Kuzey'de Olacak, <http://www.milliyet.com.tr/2004/04/28/siyaset/asiy.html>, 17.03.2012.

²⁰⁶ Güven Özalp, Avrupa, KKTC ile İlişki Hazırlığında, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?Haberno=114750>, 17.03.2012.

Papadopoulos'a koşulsuz destek vermiştir.²⁰⁷ Kıbrıs Türk–Rum soluna eşit mesafede durduğunu belirtmesine rağmen, kuzeydeki Türk solunu hayal kırıklığına uğrattı.

Birleşmeye “evet” diyen Türk tarafı olmasına rağmen, AB üyeliği ile Kıbrıslı Rumların ödüllendirilmesi kişilerin vicdanlarında kuşkuya yol açmıştır. Kıbrıs Rum kesimi birleşmeye “hayır” diyerek Türk tarafının uzattığı zeytin dalını reddetmekle kalmayıp, üyesi olduğu AB değerlerini de benimsemediğini göstermektedir.²⁰⁸ 24 Nisan referandumu sonrası AP'deki (Avrupa Parlamentosu) Rum siyasetçi Yannakis Kasulides, Kıbrıslı Türklerin “evet”ine rağmen, Kıbrıslı Türklerin de kendileriyle birlikte AB ve AP'de temsil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Doğrudan ticaret hukuku yasasının onaylanmamasının, direkt uçuşların gerçekleşmemesinin adil olmadığını belirtmiştir.²⁰⁹

²⁰⁷ AKEL Tezleri Üzerine Açık ve Basit Görüşler...,

http://www.akansoy.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=157%3Aakel-tezleri-uezerine-ack-ve-basit-goerueler&catid=43%3AAsiyasi-yazlar&Itemid=59&lang=tr.

²⁰⁸ Melek M. Fırat, “24 Nisan Kıbrıs Referandumunun Ardından”, **Kronik**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 59-2, s.186.

²⁰⁹ “Kıbrıslı Türkler de Rumlar Gibi AB ve AP'de Temsil Edilmeliydi”, Star Gazetesi, <http://www.stargazete.com/politika/kibrisli-turkler-de-rumlar-gibi-ab-ve-ap-de-temsil-edilmeliydi-haber-431714.htm>, 17.03.2012.

BÖLÜM III. KIBRIS SORUNUNA YÖNELİK BAKIŞ AÇILARI

3.1. GKRY’NİN BAŞVURUSUNA AB’NİN BAKIŞI VE KIBRIS POLİTİKASI

AB’nin, Kıbrıs’a yönelik ilgisi araştırıldığında, Kıbrıs adasının jeopolitik ve jeostratejik durumu hemen dikkat çekmektedir. SSCB’nin dağılması, yeni pazar ve enerji merkezlerine yakınlık anlamında merkezi bir konumda yer alan ve Doğu Akdeniz’de önemli bir üs konumunda bulunan Kıbrıs adasının jeostratejik önemini artırmıştır. İlk kurulduğu yıllarda ekonomik açıdan birleşmeye ağırlık veren AB, ilerleyen süreçte genişleme ve derinleşmeyle birlikte uluslararası arenada önemli bir aktör olma adına Ortadoğu ve Doğu Akdeniz’de önemli bir konumda bulunan Kıbrıs’a rotasını çevirerek, orada söz sahibi olmak istemiştir.

Kıbrıs’ın enerji terminalleri kavşağında yer almasının yanı sıra, bölgede petrol geçiş güzergahı üzerinde yer alması AB bakımından Kıbrıs’ın jeopolitik konumuna değer kazandıran diğer bir etkidir. Hem küresel hem de bölgesel politikalarda etkin olmak isteyen bir güç için çok yönlü bir stratejik boyuta ve konuma sahip Kıbrıs adası²¹⁰ dünyada etkili ve lafı geçen bir merkez olmak isteyen AB açısından da kaçırılmayacak kadar büyük bir önem teşkil etmektedir.

Avrupa Birliği, 1962-1981 yılları arasında Kıbrıs sorununun üç tarafı olan Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs’la ortaklık ilişkisi bağlamında aynı nitelikte ilişkiler içinde olmasının etkisiyle, Kıbrıs sorununa daha objektif ve yapıcı yaklaşmış, bu problemleri adaya karışmak istememiş ve sorunun çözümü konusunda BM’ye verdiği desteği her fırsatta dile getirmiştir.²¹¹ Kıbrıs’taki siyasi gelişmelere dâhil olma konusuna “temkinli” yaklaşan AT, Yunanistan’ın 1981 yılında tam üye olmasının ardından bu tutumunu belirgin bir şekilde değiştirmeye başlamıştır.

²¹⁰ Davutoğlu, **a.g.e.**, s.176.

²¹¹ Filiz Yıldız Çakar, “Türkiye’nin Geleneksel Güvenlik Sorunu: Kıbrıs”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2002, s. 335.

AT ile GKRY temsilcileri arasında yapılan temaslar neticesinde, 19 Aralık 1972 tarihinde Ortaklık Antlaşması imzalanmıştır.²¹² Ortaklık Antlaşması 5 yıl için iki dönemden oluşacak ve bu iki dönemin sonunda iki taraf arasındaki ticarete, gümrük vergileri ve kotaların kaldırılmasını kapsayacaktı. Ortaklık Antlaşması 19 madde, 2 ek protokol ve bunlara ait bildirilerden oluşmaktadır. Bu antlaşmaya Kıbrıs Türk tarafı GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatıyla kabul edilmesine ve Türk halkının müzakerelerde yer almamasına itiraz etmiştir.

AT ile Türkiye ve Yunanistan arasındaki antlaşma tam üyeliği hedeflerken; GKRY ile akdedilen antlaşma sadece "Gümrük Birliği'nin" kurulması yönünde olmuştur. Ayrıca Ortaklık Antlaşması iki toplum arasında ayırım gözetmeksizin ada nüfusunun tamamını kapsadığı belirtilmesine rağmen, AT tarafsızlığını koruyamamıştır. AT'den gelen mali yardımlar imzalanan protokoller çerçevesinde GKRY'nin denetimine verilmekte ve bu yardımlardan daha fazla yararlanan taraf GKRY olmaktadır. Kıbrıs'a yapılan 210 milyonluk ECU'lık yardımdan, Kıbrıs Türk halkı yüzde 8'lik bir pay almıştır.²¹³ AT, bu süreçle Kıbrıs'taki barış ve çözüme katkı sunduğunu belirtse de, iki halk arasında ekonomik ve siyasi farklılık gittikçe artmaktadır.

Rum Yönetimi'nin 3 Temmuz 1990 tarihinde yapmış olduğu başvuru AB Konseyi tarafından olumlu karşılanıp, görüşülmek üzere Komisyon'a havale edilmiştir.²¹⁴ BM, Genel Sekreteri Ghali, 1992'de AB'nin Kıbrıs uyuşmazlığına müdahil olması ve Rum başvurusunun işleme konacağına açıklanması üzerine "sorunun çözümü zaten zordu, şimdi çok daha zor ve karmaşık hale geldi" demiştir.²¹⁵ AB, Kıbrıs'ın başvurusunu incelemeye aldığı zaman, ortaklıktan ada halkının tümünün

²¹² Soyalp Tamçelik, "Kıbrıs ve Avrupa Birliği İlişkileri-1", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.168.

²¹³ Sedef Ergör, "Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikaları: Değişim mi Süreklilik mi?", Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2011, s.57.

²¹⁴ Osman Şenol, Türkiye'nin AB sürecinde "Kıbrıs Sorunu", <http://www.tuicakademi.org>, 18.03.2012.

²¹⁵ Manisalı, Düünden Bugüne Kıbrıs, **a.g.e.**, s. 155.

yararlanacağını belirterek, Türk tarafı ile de görüşüklerini belirtmiştir. Böylece AB, KKTC'yi dışlamayıp yarı resmi nitelikte diplomatik ilişkiler yürütmüştür.

Bu gelişmeler altında Komisyon, 30 Haziran 1993 tarihinde çıkan ve aynı yılın 17 Ekim tarihinde Konsey tarafından onaylanan görüşünde, Kıbrıs'ı üyeliğe uygun bulmuştur. Bunun yanı sıra Konsey, siyasi sorunun çözümünde ilerleme kaydedilmesi beklentisiyle, Topluluğun, Kıbrıs'ın üyeliğiyle sonuçlanacak sürecin başlamasına hazır olduğunu doğrulamıştır.²¹⁶ AB, 1994 tarihinde gözlemci atayarak Kıbrıs sorunu ile doğrudan ilgilenmeye başlamıştır. AB Gözlemcisi 23 Ocak 1995 tarihli raporunda; "Denktaş'ın her zaman Klerides'in önerilerini ya reddettiği ya da bu önerilere cevap vermediğini"²¹⁷ vurgulayarak, GKRY merkezli rapor sunmuştur.

AB, Kıbrıs'taki toplumlararası görüşmelerden herhangi bir sonuç alınamaması durumunda, Rum-Türk tarafının görüşmelerdeki tavırlarını dikkate alarak, Kıbrıs'ın tam üyeliğinin, Ocak 1995'te yeniden gözden geçirileceğini belirtmiştir. Türk tarafının itirazlarına rağmen, AB, verdiği bu sözü unutarak, 24-25 Haziran 1994 tarihinde Yunanistan'da yapılan Korfu Zirvesi'nde Kıbrıs'ın başvurusu ile ilgili görüşmelerin değerlendirilip, hızlandırılması kararını almıştır.²¹⁸ 9 Aralık 1994 tarihinde Essen Zirvesi'nde yapılacak ilk genişlemenin Kıbrıs'ı da içereceği belirtilmiştir.

AB, 17 Ağustos 1997 tarihinde "Gündem 2000" başlıklı bir raporla, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ve GKRY'nın iki dalga şeklinde 2000'li yıllarda AB'ye tam üye olmalarını öngörmüştür.²¹⁹ New York görüşmelerinin devam ettiği sırada AB'nin bunu açıklaması tarafsızlığına şüphe düşürmektedir. Bu rapor ile AB,

²¹⁶ Melih Ünsal, "Kıbrıs-Avrupa Birliği İlişkileri Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisi", Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s.25.

²¹⁷ Ergör, **a.g.e.**, s.71.

²¹⁸ KKTC Başbakanlık Avrupa Birliği Koordinasyon Merkezi, <http://www.eucoordination.org/kktc-ab.html>, 20.03.2012.

²¹⁹ Genişleme Sürecinde Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri, http://books.google.com.tr/books?id=iHB_dLE_I3wC&pg=PA184&lpg=PA184&dq=1997+g%C3%BCndem+2000, s.184.

Kıbrıs'ta siyasi bir anlaşma olsun ya da olmasın, GKRY ile tam üyelik müzakerelerinin 1998 yılı başlarında başlayacağını belirtmiştir.

12-13 Aralık 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen Lüksemburg zirvesi ile AB'nin Gündem 2000 raporunda ortaya koyduğu strateji ile GKRY genişleme sürecine dâhil edilerek, 31 Mart 1998'de tam üyelik görüşmelerine başlanmıştır. Lüksemburg Zirvesi ile Kıbrıs için özel bir üyelik öncesi strateji benimsenmiştir. Lüksemburg Zirvesi'nde alınan bu kararlar AB, siyasi açıdan eşit iki tarafın varlığı gerçeğine sırt çevirmiştir. Bu kararlar hem adanın bağımsızlığının dayandığı iki toplumlu temel hem de yıkılan devlet yerine kurulabilecek olan ortak federal çözüm ihtimalleri yok edilmiştir.²²⁰

Dolaylı Görüşmeler devam ederken, Kıbrıs uyuşmazlığının gidişatında önemli kararların alındığı 1999 tarihinde Helsinki Zirvesi yapılmıştır. Konsey, Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğinde bir önkoşul şartı aramayacağını, çözüm olması ile GKRY'nin üyeliğinin kolaylaşacağı belirtilirken, daha sonra çözüm olmasa dahi üyeliğin gerçekleşebileceğini belirterek, bir tutarsızlık sergilemektedir. AB daha önceki zirvelerde GKRY'ye verdiği desteği yineleyerek, GKRY'nin müzakere süreçlerinde daha rahat hareket edebilmesine olanak sağlamıştır. AP'nin 5 Eylül 2001 tarihli kararında “çözüm olmasa dahi Kıbrıs'ın üyeliğinin gerçekleşmesinin desteklendiğinin” altının çizilmesi, AB'nin Helsinki Zirve kararlarını daha yerleşik temellere oturtmaya çalıştığını göstermektedir.²²¹

AB, 14-15 Aralık 2001 tarihinde yapılan Laeken Zirvesi Sonuç Bildirgesinde “AB'nin aday ülkelerle 2002 sonu itibariyle başarılı bir şekilde üyeliğe hazır hale getirme niyetinde olup, bu devletlerin 2004 yılı AP seçimlerine katılabileceklerini”²²² belirterek, Kıbrıs'ın üyeliğini desteklemektedir.

Bu gelişmeler altında AB, Kıbrıs sorununu kendine mal ederek, çözüm veya çözümsüzlükte dahi Kıbrıs'ı tam üye olarak alacağını belirtmiştir. AB, Annan Belgesi'ni tarafların pozisyonlarını yapıcı hale getirmeleri için bir fırsat olarak

²²⁰ Enver Bozkurt-Havva Demirel, **a.g.e.**, s.212.

²²¹ Ergör, **a.g.e.**, s.81.

²²² Presidency Conclusions European Council Meeting in Laeken 14 and 15 December 2001, http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf, 22.03.2012.

değerlendirerek, memnuniyetini dile getirmiştir. AB, Kıbrıs'ı üye yapmadan önce en azından sorununu çözmüş bir ülkeyi AB'ye katıyor görüntüsü vererek, GKRY'nin üyeliğini meşru zemine oturtmak istemiştir. Bu nedenle kısa süre içinde tarafları baskı altında tutarak Annan belgesinin onaylanmasına yönelik çabalara girişmiştir. GKRY, AB üyeliğini daha önceki zirvelerde garantilediği için müzakere yapıyor görüntüsü vermesi, üyeliğe girmesine yetmiştir.

AB'nin Kıbrıs'a yönelik siyaseti ironik bulgular içermektedir. AB, zirve kararlarıyla birleşmiş bir Kıbrıs'ı yeğlediğini belirtmesine rağmen, GKRY'yi "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatıyla muhatap alması ve sorunlu olan bir bölgede taraf olarak bulunması sebebiyle olayların bir türlü çözülememesinde rol alan önemli aktörlerden biridir. AB, GKRY'ye çözüme yönelik herhangi bir baskı uygulamazken, Kıbrıs Türk halkının güvenini kazanmak için somut girişimlerde bulunmamıştır. AB, GKRY'yi tam üyeliğe kabul ederek Kıbrıs sorununun çözüm olasılığını çıkmaza sokmuştur ve bu tarihten itibaren AB'nin Kıbrıs'a yönelik politikasında Yunanistan'ın yanı sıra GKRY de ayrı bir irade olarak ortaya çıkmıştır.

3.1.1. Ekonomik Açıdan

Kıbrıs'ta 1963 sonrasında yaşanan fiili ayrılık ve 1974 yılında her iki toplumun ayrışması üzerine, uluslararası hukuk Rum toplumunu "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatıyla yasal olarak tanımıştır. AB, ilk önce siyasi iradesini, şimdi de ekonomik gücünü kullanarak Kuzey Kıbrıs'ı da sınırlarına katmanın planlarını yapmaktadır.²²³ 1974 sonrasında Topluluğa ait bazı üye devletler ve İngiltere Kıbrıs Türk Ticaret Odasının verdiği gümrük yetkisini kabul etmişlerdir. İngiltere öteden beri KTFD veya KKTC gümrük yetkilileri tarafından düzenlenmiş mal dolaşım belgelerini kabul ederken, 21 Mayıs 1992 tarihinde 12 Kıbrıslı Rum narenciye üreticisi ve ihracatçısı, KKTC'den gelen malların resmi otoriteler tarafından onay almaksızın ithalatının yapılmasının yasaklanması yönünde dava açmışlardır.

²²³ Akçalı, **a.g.e.**, s.159.

Mahkeme, Ortaklık Anlaşması ile ilgili maddelerin yorumu için Davayı önkarar prosedürü için ATAD'a göndermiştir. Komisyon Ortaklık Anlaşması hükümlerinin Ada'nın fiili bölünmüşlüğü ile değerlendirilmesi gerektiği görüşünden yola çıkarak, Ada'nın bütün topluluğunun çıkarlarına adil bir biçimde hizmet edecek şekilde yorumlanması gerektiğini ileri sürmüş ve bu durumun KKTC'yi tanıma anlamına gelmeyeceğini de belirtmiştir.

ATAD 5 Temmuz 1994 tarihinde aldığı kararla bir ambargo niteliğinde KKTC menşeli ihraç mallarına ait sağlık belgelerinin geçerli sayılmayacağını açıklamıştır.²²⁴ ATAD'ın bu yorumu karşısında İngiltere, Kıbrıs'tan ihraç edilecek malların Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından onaylı şekilde belgelerle geçebileceği kararına varmıştır. Almanya, anılan karar ışığında, KKTC yetkilerinin düzenlediği belgelerle ithalatın yapılamayacağına karar vermiştir.²²⁵

ATAD verdiği karar ile KKTC'den ithal edilecek ürünlere ambargo koymamıştır. Ama verdiği karar neticesinde Kuzey Kıbrıs'tan AB'ye mal ihracını olanaksız hale getirerek, ithal edilecek ürünlerde Rum Yönetimine müracaat etme ve onların onay ve yetkisi dâhilinde çıkışa izin vermiştir. Türk mallarının Kıbrıs Cumhuriyeti mercileri dışında başka yetkili merciler tarafından kabul edilmemesi ticari içerikli bir karar gibi görünse de aslında siyasal bir yargı kararı olup, Kıbrıslı Türk üreticilerin elini bağlamaktadır. KKTC'nin zayıf olan ihracatının engellenmiş olması AB'nin bu konuda Rum ve Yunan yanlısı davranışını gözler önüne sermektedir.

AB'nin taraflı tutumu 1 Mayıs 2004 tarihine kadar devam etmiştir. 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da imzalanan ve 1 Mayıs 2004'te yürürlüğe giren Katılım Anlaşması'na ekli 10. Protokol ile KKTC AB nezdinde yeni bir statü kazanmıştır²²⁶ Protokolde, KKTC topraklarını "Kıbrıs Cumhuriyetinin etkin kontrol uygulamadığı Kıbrıs Cumhuriyeti bölgeleri" olarak nitelendirerek, Yeşil Hat Tüzüğünü hayata geçirmiştir.

²²⁴ Ünsal, **a.g.e.**, s.28.

²²⁵ Latif Aran, "Avrupa Topluluğu Adalet Divanı Kararları Işığında Kıbrıs Sorunu", Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü, http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload_kibris.pdf, s.3., 20.03.2012.

²²⁶ Aran, **a.g.e.**, s.6.

Böylece KKTC’de üretilen ihraç ürünleri için KKTC Ticaret Odasının vereceği belgelerin geçerliliği kabul edilmiştir. AB siyasi olarak tanımadığı bir devletin ticari faaliyetlerini uygun görmüştür. Rumların referandumdaki olumsuz tavırlarına cevap verme ve Türk tarafını kaybetmemek için bu girişimde bulunmuştur.

3.1.2. AİHM Davaları

Avrupa Konseyi’nin yargı kolu olan AİHM kararları taraf devletleri bağlayıcı olduğundan önemli bir statüye sahiptir. Sözleşmeye yönelik bir ihlal tespiti durumunda, taraf devlet için ihlali ortadan kaldırmak ve sonuçlarını ortadan kaldırmak yükümlülüğü altına koymakta ve olabildiğince ihlalden önceki durumun yeniden tesisi yükümlülüğü altına sokmaktadır. AİHM’in maddi ve manevi tazminata hükmetmesi için bazı şartları vardır: bunlardan ilki Sözleşme’ye yönelik bir ihlal tespit edilmiş olmalıdır, ikinci olarak bir zararın oluşması gerekir. Bu zarar maddi olabileceği gibi manevi de olabilir. Tazminatın diğer şartı da talep edilmiş olması gerekir. Mahkeme talep olmadan kendiliğinden tazminat konusunu incelemeyebilir. AİHM tazminatın ödenmesine ilişkin karar vermişse, aleyhine karar verilen devletin tazminatı ödemekten başka çaresi yoktur. Mahkeme, tazminat hesabı yaparken ulusal mahkemelerin kullandığı hesap yöntemlerinden faydalanmakla birlikte, olayların özelliğine göre kendisi de bir hesap yapmaktadır. Mahkeme maddi tazminatı hesaplarırken meydana gelen gerçek zararı dikkate almakla birlikte mahrum kalınan, acı, kaygı, sıkıntı ve psikolojik problemleri de dikkate almaktadır.

AİHM, KKTC topraklarında kimin etkin kontrol uyguladığı sorunuyla uğraşmış ve bunu davalarda yanıtlamaya çalışmıştır. AB’nin kuzeyde etkin kontrol sahibi otorite bakımından net bir saptama yapmamış olması ya da sadece Kıbrıs Rum devletinin fiilen bu tür bir etkin kontrole sahip olmadığını söylemekle yetinmiş olması, büyük olasılıkla Birliğin gelecekteki siyasi manevra kabiliyetini (hem Türkiye ile müzakerelerin başlaması bakımından, hem de Kıbrıs Türk otoriteleriyle temasa geçilebilmesi

bakımından) artırmaya yöneliktir.²²⁷ AB bu belirsiz söylemi ile kesin çizgilerle sınırları çizmemekte ve gelişecek olan ortama uygun şekilde hareket etmeyi planlamaktadır.

Türkiye 1980 darbesinden sonraki normalleşme ve demokrasiye dönüş sürecinde, Batının bir parçası olma adına 28 Ocak 1987 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı, ardından da 28 Ocak 1990 mahkemenin yargı yetkisini tanımıştır. Kıbrıs'ta mülkiyet konusunda Türkiye açısından hukuki anlamda Avrupa Konseyi'nin kapısını açan da bu tanımlar olmuştur.

3.1.2.1. Loizidou Davası

Sayıları kesin olarak bilinmemekle beraber, AİHM gündeminde Güney Kıbrıslı Rumlar tarafından yapılmış 1500 civarında başvuru olduğu bilinmektedir.²²⁸ Loizidou davası sonuçlandırılan ilk dava olma özelliğini taşımaktadır. “Loizidou Davası” olarak bilinen dava, Kıbrıs sorunundan kaynaklanan hukuki bir olay olup, AB'nin gündemine taşınması sonrası resmi belgelerde de yer bularak, sonuçları bakımından Kıbrıs sorununu etkileme gücüne sahip nitelikte olan bir davadır.

Davanın tarihçesine bakıldığı zaman 1974 hareketi sonrası Kıbrıs Rum tarafına göç eden Rum Bayan Titiana Loizidou'nun da içinde bulunduğu bir grup, dünya kamuoyunun gündemini çekmek adına 19 Mart 1989'da Türk tarafına geçip, yeşil hat üzerinde bir gösteriye katılmalarının akabinde, KKTC polisi tarafından yakalanarak sınır dışı edilmişlerdir. Bu olay üzerine Loizidou, Girne'de bulunan 4609, 4610, 4619, 4748, 5002, 5004 ve 5386 numaralı parsellerin maliki olduğunu²²⁹ ve mülkiyet haklarının kullanılmasının Türkiye tarafından engellendiği iddiasıyla 22 Temmuz 1989'da 15318/89 başvuru numarasıyla²³⁰ AİHM'e bireysel başvuru hakkını kullanarak

²²⁷ Özersay, Avrupa Birliği Normları ve AİHM Kararları Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs, **a.g.e.**, s.54.

²²⁸ Hakkı Dağlı, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Mülkiyet Hakkı”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.142.

²²⁹ Anıl Çeçen, “Loizidou Davası”, **Kıbrıs Laboratuvarı**, Der. Şenol Kantarcı, İstanbul, Aktüel, 2005, s.218.

²³⁰ Ali Nezhet Bozlu, “Kıbrıs'ta Mülkiyet Sorunu ve AİHM Kriterleri”, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_561.htm.

Türkiye'ye tazminat davası açmıştır. Loizidou gözaltına alınmasının AİHS'nin kötü muameleyi düzenleyen 3., kanunsuz tutuklamayı düzenleyen 5., konut hakkını düzenleyen 8. maddelerine ve mülkiyet hakkını düzenleyen 1 numaralı Ek Protokol'ün 1. maddesine aykırı olduğunu ileri sürerek, bu maddelerin Türkiye Tarafından ihlal edildiğini belirtmiştir.

Başvuruyu inceleyen Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (AİHK), mülkiyet hakkının ve aile-konut hayatına saygının ihlal edildiğine ilişkin iddiaları kabul edilebilir bulmamıştır. Komisyon, Loizidou'nun mallarına ulaşamamasının, mülkiyet hakkının ihlali anlamına gelmediğine; dolaşım hakkı ile mülkiyet hakkı arasında bağlantı olmadığına; bu iki hakkın birbirinin sonucu olmadığına karar vererek, yapılan başvuruyu reddetmiştir.²³¹

Komisyon başvuruyu reddettikten sonra hazırlanan raporu, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne göndermiştir. Kıbrıs Rum tarafı 9 Kasım 1993 tarihinde yeniden Loizidou adına başvuru yaparak, AİHS'nin konut hakkını düzenleyen 8. maddesi ve mülkiyet hakkını düzenleyen AİHS Ek 1 numaralı Protokol'ün 1. maddesinin Türkiye tarafından ihlal edildiğini belirtmiştir. AİHM itirazlara ilişkin 23 Mart 1995 tarihli kararı ile davacı ve davalının öne sürdükleri itirazların, davanın esasının incelenmesi aşamasında gözden geçirileceğini belirtilerek, davayı ele alınabilir bulmuştur. Loizidou davası ve ondan sonraki mülkiyet davalarında, Kıbrıs Cumhuriyeti, AİHS'nin 36/1 Maddesi²³² ile verdiği hakkı kullanarak davalara üçüncü taraf olarak katılıp, yazılı görüş belirtmiştir.

Loizidou davasında, Türkiye yargı yetkisinin kendisinde olmadığını, yetkinin KKTC'ye ait olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Türkiye 1987 yılında AİHM'in kişisel başvuru biçimini düzenleyen tebliğ uyarınca; bireysel başvuru hakkını sözleşmeden doğan hak ve özgürlüklerin uygulanmasına ilişkin olarak, AİHS'nin 1. Maddesine göre,

²³¹ Çeçen, **a.g.e.**, s.218.

²³² Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Roma, 4.XI.1950., madde 36/1; Daire ve Büyük Daire önündeki tüm davalarda, vatandaşlarından birinin başvuran taraf olması halinde, Yüksek Sözleşmecî Tarafın yazılı görüş sunma ve duruşmalarda bulunma hakkı vardır.

ulusal sınırları içindeki uygulamalarla sınırlı olmak üzere kabul etmiştir.²³³ Türkiye, Kıbrıs'ta askeri birlik bulunduruyor olmasının, yargı yetkisinin Türkiye'ye ait olduğu anlamına gelemeyeceğini öne sürmüştür. KKTC'nin yeterli güce sahip olmadığından ötürü Türkiye bulundurduğu birlikler ile KKTC'nin savunmasına yardım ettiğini ve KKTC adına hareket ettiğini belirtmiştir. Türkiye tebliğlerde belirtildiği üzere bireysel başvuru hakkının, imzalandığı tarih sonrasındaki olayları kapsayacağını, 1987 tarihinden önceki olayların Türkiye'yi bağlayamayacağını belirterek, davanın reddini talep etmiştir.

GKRY, Türkiye'nin "yasadışı işgali" sonucu o günkü durumda olan Loizidou'nun, binler arasından tek bir örnek olduğunu söyleyerek davaya müdahil olmasının vatandaşlarını korumak amacıyla olduğunu belirtmiştir. Bu söylemlerde iki tarafın kullandığı terimlerin farklılığı dikkat çekmektedir. 1974 müdahalesinden bahsederken GKRY "istila" ya da "yasadışı işgal" terimlerini kullanırken, Türkiye "barışçıl müdahale" terimini kullanmıştır. GKRY, KKTC'nin Türkiye'nin yasadışı güç kullanımını sonrasında oluştuğunu ve etnik ayrımcılık üzerine kurulduğunu iddia etmiştir.

Siyasi bir tartışmanın içine girmek istemeyen AİHM, 1974 müdahalesinin hukukiliği üzerine yorum yapmamıştır. AİHM 18 Aralık 1996 tarihli kararında özel hayata ve aile hayatına saygı hakkını düzenleyen 8. maddenin ihlal edilmediğine, ancak mülkiyet hakkını düzenleyen Sözleşme'ye Ek 1 numaralı Protokol'ün 1. Maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir²³⁴. Buna karşılık adadaki tek meşru hükümetin Kıbrıs Cumhuriyeti olduğuna kanaat getirerek, KKTC'yi bir devlet olarak tanımadığını, Türkiye'nin "yerel bir alt otoritesi" olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin KKTC hâkimiyetindeki topraklarda yargı yetkisi kullanıp kullanmadığı meselesinde ise AİHM Türkiye'nin KKTC üzerinde ne derece kontrol olduğunu detaylı şekilde incelemeyi reddetmiş, Türk askeri gücünün varlığının ise küresel kontrol demek olduğuna, bu nedenle de sorumluluğun Türkiye'ye ait olduğuna hükmetmiştir.²³⁵ Mahkeme, Loizidou

²³³ Özarlan, **a.g.e.**, s.198.

²³⁴ Bozlu, **a.g.e.**

²³⁵ Ezgi Tutkal, AİHS Normları Çerçevesinde Kıbrıs'ta Mülkiyet Meselesi, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&, 28.03.2012.

kararı ile ilgili gerçek bir içerik analizinden kaçınarak, KKTC’de bulunan asker sayısından hareketle etkin kontrol uygulayan yetkili olarak Türkiye’yi sorumlu tutmuştur. Mahkeme, KKTC topraklarını AİHS’nin 1. Maddesindeki “jurisdiction” terimini geniş yorumlayarak Türkiye’nin yetki alanı içerisinde kabul ederek, burada ortaya çıkacak Sözleşme ihlalleri bakımından uluslararası sorumluluğun KKTC’ye değil, etkin kontrol uygulayan Türkiye’ye yüklenebileceğini hükme bağlamıştır.²³⁶ Mahkeme, Türkiye’nin 1974’ten itibaren mülkiyet hakkının kullanılmasını engellediği gerekçesiyle 28 Temmuz 1998 tarihindeki kararlar, Türkiye’yi başvurucuya maddi tazminat olarak 300.000 Güney Kıbrıs Poundu, manevi olarak 20.000 Kıbrıs Poundu ve yargılama gideri olarak 137.084 Kıbrıs Poundu²³⁷ ödemeye mahkûm etmiştir.

Mahkemenin bu kararı Rumların tezlerini destekleyici bir nitelik taşıdığından, Güney Kıbrıs’ta sevinçle karşılanmıştır. Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgos Papandreu tazminat miktarının veya mülkün değerinin hesaplanmasının kendileri için önem arz etmediğini, Avrupa Konseyi’nin işgal altındaki topraklardaki yönetimin, Türkiye’nin boyunduruğu altında olduğunu ve bu gelişmelerden Ankara’nın sorumlu olduğunun belirtilmesinin önem taşıdığını vurgulamaktadır.

Türkiye, bu kararlar Kıbrıs’ta işgalci bir devlet olarak kabul edildiğinden ötürü 2003 yılına değin AİHM’in Loizidou kararını kabul etmemiş, KKTC’nin egemen bir devlet olduğunu ve hukukun üstünlüğüne dayalı çağdaş bir anayasal düzene sahip bulunduğunu belirterek gerçek muhatabın KKTC olduğunu ve AİHM’in aldığı kararın siyasi nitelik taşıdığını savunmuştur.

Avrupa Konseyi, Türkiye’nin AİHM’in almış olduğu karara saygı gösterip, karara uymasını istemiştir. 1999, 2000 ve 2001 tarihlerinde kararlar alarak Türkiye’ye baskı uygulamıştır. Türkiye 2003 yılı Aralık ayına kadar bu tazminatı ödemeyi reddetmiş, ancak davanın emsal teşkil etmemesi şartı ile bir defaya mahsus olmak üzere faiziyle birlikte Loizidou’ya tazminatı ödemiştir. Türkiye, AB İlerleme raporlarında sürekli bu konunun işlenmesi ve Türkiye’nin AB’ye üyelikte samimi olduğunu göstermesi

²³⁶ Özersay, Avrupa Birliği Normları ve AİHM Kararları Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs, **a.g.e.**, s.54.

²³⁷ Dağlı, **a.g.e.**, s.143.

açısından böyle bir tutumu benimsemiştir. AİHM'in işleyişi ve AİHS maddelerinin yorumlanması içtihat üzerinden gerçekleştiği için, emsal oluşturmama şartının pratikte bir değeri olmayıp, ilerleyen davalarda Loizidou davasından alıntılar yapılacaktır. İlk başta AB-Türkiye ilişkileri açısından olumlu gibi görünen tazminatı ödeme konusu, Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik politikasında köklü değişimleri içerdiğinden ilerleyen süreçte ne ile karşılaşılacağı bilinmemektedir. Türkiye'nin böylesine önemli bir meselede sorunları öteleme yolunu seçmesi ve yıllarca devam eden bir politikadan ansızın vazgeçmesi, Türkiye'nin bugüne dek verdiği siyasi ve hukuk mücadelesinde BM'de kabul ettirdiği iki halklılık, iki kesimlilik ve mal-mülk sorununun kapsamlı çözümü hususlarını zafiyete uğratmıştır.

Mahkeme, Loizidou Davası'nın ardından uluslararası boyutlara taşınan mülkiyet hakkına ilişkin başvuruların yoğunlaşması üzerine yer, konu ve zaman açılarından somut ölçütler belirlemek durumunda kalmıştır. Böylece AİHM, Loizidou meselesinin geniş yorumlanmasına kısıtlama getirmiştir.

3.1.2.2. Arestis Davası

Arestis Davası, Türkiye aleyhine Kıbrıs vatandaşı Myra Xenides-Arestis tarafından 4 Kasım 1998 tarihinde AİHM'de açılmış bir davadır. 46347/99 başvuru numarası²³⁸ ile davacı Bayan Arestis, 1971-1974 tarihleri arasında Magosa'nın Maraş bölgesi, Ayios Memnon semtinde yaşadığını ve kendisine ait mülke geri dönüp kullanmak istediğini fakat Türk ordusunun buna engel olduğunu ve bu durumun AİHS'nin konut hakkını düzenleyen 8. maddesinin ve AİHS ek 1 numaralı Protokol'ün 1. maddesinin ihlali anlamına geldiğini iddia etmiştir. Türkiye'nin Kıbrıslı Ortodoks Rumlara ayrımcılık yaptığını belirterek AİHS'nin 14. maddesinin ve kişisel başvurular prosedürünü düzenleyen 34. maddesinin de ihlal edildiğini belirtmiştir.

Türkiye, davacıya ait malların Maraş'ın "telli bölgesinde" bulunduğunu ve bu bölgenin BM Güvenlik Konseyi kararları sebebiyle iskâna kapalı olduğunu; bu sebeple

²³⁸ Case of Xenides-Arestis v. Turkey, <http://ebookbrowse.com/case-xenides-arestis-v-turkey-pdf-d98484803>, 29.03.2012.

davacının iddialarının AİHS'nin kapsamına giremeyeceğini belirtmiştir.²³⁹ Arestis davasında, Türkiye Loizidou davasından farklı olarak, yargı yetkisinin kendisinde bulunmadığını ve KKTC'nin anayasal bağımsız bir devlet olduğu tezini Annan Planı'na dayanarak kanıtlamaya çalışmıştır. Ayrıca Türkiye, Xenides-Arestis başvurusunun kabul edilirlilik aşamasında mülkiyetin Osmanlı döneminde kurulan Lala Mustafa Paşa ve Abdullah Paşa vakıflarına ait olduğunu, bu nedenle özel şahıslara mülkiyet hakkının devredilemeyeceğini belirtmiştir. Ancak İngiltere döneminde bu araziler vakıf malı olmaktan çıkarılarak, şahıslara dağıtılmıştır. Bu dağıtım vakıflar mevzuatına uygun olarak yapılmadığından, bu malların halen ilgili vakıflara ait olduğu belirtilmiştir.

Kıbrıs Türk tarafı, Kıbrıslı Rumların AİHM'e gitmelerini önlemek için yıllardır sürdürülen “Kıbrıs'ta mülkiyet sorunu, global takas ve tazminat yöntemi ile çözümlenebilir” yaklaşımına uygun bir gelişme sağlayabilmek amacıyla 2003 yılında Mal Tazmin Yasası'nı yürürlüğe koydu.²⁴⁰ Taşınmaz Mal Komisyonu'nun kapsamına giren mallar 1974 Kıbrıs Harekâtı öncesinde sahipli olan, ancak Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilan edildiği 1975 tarihinde terk edilmiş bulunan veya bu tarihin sonrasında KKTC yasalarıyla terk edilmiş ya da sahipsiz olarak nitelendirilen malları kapsamaktadır. Kıbrıs sınır kapılarının Nisan 2003 tarihinde açılmasıyla birlikte Kıbrıslı Rumların komisyona başvuru yapabilmesi mümkün kılınmıştır.

AİHM, KKTC'de kurulan Komisyon'un geçerliliğini sınamak adına “pilot dava” uygulamasını tercih ederek bundan sonraki davalara örnek teşkil etmesini düşünmüştür. Bu anlamda Mahkeme 2 Eylül 2004 tarihinde davanın kabul edilebilirliğini görüşmüş ve 6 Nisan 2005 tarihinde Xenides-Arestis davasını kabul edilebilir bulmuştur.

Tazmin Komisyonu'nun görev ve içeriğini düzenleyen yasayı inceleyen Mahkeme, bu yasanın etkin bir iç hukuk yolu olmadığını belirterek, yasanın eksikliklerine dikkat çekmiştir. AİHM'in kabul edebileceği bir iç hukuk yolu yaratmak isteyen KKTC yetkilileri 22 Aralık 2005 tarihinde yeni bir tazmin yasasını yürürlüğe koyarak, önceki eksiklikleri telafi yoluna gitmişlerdir. Mülkiyet sorunu Kıbrıs

²³⁹ Özarlan, **a.g.e.**, s.202.

²⁴⁰ Kudret Özersay, AİHM'in Xenides-Arestis Kararı, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/444/4988.pdf>, s.325.

sorununun çözümünde kilit noktada bulunması sebebiyle, adada olası bir birleşme durumunda, oluşturulacak olan devletin yapısını belirlemede önem taşımaktadır. KKTC’de oluşturulan Komisyon ile bu davaların artık Türkiye önüne doğrudan getirilemeyecek olması, Türkiye’nin insan hakları sicili açısından olumlu bir gelişmedir. AİHM yolunun tamamen kapanmadığı unutulmamalıdır. Komisyon kararlarına temyiz yolu açık olmakla birlikte, şimdilik tazminat ödeme yoluyla Türkiye soruna bir çözüm bulmuş olsa da, GKRY’nin bu yöntemi onaylamadığı, kendi beyanları ile de aşikârdır.

Mahkeme Xenides-Arestis davasında Kıbrıs sorunu üzerinde daha önceden belirlediği hukuki ve felsefi yaklaşımını teyit ederek, Kıbrıslı Rumların kuzeyde kalan evleri üzerindeki konut haklarının resmi politika olarak sınırlandırılmasının kabul edilemez olduğunu, AİHS’nin 8. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca bu hakkın sınırlandırılabilme şartlarının belli olduğunu ve bu sınırlamanın hukuki dayanağının bulunmadığını belirterek Türkiye’yi mahkûm etmiştir. AİHS ek 1 numaralı Protokol’ün 1. maddesinin de ihlal edildiğine karar verip, AİHS’nin ayrımcılık yasağı ile ilgili 14. maddesini reddetmiştir.²⁴¹ AİHM, Türkiye’nin kuzey Kıbrıs’ta etkin bir askeri kontrol uyguladığını ve bu nedenle ihlallerden doğacak sorumluluğun kendisine yüklenebileceğini vurguladıktan sonra, “Annan Planı’nın Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilmiş olmasının yerlerinden edilmiş olan kişilerin haklarının devam eden ihlalini hukuken sona erdirmeyeceği” saptamasını da yapmıştır.²⁴² AİHM, dava konusu malların vakıf malı olduğuna yönelik Türkiye’nin herhangi bir belge sunmadığını belirtmiştir. Türkiye, AİHM’e gerekli belgeleri delil olarak sunmayarak, tezini hukuki zeminde ispatlayamamıştır.

Mahkeme 7 Aralık 2006 tarihinde ise Türkiye’yi 885.000 Euro ödemeye mahkûm ederek, tazminatın yanı sıra, mahkeme tarafından belirtilen ihlalin ortadan kaldırılması ve bu ihlalin olabildiğince giderilmesine yönelik tedbirlerin alınmasına vurgu yapmıştır. Ama Mahkeme Taşınmaz malın tamamen veya kısmen iadesine yönelik bir karar

²⁴¹ Xenides-Arestis Case v. Turkey, 22 December 2005, [http://www.moi.gov.cymoi/pio/pio.nsf/All/FEABA53D9D8D92B3C22570F100421FA6/\\$file/xenides-aresti%20v.%20turkey.pdf?OpenElement](http://www.moi.gov.cymoi/pio/pio.nsf/All/FEABA53D9D8D92B3C22570F100421FA6/$file/xenides-aresti%20v.%20turkey.pdf?OpenElement), 29.03.2012.

²⁴² Özersay, AİHM’in Xenides-Arestis Kararı, **a.g.e.**, s.327.

vermemiştir. Böylece KKTC, malın iadesini talep eden davacıya, malın iadesi yerine takas veya tazminat önerebilecektir.

Mahkeme, KKTC Taşınmaz Mal Komisyonu'nun etkin iç hukuk mekanizmalarındaki aradığı koşulları karşıladığını belirterek memnuniyetini dile getirmiştir. Mahkeme, sorunların iç hukuk yolu ile çözümlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yaklaşım ile AİHM, gelecekte Kıbrıslı Rumlar tarafından açılacak binlerce benzer dava ile direkt olarak karşı karşıya kalmayacaktır. AİHM'in tazmin komisyonuna yönelik herhangi kötü bir yorumda bulunmaması komisyonu illegal olarak kabul etmemiş olması Türk tarafı açısından memnuniyetle karşılanmıştır. Ancak KKTC'yi halen Türkiye'nin yerel bir alt otoritesi olarak belirtmesi sebebiyle, bu iç hukuk yolu KKTC'nin değil de Türkiye'nin bir iç hukuk yolu olarak algılanmaktadır.

GKRY'nin tazmin konusu ile ilgili karara tepkisi olumsuz olmuştur. GKRY, vatandaşlarına komisyona başvurmamaları gerektiğini belirterek, bu meselenin tazminat konusuna indirgenmeyecek kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Rum Hükümeti, komisyona başvuru yapılmamasına yönelik yasa çıkaracağını söylemiştir. Rum Hükümetince, komisyona başvuruların yasaklanması KKTC ve Türkiye açısından olumsuz bir durum sergilemeyecektir, çünkü AİHM iç hukuk yolları tamamen tüketilmeden yapılacak olan başvuruları kabul etmeyerek Rum Hükümetini zor durumda bırakabilir.

Bu gelişmelere rağmen, bu dava kararları itibariyle Rumlar açısından önem arz etmekte ve öylesine açılmış bir dava olmayıp, Rumların vakıf malları konusunda siyasi ve hukuki emellerine kavuşmaları yönünde ileriye dönük hamlelerinin başlangıç noktasını oluşturacak muhtevayı barındırmaktadır. Rum tarafı, davanın lehine sonuçlanmasıyla, gelecekte işine yarayacak birçok malzeme elde etmiştir. Buna benzer davalarda, bu kararı emsal göstererek Maraş bölgesine ait mülklerini kullanamamalarını örnek göstererek, Türkiye'yi tazminat ödemeye ve ilerleyen aşamada ise vakıf mallarının hak sahiplerine iade edilmesi yönünde avantaj elde etmişlerdir.

3.1.2.3. Orams Davası

Mülkiyet hukuku sorunundaki son gelişme olan Orams davası, davanın taraflarıyla sınırlı kalmayıp, üçüncü şahıs ve devletler ölçeğinde sonuçları olacak son derece önemli bir davadır. Kıbrıs Harekâtı nedeniyle güneye göç etmek zorunda kalan Meletis Apostolides 2003 tarihinde sınırların açılmasıyla kuzeye döndükleri zaman evlerinin yıkıldığını ve arsalarında İngiliz olan Bay ve Bayan Orams'ların oturduğunu görmüşlerdir. Rum vatandaşı Apostolides 2004 tarihinde Lefkoşa Rum Mahkemesi'nde Orams çiftine dava açmıştır.²⁴³

Apostolides 1975 Müdahale Antlaşması ile Girne, Lapta'da bulunan evlerini terk etmek zorunda kaldıklarını ve 2002 yılında KKTC hükümeti tarafından evlerinin Orams çiftine satıldığını belirterek satılan arazinin iadesini ve tazminat talep etmiştir. Lefkoşa Rum Mahkemesi Apostolides lehine karar vermiş, villanın yıkılarak arazinin iadesine, arazinin davacı tarafından kullanılmamasından dolayı doğan zararın tazminine ve Orams çiftinin araziyi işgal ettikleri süre kadar kira ödemelerine karar vermiştir.²⁴⁴ Bu karar üzerine Orams çifti Rum Temyiz Mahkemesi'ne kararın iptali yönünde başvurmuşlardır. Karar Yüksek Mahkeme tarafından Orams çifti aleyhine sonuçlanmıştır.

Apostolides, Rum Mahkemelerinin vermiş olduğu kararların İngiltere'de de tanınmasını sağlamak için İngiliz Mahkemesine başvurmuş ve AB üyesi ülkeler arasında "medeni ve ticari" konularda mahkeme kararlarının karşılıklı tanınması ve uygulanmasını öngören 2001 tarihli ve 44/2001 sayılı yargı kararınca²⁴⁵ Kıbrıs'ta alınan kararın İngiltere'de uygulanmasını talep etmiştir. Apostolides bu hareketiyle, KKTC'yle ilgili kararlarda Türk mahkemelerini by pass ederek, onları işlevsiz hale getirmek ve Avrupa kamuoyunun dikkatini Kıbrıs'a çekmek niyetindeydi.

²⁴³ Dava Başvuru No:C-420/07, Meletis Apostolides v. David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams

²⁴⁴ Sibel Baransel, "Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu", Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s.93.

²⁴⁵ Baransel, **a.g.e.**, s.93-94.

İngiliz Mahkemesi, Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti'nin adanın kuzey tarafında etkin kontrolü olmadığından yola çıkarak, bu bölgede belirsizlikler olması nedeniyle 44/2001 sayılı Topluluk Tüzüğü'nün uygulanamayacağına karar vermiştir. Apostolides bu karar üzerine İngiliz İstinaf Mahkemesine başvurmuştur. Mahkeme davayla ilgili Avrupa Birliği Adalet Divanı'na (ABAD) görüş talebinde bulunmuştur.

ABAD 29 Nisan 2009 'da belirttiği görüşünde; Kıbrıs Rum Mahkemeleri'nin KKTC'de Rum malı edinmiş, yatırım yapmış ya da ticaret yapmakta olan yabancılar hakkında vereceği kararların, tüm AB ülkelerinde uygulanabileceği ve davalıların malına el konulabileceği, hatta tutuklanmalarının söz konusu olabileceğini açıklamıştır.²⁴⁶ İngiliz İstinaf Mahkemesi, ABAD'ın bu tavsiye niteliği kararı üzerine, 19 Ocak 2010'da Apostolides'i haklı bularak kararı onamıştır.

Bu karar KKTC üzerinde ekonomik ve siyasi anlamda kötü etki bırakmıştır. Yabancı sermaye girişini veya yabancıların kuzeyde mülk almalarını zorlaştırdığı gibi kuzey ekonomisine karşı bir belirsizlik ve güvensizlik ortamı yaratılmıştır. KKTC bu karar ile AB'nin kendiyile çeliştiğini ve devam eden görüşmeleri daha da çıkmaza soktuğunu belirterek, mülkiyet sorununun bireysel davalarla çözümlenmesi yerine kapsamlı görüşmeler ve anlaşmalardan sonra bir çözüme gidilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca ABAD'ın almış olduğu karar öbür davalara emsal teşkil ederse, Türkiye için bu tazminatları ödemek büyük bir sıkıntı yaratacaktır.

ABAD'ın Orams davası ile ilgili kararı, KKTC'yi yok sayarak, Rum mahkemelerine KKTC sınırları içinde karar almak yetkisini vermiştir. ABAD, Rum tarafının hukuken egemenliğini adanın kuzey bölgesine yaymasına müsaade etmiştir. Böylece AB'nin tanıdığı "Kıbrıs Cumhuriyeti" hem hukuken hem de ekonomik anlamda adanın tamamında söz sahibi olmuştur.

GKRY başkanı Hristofyas "Malı, Kıbrıslı Türkler, işgal rejimi ve yabancılar tarafından yağmalanan Kıbrıslı bir Rum'un mahkemede haklı bulunmasına kötü bir şey

²⁴⁶ Merve Nur Sürmeli-Aslıhan P. Turan, Kıbrıs'ta Mülkiyet Sorunu: Loizidou ve Orams Kararları, 12 Şubat 2010, <http://www.bilgesam.org/tr/index.php>, 02.04.2012.

diyebilir miyiz?”²⁴⁷ diyerek, kararı memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir. Ayrıca Hristofyas yaptığı açıklamada “kararın, İngiliz mahkemesi insan hakları temelinde davrandığı için hukuki, hak sahibinin malını kullanma hakkını reddetmek isteyen tarafa yanıt verdiği için de siyasi önemi bulunduğunu”²⁴⁸ belirtmiştir.

Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreou, Kıbrıs’taki Rumların mağdur olduğunu belirterek, Türkiye’nin verilen bu karara uymasını istemiştir.

ABAD aldığı bu karar ile kendi kararlarının uluslararası hukuk kararlarından üstün olduğunu göstermek istemiştir. ABAD’ın almış olduğu Orams kararı, Kıbrıs sorununun en önemli ve karmaşık sorunlarından birini teşkil eden mülkiyet meselesinin, kapsamlı çözümün diğer unsurlarıyla bir bütün olarak ele alınması ve belirlenecek objektif kıstaslar çerçevesinde tazminat, takas ve iki kesimliliğe hanel getirmeyecek belli tavanlar çerçevesinde kısmi iade yoluyla çözümlenmesi ilkesini zedelemektedir.²⁴⁹ Ayrıca, Kıbrıs’ta bir tarafın diğer taraf üzerinde yetki kullanamayacağına ve tahakküm kuramayacağına ilişkin temel BM parametresini göz ardı etmekte; çözüm felsefesinin temelinde yer alan “ortaklığın yenileneceği” gerçeğini dikkate almamakta ve Kıbrıs Cumhuriyetinin yetki alanını ve egemenliğini Kuzey’e teşmil eden bir içerik taşıması²⁵⁰ sebebiyle hukuka uygun bir şekilde çözümlenmeyerek Kıbrıs’ta kalıcı ve kapsamlı çözüm çabalarını sekteye uğratmaktadır. Mülkiyet meselesine gerçek bir çözüm bulunarak, Kıbrıs sorununun tamamen çözülmesi mümkün olabilecektir. Böyle bir sürecin gerçekleşmesi dış müdahalelerden ziyade iki toplumun ortak bir noktada buluşması ile mümkün görünmektedir.

²⁴⁷ Merve Nur Sürmeli-Aslıhan P. Turan, **a.g.e.**,

²⁴⁸ Orams davasında Rumlar Lehine Karar, 19 Ocak 2010, <http://www.turkishny.com/special-news/56-special-news/22639-ormas-davasinda-rumlarn-lehine-karar, 03.04.2012>.

²⁴⁹ Orams Kararı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.trncinfo.com/index.asp?page=279, 03.04.2012>.

²⁵⁰ Orams Kararı, **a.g.e.**

3.2. KIBRIS'IN ÜYELİĞİNE TÜRKİYE'NİN BAKIŞI

Kıbrıs konusu Türkiye açısından uluslararası ilişkilerinde değişmez gündem maddesi haline gelerek, sorunun görüşmelerle adil ve kalıcı bir sonuca bağlanamaması ve ABD ile olan ilişkilerinde Kıbrıs nedeniyle silah ambargosunun yaratmış olduğu olumsuzluklar, Türkiye'nin dış politikada hareket serbestisini kısıtlamıştır. GKRY'nin AB'ye başvurusu ile zor duruma düşen Türkiye, bu durumu hukuken ispatlayabilmek için Londra Üniversitesinde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Maurice H. Mendelson'dan mütalaa istemiştir. Mendelson'un 6 Haziran 1997 yılında hazırladığı mütalaa karşılık Yunanistan ve Rum tarafı, Cambridge Üniversitesinden Prof. James Crawford, Viyana Üniversitesinden Prof. Dr. Gerhard Hafner ve Paris X-Nanterre Üniversitesinden Prof. Dr. Alain Pellet'in hazırladığı karşı mütalaa ile cevap vermiştir.²⁵¹

Mendelson bu üçlü mütalaa'ya karşın, 12 Eylül 2001 tarihinde ek bir mütalaa daha yazmıştır. Mendelson'un ek mütalaa'ya karşın ise bu üçlü 17 Kasım 2001 tarihinde yeni bir mütalaa sunarak, daha önceki savunmalarını tekrarlamışlardır. BM bu dört mütalaa'yı kabul ederek BM belgesi olarak yayınlamıştır.

Türk tarafının tezlerini yansıtan bir diğer mütalaa ise Dr. Christian Heinze tarafından kaleme alınarak, GKRY'nin AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmasının mümkün olmadığını hukuksal ve bilimsel verilerle kanıtlamaya çalışmıştır. BM bu raporu 1997 yılında "Heinze Raporu" olarak yayınlamıştır.²⁵² Bu kısımda Türk tarafının tezlerini içeren Mendelson raporu kısas alınarak, GKRY'nin başvurusu hukuki yönden incelenecektir. Mendelson, özellikle KKTC devletinin kurulmasından sonra GKRY'nin

²⁵¹ Alecos Markides, Cyprus and European Union Membership Important Legal Documents, Nicosia-Cyprus, 2002, <http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/cyprus>, 08.04.2012.

²⁵² İlhan Öztürk, Kamil Sertoğlu, Ebru Kaptan, **Cyprus-EU Relations: Possible Scenarios For The Future**, Munich Personal Repec Archive, 2006, s.18. http://mpa.ub.uni-muenchen.de/257/1/MPRA_paper_257.pdf, 09.04.2012.

tüm ada adına (İngiliz Üsleri hariç) hareket etmesinin hukuken açıklanamaz olduğunu belirtmektedir.²⁵³

Garanti Antlaşmasının 1. maddesinin 2. fıkrası, Kıbrıs'ın "herhangi bir devletle tamamen veya kısmen, herhangi bir siyasi veya ekonomik birliğe katılmasını" yasaklamaktadır.²⁵⁴ Kıbrıs'ın herhangi bir devletle birleşmesinin önlenmek istendiği bu madde İngiltere, Türkiye ve Yunanistan gibi garantör devletlerle de birleşmeyi engellemektedir. Maddede "herhangi bir devlet" terimi Rumlar açısından tek bir devleti ifade ettiğinden dolayı, AB'nin birden çok devletten oluşması sebebiyle, bu yasağın AB'yi kapsayamayacağı belirtilmiştir. Mendelson bunun yanlış yorumlandığını belirterek, İngilizce dilinin yapısal özellikleri dolayısıyla tekil ifadenin çoğulu da kapsayabileceğini belirterek, "herhangi bir devlet" teriminin devletleri de kapsayacağını belirtmiştir.²⁵⁵ Mendelson, bu ifadesine kanıt olarak; 1978 İngiltere Yorumlama Yasasının 30. bölümündeki "herhangi bir yasada, aksi niyet olmadıkça tekil kelimeler çoğul, çoğul kelimeler tekil anlam taşır" yorumundan yola çıkarak, bunu açıklamaya çalışmıştır.²⁵⁶ Ayrıca Mendelson, "herhangi bir devlet" terimi yerine "herhangi bir devlet veya devletler" teriminin kullanılmasının anlamsız olacağından yola çıkarak Antlaşmada "herhangi bir devlet" teriminin tercih edildiğini belirtmiştir.²⁵⁷

Antlaşmanın 2. maddesinin 2. fıkrası; Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'nin "kendileriyle olduğu ölçüde, Kıbrıs'ın herhangi bir devletle birleşmesi veya Adanın taksimine yol açacak teşebbüsleri yasaklamaları" gerektiğine vurgu yapar.²⁵⁸ Yunanistan ve İngiltere böylesi bir üyeliği engellemekle yükümlü oldukları halde gerekeni yapmamaktadırlar. 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 31. maddesi şunu belirtmektedir; "Bir Antlaşma, Antlaşmanın içeriği ile bağlantılı olarak, konu ve amacının ışığında, terimlerin olağan anlamına uygun biçimde ve iyi niyetle

²⁵³ Maurice Mendelson Report 2001, United Nations General Security Council, <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56451.pdf>, s.7.

²⁵⁴ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.8.

²⁵⁵ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.9.

²⁵⁶ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.12.

²⁵⁷ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.12.

²⁵⁸ Enver Bozkurt, Havva Demirel, **a.g.e.**, s.206.

yorumlanmalıdır.”²⁵⁹ Garanti Antlaşmasının 1. ve 2. maddelerinde belirtilen “herhangi bir siyasi ve ekonomik birlik” veya “herhangi bir devlet” terimlerini laf kalabalığı yapmadan, olduğu gibi yorumlanmaya çalışıldığı zaman, bu ifadelerin AB’yi de kapsadığı görülmektedir.

Ortak Mütalaa yazarları “birlik” kavramının, geçmişte sıradan uluslararası kuruluşları bile tanımladığını belirtmeleri üzerine, Mendelson, AB’nin basit ve sıradan bir ekonomik bir birlik olmadığını belirtmiştir.²⁶⁰ İlk yıllarda ekonomik sebeplerden dolayı AKÇT’nin kurulmasının ardından AAET ve AET gibi topluluklar kurulmuştur. Bu üç kuruluş bazı ulus üstü yetkilerle donatılmış olsalar bile gerek içerdikleri alanlar, gerek ulusal hukuka etkileri ile kapsamı sınırlı kalmıştır. Daha sonraları birliğin kapsamı genişleyerek sadece ekonomik anlamda değil siyasi ve hukuki anlamda da genişlemeye gitmiştir. Böylece, AB, ekonomik birlikteliğin yanı sıra siyasi bir birliktelikte oluşturmuştur. Garanti Antlaşması siyasi ve ekonomik bir birlikteliği yasakladığından, Kıbrıs’ın AB’ye müracaatı yasal değildir.

Mendelson her halükarda AB’ye, Türkiye’nin katılımı olmaksızın, üyeliğin muhtemel sonucunun Yunanistan ile doğrudan veya dolaylı olarak siyasi ve ekonomik anlamda birleşmeye götüreceğinden yola çıkarak, Antlaşmanın ihlal edileceğini vurgulamıştır.²⁶¹ Böylece Kıbrıs Rum tarafının AB’ye üye olması Garanti Antlaşmasının ihlali anlamına gelecektir.

Mendelson, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın 182. maddesi uyarınca, değiştirilemez maddesi olan 50. maddeye vurgu yapmıştır; “Cumhurbaşkanına veya Yardımcısına birlikte ya da tek başlarına, dış politika, savunma ve güvenlik konularında veto hakkı verilmiştir.”²⁶² Bu maddenin 1.(a) fıkrasında; “Yunanistan Krallığının ve Türkiye Cumhuriyetinin ikisinin birden katıldığı milletlerarası teşekküller ve ittifak anlaşmalarına Cumhuriyetin katılması müstesna olmak üzere, dışişleri konusunun veto

²⁵⁹ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.9.

²⁶⁰ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.18.

²⁶¹ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.10.

²⁶² Mendelson Report, **a.g.e.**, s.14.

kapsamında olacağı” belirtilmiştir. Diğer bir deyişle Kıbrıs, uluslararası organizasyonlara Yunanistan ve Türkiye üye ise katılabilir. Her iki garantör devletin üye olmadığı bir organizasyona katılabilmek için Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının veto vermemeleri gerekir.²⁶³ Görüldüğü gibi veto sistemiyle ince bir denge sağlanmak istenmektedir. Fakat 1963 yılından beri Türk tarafı Kıbrıs Meclisinde yer almadığından ötürü bu sistem çalışmamaktadır.

Ortak Mütalaa'nın 24. ve 27. paragraflarında Avusturya örneğinin Kıbrıs ile benzerlik göstermesini öne sürmeleri üzerine; Mendelson, 1955 yılında Avusturya Devlet Antlaşmasına taraf olan devletlerden hiçbirinin, Avusturya'nın AET'ye katılmasına itiraz etmediklerini belirtmiştir.²⁶⁴ İlk başta bu konuyla ilgili kuşkuları olan Sovyet Rusya', ilerleyen aşamada sessiz kalmayı yeğleyerek bu karara karşı çıkmamıştır. Avusturya'nın AB üyeliğine diğer taraflar itiraz etmediği için, sonuç Kıbrıs olayından tamamen farklıdır. Taraf devlet olan Türkiye, Garanti Antlaşmasının ihlaline izin vermediğini belirterek, Kıbrıs'ın AB üyeliğine karşı çıkmakta ve bunu her platformda belirtmektedir.

Ortak Mütalaa, “Garanti Antlaşmasının 1. maddesinin 2. paragrafının, Kıbrıs'ın AB üyeliğini yasakladığı şeklinde yorumlanması karşılığında, bu yasağın daimi ve koşulsuz olmasını ve Türkiye'nin AB'ye üyeliği ile ilişkisinin olmaması gerektiğine” dikkat çekmektedir.²⁶⁵ Mendelson bu yasağın koşulsuz ve daimi olduğu noktasında hemfikir olduğunu belirtmekle birlikte, Türkiye'nin AB üyeliğine kabul edilmesiyle birlikte bu kararı verecek olanın Türkiye olduğunu belirtmektedir.²⁶⁶ Türkiye, Sovyet Rusya'nın Avusturya örneğindeki gibi, Kıbrıs'ın, AB üyeliğine ses çıkarmayarak onay verebilir.

Kıbrıs Anayasasının 170. maddesi, Yunanistan Krallığına, Türkiye Cumhuriyetine ve İngiltere'ye, en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesi

²⁶³ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.14.

²⁶⁴ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.26.

²⁶⁵ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.27.

²⁶⁶ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.27.

uygulanmasını belirtir. Mendelson, 1959 yılında Londra'daki toplantıda üç Dışişleri Bakanının 170. madde ile “Kıbrıs ile üç devlet dışındaki ikili anlaşmalar yapılmasının engellenmek istendiği ve ayrıca Türkiye ile Yunanistan'ın birbirlerine karşı daha avantajlı duruma geçmelerinin engellenmesinin” amaçlandığını belirtmektedir.²⁶⁷ Böylece herhangi bir devletin diğer devlete karşı üstünlüğü engellenmiş olmakta, Kıbrıs'ın, Yunanistan ve Türkiye ile özel ekonomik avantajlar sağlayarak taksimi veya enosisi engellenmektedir. Türkiye'nin üye olmadığı AB'ye Kıbrıs'ın üye olması ister istemez Yunanistan ile ilişkilerini artıracak ve bunu zorunlu kılacaktır. Kıbrıs'ın, Türkiye olmadan üyeliğe katılması halinde, Türkiye'nin bu ülkeyle ilişkilerinde “en ziyade müsaadeye mazhar devlet” statüsünü kaybedeceği aşikârdır.²⁶⁸

Mendelson, mütalaasının 112-119 paragraflarında, Kıbrıs Cumhuriyetinin, Ada'nın KKTC tarafından kontrol edilen kuzey kısmında etkili kontrolünün olmadığını ve bunu Avrupa Adalet Divanı ve Komisyonun da kabul ettiğini belirtmektedir.²⁶⁹ Bu durum Kıbrıs Cumhuriyetinin, AB adına yükleneyeceği yükümlülükleri yerine getirmesinde sorun yaratacaktır. AB, Kıbrıs'ı bu şekliyle üyeliğe kabul ederse beklenmedik büyük problemlerin oluşma ihtimali vardır. AB, Kıbrıs'ta topluluklar arası uzlaşmayı sağlamak adına bu problemleri görmezden gelirse ve Kıbrıs'ta gerçek bir uzlaşma sağlanmadan üyelik yolu açılırsa böylesi ciddi problemler gelecekte sorun yaratmaya devam edecektir.

Türkiye bugüne kadar GKRY'nin hamlelerine karşılıklı politikası ile cevap vermiştir. Türkiye, GKRY'nin AB'yle ilişkiler geliştirmesi üzerine KKTC ile yakın ilişkilere girme yolunu tercih ederek, 21 Ocak 1997 tarihinde Kıbrıs'la ilgili önemli kararlar almıştır. Türkiye KKTC ile bütünleşme yolunda önemli adımlar atarak, ortak savunma konsepti oluşturmuş, Ağustos 1997 yılında Türkiye-KKTC Ortaklık Konseyi kurulması kararı almıştır.²⁷⁰ Bu anlaşmalara ilaveten 28 Ocak 1998'de Devlet Yardımları Antlaşması, 26 Şubat 1998'de Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması, 23

²⁶⁷ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.31.

²⁶⁸ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.32.

²⁶⁹ Mendelson Report, **a.g.e.**, s.34.

²⁷⁰ Enver Bozkurt, Havva Demirel, **a.g.e.**, s.215.

Ekim 1998’de TC-KKTC İlişkilerinin Düzenlenmesi Hakkında Uygulama Antlaşması imzalanmıştır.²⁷¹

Türkiye’de 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimler sonucunda tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dönemi sonrasında Kıbrıs politikasında köklü değişimler yaşanmıştır. Türkiye’nin AB sürecini kolaylaştırmak için Kıbrıs’ı kullanarak AB yolunda ilerleme mantığı ile Kıbrıs’ta çözüm yanlısı bir siyaset benimsenmiştir. AKP Genel Başkanı R. Tayyip Erdoğan “çözumsuzlük çözüm değildir” ve “kazan kazan” parolalarıyla yola çıkarak uzlaşılı yolunu benimsemiştir. Türkiye taviz verdiği halde bile, bu söylemlerle sorunun çözülmesi anlamında başarı elde edilememiş ve GKRY tek başına AB’ye üye olmuştur.

Türkiye ve AB arasında ortaklığı tesis eden 1963 tarihli Ankara Antlaşması’nı (ve aynı çerçevede gümrük birliğini) Mayıs 2004’te Birliğe katılan 10 yeni ülkeyi de kapsayacak şekilde genişletecek olan ve Türkiye ile müzakerelerin başlatılması için AB tarafından ön şart olarak ileri sürülen Ek Protokol 29 Temmuz 2005 tarihinde imzalanmıştır. AB’ye üye olan on yeni ülke içinde GKRY’nin olması ve Türkiye’nin tanımadığı GKRY’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak söz edilmesi üzerine, Türkiye bu protokolü imzalarken bir de deklarasyon yayınlamıştır. Türkiye bu deklarasyonla, Ek protokolün imzalanmasıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla ifade edilen GKRY’nin tanındığı anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir. Türkiye ayrıca liman ve havaalanlarını Kıbrıs Cumhuriyetine açmayı da reddetmiştir. Türkiye Ek Protokolü imzalayarak AB tarafından talep edilen tüm yükümlülüklerini tamamlamıştır. 16 madde ve 22 sayfadan oluşan EK Protokol’ün yürürlüğe girmesi için TBMM’de onaylanması gerekiyor.

Türkiye AB’ye tam üyelik için müzakerelere 3 Ekim 2005 tarihinde başladı. Toplam 35 başlıkta ilk aşama olan tarama süreci tamamlandıktan sonra müzakereler için başlıklar açıldı. Ancak Türkiye’nin, Rum kesimine hava ve deniz limanlarını açmamakta ısrar etmesi üzerine AB Dış İşleri Bakanları Konseyi Rumların da baskısıyla sekiz başlıkta müzakereleri dondurma kararı aldı. Aralık 2006 tarihinde alınan ve genel olarak gümrük birliği ve ticaretle alakalı olan söz konusu sekiz başlık şunlardır:

²⁷¹ Enver Bozkurt, Havva Demirel, **a.g.e.**, s.215.

Malların serbest dolaşımı, yerleşme hakkı ve hizmet sunumu serbestfisi, tarım ve kırsal kalkınma, gümrük birliği, dış ilişkiler, balıkçılık, mali hizmetler, ulaştırma. Türkiye artık AB üyeliği sürecinde karşısında Yunanistan'la birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti'ni de bulmuştur.

3.3. KIBRIS'IN ÜYELİĞİNE YUNANİSTAN'IN BAKIŞI

1959-1960 Antlaşmaları ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü Yunanistan'ın büyük hırsları nedeniyle kısa olmuştur. Enosis'i gerçekleştirmeye dönük hamleler neticesinde Kıbrıs'ta huzursuzluklar yayılmış ve 1963 tarihinde ise Türk tarafının Meclisten çekilmesiyle olaylar daha karmaşık hale gelerek Rumların ağırlığını hissettirdiği bir yapı oluşmuştur. 1974 tarihinde Türkiye'nin müdahalesiyle ibre Türk tarafına dönmüştür. 1974 sonrası Kıbrıs konusu, Yunanistan için bir ulusal saygınlık sorunu olarak kabul edilmiş ve olayın bütün sorumluluğu ABD ve NATO'ya yüklenmeye çalışılmıştır. BM'nin 541 ve 550 sayılı kararları²⁷² ışığında Kıbrıs'ta yetkili olarak Kıbrıs Cumhuriyeti tanınmıştır. Böylece Yunanistan karar alma mekanizmalarında söz hakkına sahip olma avantajını kullanarak, uyuşmazlığın kendi çıkarlarına uygun olarak çözülmesini sağlamakta ve Türkiye'nin AT ile ilişkilerini Kıbrıs ipoteğine bağlayarak iki avantajı da birlikte elde etmiştir.

Yunanistan konuyu AB'ye taşımak ve desteği artırmak için 1981 yılında AB üyeliğine geçmiştir. Kıbrıs sorunu ile AB'yi muhatap etmek isteyen ve Türkiye'yi zor durumda bırakmak isteyen bu ikili stratejinin mimarı, Yunanistan'da 1981 yılında iktidara gelen²⁷³ ve Kıbrıs konusunda aşırı milliyetçi bir söyleme sahip olan Andreas Papandreou'dur. 1988 yılında Papandreou, stratejisini devreye sokabilmek amacıyla GKRY'ye, AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunması konusunda baskı yapmıştır. Ayrıca, Yunanistan'ın dönem başkanlığını üstlendiği 1988 yılında GKRY ile AT

²⁷² United Nations Security Council Resolution 541,550, <http://www.enotes.com>, 10.04.2012.

²⁷³ Relations with Greece, <http://countrystudies.us/cyprus/71.htm>, 10.04.2012.

arasında siyasi diyalogun başlaması da, AT'nin Kıbrıs konusunda daha ileri bir tutum almaya başlayacağını ilk sinyali olmuştur.

Kıbrıs Rum lideri Klerides, “Kıbrıs’ın AB üyesi olması ile Türkiye’nin Kıbrıs’ta bulunmasının, bir AB üyesi ülkeye müdahalesi anlamına geleceğini” belirtmiştir.²⁷⁴ Yunan tarafının da ifade ettiği gibi Türkiye’nin Garanti Antlaşması uyarınca tek taraflı müdahalesi böylelikle kaldırılmış olacaktır. Görüldüğü gibi Rumlar ve Yunanlılar Kıbrıs sorununu çözmek için tüm ümitlerini AB üyeliğine bağlamakta ve Türkiye’ye uluslararası alanda baskı kurmak için bir fırsat olarak değerlendirmektedirler. Kıbrıs’ın üyeliği ile Avrupa Komisyonunda, Yunan oyu iki katına çıkacak ve Avrupa Parlamentosunda Yunan üye sayısı artacaktır. Böylece AB içinde Yunan etkisi kademeli olarak artmış olacak ve Yunanistan’ın talepleri büyük ölçüde karşılanmış olacaktır. AB üyeliği ile birlikte, AB müktesebatının temel özgürlükler prensibinin uygulanması ile Yunanlılar ve Rumlar, adanın gelecek siyasi şekillenmesinde, Kıbrıslı Rumların daha etkin ve baskın olacağına inanmaktadırlar. Kıbrıslı Rumları ve Yunanlıları bu şekil düşünmeye iten etken, ekonomik anlamda Türklerden daha iyi bir durumda olmaları ve Rumların nüfus olarak Adada daha kalabalık olmalarından kaynaklanmaktadır.

Yunanistan’ın desteğiyle GKRY, 1990 tarihinde AT’ye tam üyelik başvurusunda bulunarak, Türkiye’yi işgalci bir devlet olarak göstermek istemiştir. GKRY’nin başvurusu AB tarafından politik çözümü hızlandıracağı düşünüldükçe olumlu karşılanmıştır. 1990 yılının ilk aylarından itibaren BM Genel Sekreteri Ghali, “Fikirler Dizisi” adını taşıyan anlaşma çerçevesini taraflara sunmuştur.²⁷⁵ Ama AB’den olumlu sinyal alan ve 1993 Başkanlık seçimlerinde başa gelen GKRY lideri Klerides Fikirler Dizisini müzakere etmeyeceğini, esas tercihlerinin AB üyeliği yönündeki çabalarını artırmak olduğunu belirtmiştir.

1990 sonrası Soğuk savaşın olmadığı yeni dönemde, Yunanistan-GKRY ilişkilerinde, "işbirliği ve bütünleşme" hareketleri artmıştır. AB içindeki Yunanistan,

²⁷⁴ Salahi R. Sonyel, “The European Union and the Cyprus Imbroglia”, *Perceptions Journal of International Affairs*, 1998, Volume III-Number 2 , s.3.

²⁷⁵ Ghali “Set of Ideas” Latest Developments, http://www.kypros.org/Cyprus_Problem/p_latestdevelop.html, 10.04.2012.

Amerika'daki Yunan lobisini de arkasına alarak yeni girişimler başlatmak ve Enosis politikasını günün koşullarına göre gündeme getirmek için 1993 yılında GKRY ile Atina'da “ortak savunma doktrini” adı altında bir deklarasyon imzalamıştır.²⁷⁶ Bu doktrine göre Yunanistan ve GKRY askeri güçlerini Ege ve Doğu Akdeniz’de tek bir komuta altında birleştirerek Yunanistan’ın Orta Akdeniz’de somut bir rol oynamasına imkân verecek şekilde Güney Kıbrıs’ta hava ve deniz üsleri kurmasını, güvenilir bir telekomünikasyon sistemi oluşturulmasını, Kıbrıslı Rumların eğitimlerinin iyileştirilmesini ve askeri harcamaların artırılmasını öngörmektedir.²⁷⁷

Yunanistan, 24-25 Haziran 1994 tarihinde gerçekleşen Korfu Zirvesinde başkanlığını kullanarak Avusturya ve İskandinav ülkelerini kapsayan genişleme sürecini sekteye uğratabileceğini ima ederek, Avrupa Konseyine bir dahaki genişleme sürecinde Kıbrıs’ı da dâhil etmesi için baskı uygulamıştır. Güney Kıbrıs Başkanı Klerides’in danışmanı olan Dr. Nicholas Emiliou, “Yunanistan’ın baskıları sonucu Avrupa Komisyonunun böyle bir karar almasının bir sır olmadığını ve herkes tarafından bilindiğini” belirtmiştir.²⁷⁸

1995 tarihinde Yunanistan, Türkiye’nin Gümrük Birliği antlaşmasıyla, Kıbrıs’a yönelik müzakere sürecinin başlaması arasında bir bağıntı kurması sonucu, AB altı ay içinde Kıbrıs’la görüşmelerin başlamasını kabul etmiştir.²⁷⁹ Yunanistan’ın bu şantaj dolu taktikleri sayesinde, 1996 yılında Kıbrıs’la görüşmelere başlanmıştır.

1997 tarihinde Türkiye’nin Kıbrıs’a yönelik üslubunu sertleştirmesi ve AB ile üyelik müzakerelerine Türk tarafının da katılması gerektiğinin belirtilmesi üzerine, Yunanistan Dışişleri Bakanı Teodoros Pangalos “Kıbrıs’ın, AB’ye girmesinde Yunanistan’ın rolünün belirleyici olduğunu” vurgulayarak, GKRY’nin müzakerelere diğer devletlerle eşit statüde başlamaması durumunda hem Amsterdam Antlaşması’nı

²⁷⁶ Niels Kadritzke, Cyprus Hostage to Athens-Ankara Confrontation, <http://mondediplo.com/1998/09/06cyprus>, 20.04.2012.

²⁷⁷ Ortak Savunma Deklarasyonu, Kıbrıs Tarihçe, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa> 22.04.2012.

²⁷⁸ Sonyel, **a.g.e.**, s.2.

²⁷⁹ Sonyel, **a.g.e.**, s.2.

hem de AB'nin Doğu ülkelerini kapsayan gelişme sürecini veto edeceklerini açıklamıştır.²⁸⁰ Yunanistan kendi emelleri uğruna, AB'nin genişlemesini veto ederek engelleyebileceğini rahat bir şekilde belirtmesi ve bu tüm söylemlerin AB tarafından bir eleştiriye veya yaptırıma maruz kalmaması olayın ilginç bir durumuna işaret etmektedir.

Türkiye Lüksemburg Zirvesi'nde genişleme sürecine dâhil edilmeyince, AB ile siyasi diyalogu kesme noktasına gelmiştir. Yunanistan'ın, Türkiye aleyhine sürdürdüğü politikaya karşı çıkan ve Türkiye'nin, AB ile ilişkileri koparmaması için Almanya, Fransa, Hollanda ve İtalya 9 Ekim 1998'de yayınladıkları ortak bildiride, adadaki çözümsüzlüğün devam etmesi durumunda GKRY'nin başvurusunu kabul etmeyeceklerini, soruna bir çözüm bulunana kadar Kıbrıs'ın AB'ye üyelik görüşmelerine taraf olmadıklarını ilan etmişlerdir.²⁸¹ Yunanistan, İngiltere'yi de yanına alarak, bu söylemlerin yayılmasını ve AB'nin resmi söylemi olmasını engellemiştir.

Yunanistan GKRY konusunu gündemde tutup, dış ilişkilerinde başarılı hamleler yaparken, 1999 yılında Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanması ve Yunanistan'la çok yönlü ilişkilerinin ortaya çıkması²⁸² üzerine Yunanistan dış politikada zorlanmıştır. Ayrıca Yunanistan, "Kosova'ya müdahale" tutumunda AB ve ABD'den farklı bir tutum takınarak Rusya Federasyonuna yakın durması; Yunanistan'ı, AB ve NATO içinde zor duruma düşürmüştür.

Dış ilişkilerde sorun yaşayan Yunanistan, 1999 Ağustos depremi sebebiyle Türkiye ile ilişkilerinin yumuşamasını sağlayarak, Türkiye'yi yeniden AB platformuna çekmek istemiştir. Böylece Yunanistan ikili sorunlarında AB'yi yeniden devreye sokarak, Türkiye'ye baskı uygulayabilecektir.

Yunanistan'ın çabalarıyla Helsinki Zirvesinde, GKRY'nin AB üyeliği siyasi bir çözümün önkoşulu olmaktan çıkarılmıştır. Türkiye'nin AB'ye üyeliği ile Kıbrıs sorunu

²⁸⁰ Ergör, **a.g.e.**, s.81-82.

²⁸¹ Hasan Mor, "Kıbrıs Sorunu'nun Türkiye-AB İlişkilerine Endekslenmesi Süreci", Gazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi C.XII Sayı 1-2, 2008, s.16.

²⁸² Joshua Black, WWS Case Study 4/00, Greek Diplomacy and The Hunt for Abdullah Öcalan, <http://wws.princeton.edu/research/cases/greekdiplomacy.pdf>, s.1.

arasında bir bağlantı kurularak, Türkiye Genel Sekreterin çözüm çabalarını desteklemeye çağırılmıştır.²⁸³ Yunanistan AB üyesi olmanın bütün avantajlarını kullanarak GKRY'yi sorunsuz bir şekilde AB üyesi yapmaya uğraşırken, Türkiye'ye yönelik baskı unsurlarını da kullanmaktan geri kalmamıştır. Türkiye'nin AB'ye girişi Kıbrıs koşuluna bağlanarak tüm görüşmelerde Türkiye'nin önüne bir engel olarak çıkarılmıştır.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs sorununu halledebilmek için taraflarla görüşmüş ve ortak zeminde anlaşabilmeleri amacıyla görüşmeler yapmalarını telkin etmiştir. Bu arada GKRY müktesebatta gerekli değişiklikleri yaparak AB'ye yönelik yasalar çıkarmakta ve biryandan da KKTC ile uzlaşma masasında uzlaşmacı taraf gibi görünerek müzakerelere katılmış olmak adına görüşmelere devam etmiştir. Yunanistan'ın baskıları sonucu Türkiye, Kıbrıs-AB ikilemi arasında bırakılmak istenmiştir. 1 Mayıs 2004 referandumundan sonra AB'ye giren GKRY ana hedefine ulaşmıştır. 1 Mayıs 2004'te Kıbrıs'ın AB'ye üye olmasını, hem Rum hem de Yunan siyaset ve devlet adamlarının "Helenizm'in tarihi bir zaferi" olarak değerlendirmeleri ve hatta bu durumu Enosis'in gerçekleşmesi olarak ilan etmeleri, birlikte değerlendirildiğinde, Rum-Yunan ikilisinin Kıbrıs Sorunu ile ilgili gerçek niyetlerini ve kafalarındaki nihai çözüm modalitesini açıkça gösterir mahiyettedir.²⁸⁴

Yunanistan ve GKRY 1987'den beri geliştirdiği taktik ve manevralarla birçok iniş-çıkışın ardından nihayet hedefine ulaşarak, Türkiye'yi temel öncelikteki iki ulusal çıkarıyla ilgili tam bir dilemma ile karşı karşıya bırakmayı başarabilmiştir. Bunun sonucunda, AB artık Ege ve Kıbrıs sorunlarında bir taraf haline gelmiş bulunmakta ve Türk dış politikasının bu iki temel sorunu artık AB-Türkiye'nin sorunu olarak yer almaktadır.²⁸⁵

²⁸³ Mor, **a.g.e.**, s.24.

²⁸⁴ Mor, **a.g.e.**, s.34.

²⁸⁵ Mor, **a.g.e.**, s.24.

BÖLÜM IV. GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN AB ÜYELİĞİ SONRASI KIBRIS

4.1. TOPLUMLARARASI GÖRÜŞMELER

AB, Kıbrıslı Türklerin BM planına vermiş olduğu destekten ötürü, KKTC'nin izolasyondan kurtulmasına ve ekonomik kalkınmasına destek vererek Kıbrıs'ın birleşmesine yardımcı olmak istemiştir. AB Komisyonu 7 Temmuz 2004 tarihinde Mali yardım Tüzüğü ve Doğrudan Ticaret Tüzüğü tasarılarını Konsey'e sunmuştur.²⁸⁶ Rum tarafı söz konusu tüzüklerin anlamlarını yitirecek şekilde içeriklerinin değiştirilmesi yönünde çaba harcamıştır. GKRY'nin engellemeleri sonucu başta bir paket olarak sunulan iki tüzük birbirinden ayrılmıştır. Mali Yardım Tüzüğü onsekiz aylık bir gecikmeden sonra Şubat 2006 tarihinde yürürlüğe girerken, Doğrudan Ticaret Tüzüğü askıya alınmıştır.²⁸⁷ 259 milyon Euro'luk yardımın 120 milyon Euro'su 2005 yılının mali bütçesinde bulunduğundan dolayı verilmemiştir.²⁸⁸

AB, Türk tarafının izolasyonunu kolaylaştırmak ve adada ekonomik entegrasyonu sağlayabilmek için 2004 Nisan ayında AB Konseyinden Yeşil Hat Düzenlemesini geçirip, 2005 Şubat'ında uygulamaya koymuştur.²⁸⁹ AB bu tüzükle Kıbrıs'ta uzlaşa ve çözüm yolu açacak olumlu bir siyasi iklim yaratmak istemektedir. AB Komisyonunun asıl önerisi Kıbrıs'ta taraflar arasında ve ayrıca Türk tarafı ile AB pazarı arasında direk ticaretin yapılmasına yöneliktir. Ama Papadopoulos hükümeti AB ile Türk tarafı arasında gerçekleşecek olan doğrudan ticaret olayını başarılı bir şekilde engelleyerek, Türk tarafının dışarıya açılışının GKRY üzerinden olması gerekliliği hususunda karar aldırmıştır. Papadopoulos uzlaşmaz taraf olarak nitelendirilmemek için Türk ordusunun Maraş'tan çekilmesi karşılığında, Rumların yönetiminde Türk tarafının Magosa

²⁸⁶ Crisis Group Europe Briefing No:61, "Cyprus: Six Steps Toward a Settlement", Nicosia, 22 February 2011, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus>, s.5.

²⁸⁷ Crisis Group Europe Briefing No: 61, **a.g.e.**, s.5.

²⁸⁸ Turkey Disappointed by EU Aid Deal on Northern Cyprus, <http://www.euractiv.com/enlargement/turkey-disappointed-eu-aid-deal-northern-cyprus/152958>

²⁸⁹ Harry Anastasiou, "Cyprus as The EU Anomaly", Global Society Vol.23 No.2 April 2009, s.11-12.

limanında AB ile ticaret yapabileceğini belirten bir öneri sunmuştur.²⁹⁰ Papadopoulos, ticari anlamda Türk tarafının kontrolünü ele geçirmek ve dışa açılımını engellemeyi amaçlamaktadır. Rum kesimi izolasyonlar sayesinde ekonomisi kendine yeter seviyede bulunmayan KKTC'yi ekonomik anlamda asimile edip kendine bağlamak istemekte ve taktik hamleler yapmaktadır.

2006 yılının başında Papadopoulos ve tüm Bakanlarının itirazlarına rağmen İngiltere Dışişleri Bakanı Jack Straw KKTC'ye geçerek M. Ali Talat'ı makamında ziyaret etmiştir. Ankara, Straw'ın ziyareti esnasında KKTC'ye yönelik ambargoların kaldırılması karşılığında Kıbrıs Cumhuriyeti ile ticaret, ulaşım ve diğer kısıtlamaların kaldırılmasına yönelik bir "Eylem Planı"nı sunmuştur.²⁹¹ Türkiye bu önerisiyle, KKTC üzerinde ambargoların kaldırılması ile zaten AB üyesi olarak gümrük birliği çerçevesinde yasal olarak tanımak zorunda kaldığı Kıbrıs Cumhuriyetini tanıma hükümlülüğü arasında bir ilişki kurarak, sorunu çözmeyi amaçlamaktadır. Rum tarafı Türkiye'nin liman ve havalimanlarını zaten Kıbrıs Cumhuriyeti gemi ve uçaklarına açmak zorunda olduğunu belirterek bu öneriyi reddetmiştir.²⁹²

Ekonomik anlamda bu gelişmeler devam ederken 8 Temmuz 2006 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'taki, Özel Temsilcisi ve BM Barış Gücü Misyon Şefi Michael Moller'ın ara bölgedeki yerinde BM Genel Sekreteri'nin Siyasi İşlerden Sorumlu Yardımcısı İbrahim Gambari ile birlikte müzakerelerin yeniden başlaması için çalışma başlatmışlardır.²⁹³ 8 Temmuz Antlaşması diye anılan bu toplantıda taraflar Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik bazı hususlarda mutabakata vardılar. İki lider beş maddelik İlkeler Dizisi çerçevesinde 2006 sonuna değin Teknik Komiteler kurularak toplanmayı ve iki toplumlu uzman çalışma gruplarıyla Teknik Komitelerin çalışmalarını

²⁹⁰ Crisis Group Europe Briefing No: 61, **a.g.e.**, s.10.

²⁹¹ Hubert Faustmann, Erol Kaymak, "Cyprus, European Journal of Political Research" 46: 916-928, 2007, doi: 10.1111/j.1475-6765.2007.00734.x, s.916.

²⁹² Hubert Faustmann, Erol Kaymak, 2007, **a.g.e.**, s.916.

²⁹³ Hubert Faustmann, Erol Kaymak, 2007, **a.g.e.**, s.920.

yeniden gözden geçirerek, uygun zamanlarda toplanmayı kararlaştırdılar. Beş maddelik İlkeler Dizisi kapsamında,²⁹⁴

- Güvenlik Konseyi kararlarında belirlenen siyasi eşitliğe dayalı iki bölge ve iki toplumlu bir federasyonun kabulü,
- Statükonun kabul edilemez olduğu ve bu durumun Türk ve Kıbrıslı Rumlar için olumsuz sonuçlara yol açacağı,
- Kapsamlı bir çözümün hem arzu edilir ve mümkün olduğu ve uzatılmaması gerektiği,
- İnsanların günlük hayatlarını etkileyen konularda hemen bir uzlaşya varılması,
- Bu sürecin başarılı olabilmesi için doğru bir atmosferin, güven ortamının yaratılması ve “karşılıklı suçlama” oyunlarının sonlandırılması gerekliliği belirtilmiştir.

2006 yılı sonuna değin ne teknik komiteler ne de çalışma grupları oluşturulmuştur²⁹⁵. İlerleyen süreçte liderlerin temsilcileri BM gözetiminde çalışma grupları ve gündemleri belirlemelerine rağmen karşılıklı suçlamalar devam etmiş ve herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Rum tarafı 8 Temmuz sürecini, AB tarafından Türkiye’ye baskı uygulanması ve Kıbrıs’a yönelik tavizler elde etmek için kullanmıştır.

5 Eylül 2007 tarihinde Cumhurbaşkanı M. Ali Talat ve Rum Yönetimi Başkanı Tasos Papadopoulos “Gambari Görüşmesinden” sonra ilk kez BM gözetiminde bir araya gelmişlerdir.²⁹⁶ Her iki lider 2006 anlaşması çerçevesinde BM aracılığıyla görüşmelere devam etme kararı almıştır. Talat çalışmaların belli bir bitim tarihinde sona erdirilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Kıbrıs Türk tarafının ivedi çözüme yönelik bir hazırlık süreci önerisi, Papadopoulos tarafından “bu işi birkaç komite kurup sorunu

²⁹⁴ United Nations Security Council, Set of Principles, 25 July 2006, s.2., <http://www.securitycouncilreport.org/Cyprus%20S2006572.pdf>.

²⁹⁵ Hubert Faustmann, Erol Kaymak, 2007, **a.g.e.**, s.920.

²⁹⁶ United States Department of State, “United States Participation in the United Nations, A Report by the Secretary of State to the Congress for the Year 2007”, s. 55.

onlara havale edelim” anlayışı karşısında reddedilmiştir.²⁹⁷ Her iki taraf artık 2008 yılında yapılacak olan seçimlerdeki neticeye odaklanmıştır.

4.2. 2008 SEÇİMLERİ SONRASI GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ İLE İLİŞKİLER

Güney Kıbrıs Rum Kesimi’nde 17-24 Şubat 2008 tarihlerinde başkanlık seçimi iki turlu olarak gerçekleştirilmiştir. Adanın güneyinde ve uluslararası toplumca merakla beklenen ve Tasos Papadopoulos’un kazanacağına büyük bir yüzdeyle bakılan, 550 bin civarında seçmenin oy kullandığı²⁹⁸ seçimlerin 1. turu sürpriz bir şekilde çözümsüzlük yanlısı tavrı ile Annan Planının başarısızlığa uğramasına neden olan Papadopoulos’un yenilgisine sahne olmuştur. Seçim propagandasını çözüm vaadi üzerine inşa eden AKEL lideri Dimitris Hristofyas’a, çözümü yakalamak isteyen Rumlar oy vermiştir.

Şubat 2008 tarihinde Hristofyas’ın başa gelmesi abartılmış bir şekilde bir iyimserlik yaratmış ve çözüm umutlarını yeşertmiştir. Hristofyas’la birlikte Kıbrıs’ta yeni bir dönemin başladığı söylemleri dolaşmaktadır.²⁹⁹ % 53,36 oy oranıyla liderliği devralan Hristofyas, Rum liderliğine seçilmesi halinde yapacağı ilk şeyin BM Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Temsilcisi Michael Möller’den Cumhurbaşkanı Talat ile ara bölgede bir görüşme ayarlamasını istemek olacağını belirtmiş³⁰⁰ ve bu anlamda Kıbrıs Türk tarafı ile çözüm adına yeniden müzakerelere başlanması yönündeki umutları canlandırmıştır.

Rum tarafının çözümden yana olan Hristofyas’ı tercih etmesinde iç faktörler kadar dış faktörler de etkili olmuştur. Referandum öncesi ve sonrası Kıbrıs Türk tarafına bakış başta AB olmak üzere ABD gibi diğer devletler nezdinde değişmeye başlamıştır.

²⁹⁷ Kıbrıs Araştırmalar Merkezi, Düünden Bugüne Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu IV, <http://crc.atilim.edu.tr/sorun/57-kbrs-tarihi>.

²⁹⁸ Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar:“Çok Bileşenli Adım Modeli”,USAK Raporları, 02-2008, Ankara, s.20.

²⁹⁹ Saskia Ramming, “Cyprus’s Accession Negotiations to the European Union: Conditional Carrots, Good Faith, and Miscalculations”, International Negotiation, 2008, s.384-385.

³⁰⁰ Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar:“Çok Bileşenli Adım Modeli”, **a.g.e.**, s.20.

Rum tarafına verilen destekte azalma olması ve Türk tarafının bağımsızlığını ilan edeceği dedikoduları seçimi etkilemiştir.

Rum tarafındaki 1. tur seçimlerle aynı günde (17 Şubat) bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın da etkili olduğu açıktır.³⁰¹ Kosova'nın bağımsızlık sürecinin adayı etkilemesinden çekinen Rum tarafı statükonun değişimini engellemek için adada birleşim yanlısı adaydan yana tavır almıştır. Ayrıca Suriye-KKTC arasında başlayan feribot seferleri, KKTC'nin üçüncü ülkelerle geliştirdiği ticari, kültürel ilişkiler Rum tarafında kaygı yaratmaktaydı.

Yunanistan'da Karamanlis Hükümeti ile Türkiye'deki Erdoğan Hükümetinin birleşmeye dönük çabaları destekleyeceğine kesin gözüyle bakılmasının yanı sıra Talat ve Hristofyas da yeni bir ortaklık denenmesi taraftarı³⁰² olmaları ve ayrıca Kıbrıs'ta her iki liderin benzer parti politikalarına sahip olması da umutları artırmaktadır. Yeni bir başkan yeni bir müzakere dönemi demektir ve böylece Şubat ayından sonra yeniden müzakere dönemi başlamış oldu.

Başkanlık görevini devralan Hristofyas yemin töreni sonrasında "Kıbrıslı Türklerin haklarının Kıbrıslı Rumların, Maronitlerin ve Latinlerin hakları aleyhine olacak şekilde tesis edilmesinin mümkün olmadığı" açıklamasıyla siyasal eşitlik kriterini kabule yanaşmayacağını göstermiştir.³⁰³ 21 Mart'ta Cumhurbaşkanı M. Ali Talat ile GKRY lideri Hristofyas bir araya gelerek müzakereleri tekrar başlatmak konusunda anlaşmışlardır. Liderler kapsamlı çözüme yönelik diyalog süreci için üç aylık bir hazırlanma süreci sonrası tam teşekküllü görüşmelerin başlaması ve gerekli görecekları sıklıkta yeniden bir araya gelme konusunda anlaşmışlardır. 3 Nisan tarihinde uzlaşımın bir göstergesi olarak iki toplumda da olumlu etkisi olan Lefkoşa'nın merkezinde bulunan Lokmacı Barikatı açılmıştır.³⁰⁴

³⁰¹ Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar: "Çok Bileşenli Adım Modeli", **a.g.e.**, s.20.

³⁰² Gözde Kılıç Yaşın, "Kıbrıs'ta Çözüm İhtimali", **İki Bin Yirmi Üç**, Sayı:87 Temmuz 2008, Ankara, s.30.

³⁰³ Yaşın, **a.g.e.**, s.31.

³⁰⁴ Ramming, **a.g.e.**, s.384.

Liderler Çalışma Grupları kurarak; yönetim, güç paylaşımı, AB konuları, güvenlik ve garantiler, toprak, mülkiyet ve ekonomik konuları içeren konularda çalışmalar yürütülmesini ve ayrıca yedi Teknik Komite ile de; suç, ekonomik ve ticari konular, kültürel miras, kriz yönetimi, insani konular, sağlık ve çevre gibi konularda incelemeler yapılmasını istemişlerdir.³⁰⁵ Teknik Komiteler ve Çalışma Grupları gündelik konularla ilgili karşılıklı görüş alışverişinde bulunarak tarafların müzakere pozisyonlarını belirleme gayreti içinde olmuşlardır. 21 Mart'ta belirtilen üç aylık süre henüz dolmadan taraflar 23 Mayıs'ta ikinci kez bir araya geldiler. Bu görüşmede Liderler Güvenlik Konseyinin belirttiği şekliyle siyasi eşitliği olan iki kesimli, iki toplumlu bir federasyona bağlılıklarını yeniden teyit ettiler. Hristofyas liderlik koltuğuna otururken de iki kesimli ve iki toplumlu federasyon anlayışını kabul ettiğinden, bu görüşmede yeniden dillendirilmesi yeni bir hadise değildir.

Hristofyas 5 Haziran 2008 tarihinde İngiltere Başbakanı Gordon Brown ile Mutabakat Belgesini³⁰⁶ (Memorandum of Understanding) imzalayarak, Rum Yönetimi; programında eşit statüde kurucu devlet olamayacağını ve eşit statüde iki halkın olmayacağını belirtmiştir. 23 Mayıs görüşmesi Hristofyas tarafından çabucak unutulurken, Mutabakat Belgesinde tek egemenlik tek uluslararası kimlik ve tek vatandaşlığa vurgu yapılmıştır. Hristofyas'ın klasik Rum tezlerinden vazgeçmediği görülmektedir. 21 Mart görüşmesi ve Lokmacı Kapısının açılması gibi girişimler AB ve uluslararası topluma, Rum tarafının kendi üstüne düşeni fazlasıyla yaptığını göstermeye yönelik girişimler olarak kalmaktadır.

1-25 Temmuz Liderler görüşmesinde Çalışma Grupları ve Teknik Komitelerin varacağı sonuçlar son kez değerlendirilerek, 21 Mart mutabakatına göre Kıbrıs sorununun kapsamlı bir şekilde müzakere edilmesine geçilecekti.³⁰⁷ Görüşmede dikkat çeken konu egemenlik üzerine yapılan yorumlardaydı; Talat, "Egemenlik kaynağının iki

³⁰⁵ Vincent Morelli, "Cyprus: Reunification Proving Elusive", Congressional Research Service 7-5700, February 22 2012, s.4.

³⁰⁶ Memorandum of Understanding Between the Republic of Cyprus and the United Kingdom, 5 June 2008, ukincyprus.fco.gov.uk/2008/Memorandum of Understanding.

³⁰⁷ Ata Atun, "Kıbrıs'ta Çözüm Ne Kadar Olası", **Kıbrıs'ta Son Sirtaki**, 2023 Sayı:87 Temmuz 2008, Ankara, s.39.

halktan kaynaklandığını” savunurken Hristofyas “Egemenlik Kıbrıs halkından kaynaklanır” diye yorumlamıştır.³⁰⁸

BM bu komitelerin yeterli olmadığını ve iki halk arasında oluşacak güven ortamının belirleyici olacağını belirtmiştir. BM gözetiminde 2007 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre, Kıbrıslı Rumların %87’si ve Kıbrıslı Türklerin % 90’ı diğer topluluktaki bireylerle herhangi bir ticari veya kişisel temas kurmamışlardır.³⁰⁹ Aynı ankette Rumların %83’ü ve Türklerin %65’i toplumlararası diyalog sayesinde Birleşik Kıbrıs Cumhuriyetinin gelecekte kurulmasının mümkün olabileceği konusunda hemfikirdirler.³¹⁰

3 Eylül tarihinde Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ve Rum Yönetimi Başkanı Dimitris Hristofyas kapsamlı müzakereleri başlatmak amacıyla bir araya geldiler. Yönetim ve güç paylaşımı üzerinde özlü görüşmeler 11 Eylül 2008 tarihinde başlamıştır. Talat ve Hristofyas görüşmelerde hızlı bir başlangıç yapmalarına rağmen artık her iki taraf pozisyonlarını belirtmek durumunda kaldıklarından, görüşmeler çıkmaza girmeye başladı. M. Ali Talat, Annan Planı hükümlerine dayanılarak görüşmelere devam edilmesini isterken, Hristofyas klasik Rum tezlerine dayanarak, Annan Planının belirleyici olamayacağını belirtmiştir.³¹¹ M. Ali Talat ve Hristofyas Eylül 2008 ve Ağustos 2009 tarihleri arasında kırk toplantı gerçekleştirmiş ve sırasıyla “Yönetim ve Güç Paylaşımı, Mülkiyet, AB Konuları, Ekonomi, Toprak, Güvenlik ve Garantiler” konularını görüşmüşlerdir.³¹² Bu başlıklardan “Yönetim ve Güç Paylaşımı, AB ve Ekonomik” konularda tarafların pozisyonlarında nispeten bir yakınlaşma olduysa da “Toprak, Mülkiyet, Güvenlik ve Garantilerle” ilgili konularda herhangi bir

³⁰⁸ Yaşın, **a.g.e.**, s.32.

³⁰⁹ Joachim Hörster (Germany, Group of the European People’s Party), Parliamentary Assembly, 12 September 2008, <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc08/EDOC11699.htm>

³¹⁰ Hörster, **a.g.e.**

³¹¹ Morelli, Cyprus: Reunification Proving Elusive **a.g.e.**, s.4.

³¹² Kapsamlı Çözüm Müzakereleri 3 Eylül 2008’de Başladı, KKTC Dışişleri Bakanlığı Tanıtma Dairesi 2007-2010, <http://www.trncinfo.com/tanitma/tr>.

yakınlaşma sağlanamamıştır.³¹³ 2009 yılına değin belirsizlikler içinde devam eden bu görüşmeler her iki toplumda sabırsızlığa, hayal kırıklığına sebep olmakta ve kuzeyde Talat, güneyde ise Hristofyas'a karşı güven azalmaktadır.

Mart 2009'da Hristofyas'ın ana hükümette koalisyon ortaklarından olan Demokrat Parti'de sertlik yanlısı adayın kazanması³¹⁴ Hristofyas'ı zor duruma düşürmüştür. Yeni lider Hristofyas'ın müzakerelerde Talat'a ne önerdiğine yönelik kendilerinin bilgilendirilmediğinden dolayı koalisyondan çekilebileceklerini belirtmiştir. Böylece Hristofyas ileride Talat ile yapacağı anlaşmalarda, bu partinin onayını almadan herhangi bir girişimde bulunamayacaktır. Bu durum görüşmelerin istenilen verimlilikte geçmesini engellemektedir. Ayrıca Kıbrıs sorununu sadece liderler üzerinden değerlendirmek doğru değildir. Kıbrıs sorununun değerlendirilmesinde başkanlığa danışma niteliğindeki Rum Ulusal Konseyini ve Kilise'nin rolünü göz ardı etmemek gerekir. Güney Kıbrıs'ta Kıbrıs sorunu ulusal bir devlet sorunu gibi algılanıp iktidara hangi liderin gelmesine göre şekillendirilmeyecek kadar ön planda tutulan bir tutuculuk sergilenmekte ve bu konudaki politikalarda da çok fazla sapma olmadan yeni açılım veya adımlara izin verilmektedir.

Türk tarafında ise 19 Nisan 2009'da yapılan Milletvekili seçimlerinin ilk turunda 50 sandalyeli Cumhuriyet Meclisi için 26 milletvekili çıkararak, tek başına hükümeti kuran Derviş Eroğlu,³¹⁵ görüşmelerin aynı şekilde devam edeceğini belirtmiştir. Derviş Eroğlu BM genel Sekreterine bir mektup göndererek "iki bölgelilik, iki halkın siyasi eşitliği, iki kurucu devletin eşit statüsü ve çözümün yeni bir ortaklık yaratacağı gibi temel BM parametrelerinin Kıbrıs'taki herhangi bir çözüm çabasının temel taşları olmayı sürdüreceğini"³¹⁶ ifade etmiştir.

³¹³ Kıbrıs Araştırmalar Merkezi, **a.g.e.**

³¹⁴ Morelli, Cyprus: Reunification Proving Elusive, **a.g.e.**, s.5.

³¹⁵ Müzakere Sürecinde Önemli Gelişmeler (2009-2010), KKTC Dışişleri Bakanlığı Tanıtma Dairesi, <http://www.trncinfo.com/tanitma/tr>.

³¹⁶ Kapsamlı Çözüm Müzakereleri 3 Eylül 2008'de Başladı, **a.g.e.**

Kıbrıs'ın kuzey ve güneyinde politik anlamda böylesi zor koşulların olduğu süreçte görüşmelerin ikinci turu Eylül 2009 tarihinde başlamış ve 30 Mart 2010 tarihinde sonlandırılmıştır. Talat ve Hristofyas arasında yoğun bir diyalog 11 Ocak 2010 tarihinde yeniden başlamıştır ama liderler arasındaki derin görüş farkı ve aşılmaz gibi görünen zor konular sebebiyle görüşmeler yeniden durma noktasına gelmiştir. Hristofyas bu süreci şöyle değerlendirmiştir; “birkaç alanda ilerleme olmasına rağmen, iki taraf herhangi bir uzlaşmaya yakın değildir.”³¹⁷

4.3. ADANIN KUZEYİNDEKİ SEÇİMLER VE MÜZAKERE SÜRECİ

31 Ocak ile 2 Şubat tarihleri arası BM Genel Sekreteri Ban Ki-Mun adayı ziyaret ederek iki lider arasındaki görüşmelere destek vermek istemiştir. Güney Kıbrıs'ta konuşma yapan Ban Ki-Mun en kısa süre içinde Kıbrıs sorununun çözüme kavuşacağını umut ettiğini ve bunun böyle gidemeyeceğini belirtmiştir. Aynı gün KKTC'ye geçip Cumhurbaşkanlığını ziyaret eden Ban Ki-Mun, Rum tarafınca kınanmıştır, gerekçeleri ise BM'nin KKTC'yi bu hareketle tanıdığıdır. Fakat bazı kesimlerce Ban Ki-Mun'un ziyareti, Talat'ın seçim propagandasına yardım amacıyla gerçekleştirilmiş bir ziyaret şeklinde yorumlanmıştır.³¹⁸ Derviş Eroğlu “tek egemenlik” kavramını reddettiğinden müzakere sürecini olumsuz etkilemesinden çekinilmiştir. Eroğlu her topluluk için daha fazla özerklik istemekte ve ayrıca stil olarak tıpkı eski Kıbrıs Lideri Rauf Denktaş'a benzetilmektedir. Eroğlu'nun partisinde ayrılıkçı bir kesim daima ayrılık hesapları yaparken, Eroğlu kampanya döneminde Kıbrıs'ın tıpkı Slovak ve Çekler gibi “yumuşak bir ayrılık” yapabileceğini belirtmiştir.³¹⁹

18 Nisan 2010 tarihinde yapılan KKTC Cumhurbaşkanlığı seçiminde sağın en güçlü adayı Başbakan Derviş Eroğlu oyların %50.38'ini alarak seçimi ilk turda kazanmıştır.³²⁰ 23 Nisan'da yemin eden Eroğlu, BM Genel Sekreterine Bir mektup

³¹⁷ Morelli, Cyprus: Reunification Proving Elusive, **a.g.e.**, s.5.

³¹⁸ Hubert Faustmann, Erol Kaymak, 2011, **a.g.e.**, s.937.

³¹⁹ Morelli, Cyprus: Reunification Proving Elusive, **a.g.e.**, s.5.

³²⁰ Yılmaz Çolak, “KKTC Siyaseti ve Kıbrıs Sorunu”, Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010, s.16.

göndererek kapsamlı çözüm hedefine ve BM parametrelerine bağlılığını teyid ederek, müzakerelere kaldığı yerden³²¹ devam edeceğini belirtmiştir. Gözlemciler Talat'ın yenilgisini geçen iki yıllık süreçte AB ve diğerlerini Kıbrıs sorununda ikna etmedeki başarısızlığı sebebiyle aldığını belirtmektedirler.

Eroğlu ve Hristofyas'la birlikte Teknik Komiteler ve Çalışma Grupları 26 Mayıs tarihinden itibaren düzenli olarak yeniden görüşmeye başladılar.³²² Uluslararası toplumu ikna çabasıyla Hristofyas 15 Temmuz'da üç bölümden oluşan bir öneri sundu.³²³ Hristofyas görüşmelerin hızlanması amacıyla toprak, mülkiyet, göçmenlik, vatandaşlık, yabancılar ve iltica konuları arasında bağlantı kurulmasını önerdi. 1974 yılından beri Türk askerinin denetiminde olan Maraş'ın iadesi karşılığında AB himayesi altında Magosa Limanının ticarete açılabilceğini ve önceki koşulları ve pozisyonları değerlendirmek için uluslararası bir konferansın tertiplenebileceğini belirtmiştir. Taraflar Eylül ayında mülkiyet komisyonunun kurularak, iade sisteminin ve tazminat konularının karşılıklı görüşülüp, önerileri inceleyeceklerini kabul etmelerine rağmen mülkiyet konusunda fikir ayrılıkları ilerlemeyi engellemiştir.

1974 yılından bu yana kapalı olan Limnitis / Yeşilirmak geçişi 14 Ekim'de törenlerle açılınca,³²⁴ uzun süreden beri beklenen güven artırıcı önlemler paketi kabul edilmiştir. Böylesi uygun bir atmosferin yaratıldığı süreci kaçırmak istemeyen BM Genel Sekreteri Ban Ki-Mun somut veriler elde etmek ve müzakereye ivme kazandırmak amacıyla liderleri 22 Ekim'de New York'ta üçlü görüşmeye davet etmiştir. Ban Ki-Mun müzakere sürecinin yavaş ilerlemesini ve diyalogların anlamsızlaşmasından dolayı Hristofyas ve Eroğlu'na endişelerini bildirmiştir. Ban Ki-

³²¹ Kıbrıs'ta 3 Eylül 2008 Tarihinde Başlayan BM Kapsamlı Müzakere Bağlamındaki Son Gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr>

³²² Vincent Morelli, "European Union Enlargement: A Status Report on Turkey's Accession Negotiations", Congressional Research Service 7-5700, November 26 2010, s.11.

³²³ Hubert Faustmann, Erol Kaymak, 2011, **a.g.e.**, s.939.

³²⁴ Hubert Faustmann, Erol Kaymak, 2011, **a.g.e.**, s.940.

Mun toplantı sonrası “görüşmelerin yapıcı geçtiğini ve müzakerelerde net bir ilerleme ya da görünürde açık bir son olmadığını” belirtmiştir.³²⁵

Görüşmeler ve soruna çözüm bulma çabaları devam ederken, tartışmalar mülkiyet sorununun ötesine geçmemekte ve hiçbir taraf taviz vermediğinden ilerleme mümkün olmamaktadır. Hristofyas 1 Ocak 2011 tarihinde bir yılın daha anlaşma olmadan geçmesinden dolayı duyduğu hayal kırıklığını belirtmiş ve Kıbrıs sorununa çözüm önündeki engelin Türkiye olduğunu söylemiştir.³²⁶

28 Ocak'ta Ban Ki-Mun'la ikinci kez görüşmek üzere Cenevre'ye geçen Hristofyas ve Eroğlu ana konular üstünde uzlaşmamışlardır. BM Genel Sekreteri iyi niyet misyonu raporunda “müzakerelerdeki ilerlemenin yavaşlığından kaygı duyduğunu ve sonsuza dek sürüncemede kalmasının önlenmesi gerektiğini ve yeterli ölçüde ilerleme sağlanmasının ardından çok taraflı toplantılar düzenleyeceğini”³²⁷ bildirmiştir.

Mayıs ayında Güney Kıbrıs'ta yapılan parlamento seçimlerinde 1976 yılından beri AKEL Partisi ilk kez ikinci sıraya düşerek 56 üyelik meclisten 19 milletvekili çıkarmıştır.³²⁸ Hristofyas'ın lideri olduğu AKEL'in seçimlerde ikinci sıraya düşmesi Hristofyas'ın yürüttüğü görüşmelerde Türk tarafına gerektiğinden fazla taviz verilmesine bağlanmıştır. Nikos Anastasiadis'in lideri olduğu sağ kanattaki ana muhalefet DİSİ 20 milletvekili çıkararak birinci parti oldu.³²⁹ Hristofyas'ın seçimlerden yenilgiyle çıkması “şahinleşebilmesine” neden olabileceğinden görüşmeleri olumsuz yönde etkileyebilir. Hristofyas 2013 yılına değin herhangi bir uzlaşmaya varmadıkları takdirde görüşmelerden çekileceğini belirtmiştir.³³⁰

³²⁵ Morelli, Cyprus: Reunification Proving Elusive, **a.g.e.**, s.8.

³²⁶ Morelli, Cyprus: Reunification Proving Elusive, **a.g.e.**, s.9.

³²⁷ Moscow International Model UN 2012, The Situation in Cyprus, Security Council Report, http://www.modelun.ru/uploads/pdf/sc_rep.pdf, s.16. 30.04.2012.

³²⁸ Sefa Karahasan, “Kıbrıs'ta Seçimleri Türk Karşıtları Kazandı”, <http://dunya.milliyet.com.tr/kibris-ta-secimi-turk-karsitlari-kazandi//24.05.2011/1393838>

³²⁹ Lenka Petkova, “Republic of Cyprus: Parliamentary Elections of 2011”, Global Political Trends Center, June 2011, Policy Update No.1, s.3.

³³⁰ Petkova, **a.g.e.**, s.5.

7 Temmuz'da Hristofyas ve Eroğlu, BM Genel Sekreteri ile görüşmek için üçüncü kez Cenevre'ye hareket etmişlerdir.³³¹ Ban Ki-Mun görüşme sürecini hızlandırıp, akabinde güvenliğe yönelik uluslararası bir konferans düzenleyerek, 2012 yılında nihai bir çözüm için referanduma gitmek amacındadır. Cenevre toplantısı öncesinde Eroğlu ve Hristofyas 1 Temmuz 2012'ye kadar Kıbrıs sorununda herhangi bir çözüme gitmedikleri takdirde, iki halkın kendi yollarını çizmelerine izin verilmesi hususunda anlaşmışlardır.³³² İki lider Cenevre toplantısı sonrası önerilen zaman çizelgesi üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

Cenevre dönüşünde 11 Temmuz'da Limasol yakınlarında Mari'de meydana gelen büyük bir patlama Rum iç siyasetinde önemli eleştirilere maruz kalmıştır. İran'dan Suriye'ye gönderilen mühimmatın BM tarafından uygulanan kısıtlamalar nedeniyle ABD tarafından GKRY limanına yanaştırılması ve mühimmata el konulması ve depolarda iyi muhafaza edilmemesi sonucu infilakıyla sonuçlanmıştır. Güney Kıbrıs Rum Kesiminin elektrik ihtiyacının %60'ını karşılayan Rum Elektrik İdaresi'ne ait santralin harabeye dönmesi üzerine Eroğlu güneye elektrik enerjisi vermeyi önermiştir. KKTC'nin güneye elektrik vermesi Rum tarafında KKTC'nin tanınması anlamına gelip gelmeyeceğine yönelik bir tartışma başlatırken iki tarafın ticaret odaları devreye girerek sorunu halletmiştir.³³³

Patlama sonrası Rum Milli Muhafız Ordusu Komutanı Petros Çalikides ile Savunma Bakanı Kostas Papakostas istifa etmiştir.³³⁴ Hristofyas ve partisi KKTC'den elektrik almaları üzerine hem kilise hem de diğer siyasi partiler tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. AKEL'in ortağı DİKO'nun ortaklıktan ayrılması sonucu, parlamentodaki çoğunluğunu yitiren Hristofyas'ın kuzeyle ilgili müzakereleri kabul

³³¹ Moscow International Model UN 2012, **a.g.e.**, s.16.

³³² Morelli, Cyprus: Reunification Proving Elusive, **a.g.e.**, s.9.

³³³ Kıbrıs'ta 3 Eylül 2008 Tarihinde Başlayan BM Kapsamlı Müzakere Bağlamındaki Son Gelişmeler, **a.g.e.**

³³⁴ Sam Jones, "Cyprus Navy Base Explosion Leaves Several Dead", <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jul/11/cyprus-navy-base-explosion-several-dead>.

ettirmesi artık imkânsız hale gelmiştir.³³⁵ Muhalefet partileri olayın sorumlusu olarak gördükleri Hristofyas'ın istifasını ya da erken seçime gidilmesini istemişlerdir.

20 Temmuz'da Lefkoşa'da konuşma yapan TC Başbakanı R. Tayyip Erdoğan 2012'nin ikinci yarısında Kıbrıs Türklerinin de yer alacağı ve bunun sonucunda Türkiye'nin de kabul edeceği dönem başkanlığı sadece AB-Türkiye ilişkilerinde olumlu ivme yakalanmasına değil, AB'nin siyasi açılımlarının daha etkin bir seviyeye yükselmesine katkıda bulunacağını belirtmiştir. Erdoğan "Kıbrıs sorunu çözülmeden Rum tarafının 2012 AB dönem başkanlığını üstlenmesi halinde Türkiye Cumhuriyeti'nin, AB ile ilişkilerini tamamen donduracağını" belirtmiştir.³³⁶ Erdoğan'ın bu şekilde sert konuşması Güney Kıbrıs'ta sorunun aciliyetine vurgu yapmak ve ayrıca AB tarafından Hristofyas'a baskı kurulmasını sağlamak için yapılmıştır.

4.4. GKRY'NİN DOĞU AKDENİZ'DE PETROL VE DOĞALGAZ ARAMA SÜRECİ

GKRY'nin AB'ye üyelik süreciyle birlikte Doğu Akdeniz'de hareketlilikler başlamıştır. 2002 yılında Rodos'un güneyindeki geniş bir sahada bir Norveç şirketine ait deniz dibi araştırma gemisine "araştırma" yaptırmışlardır.³³⁷ 2007 yılında GKRY deniz hudutlarını belirlemek amacıyla Lübnan ve Mısır ile "münhasır ekonomik bölge" sınırları konusunda anlaşma imzalayarak,³³⁸ petrol ve doğalgaz araması için Amerika kökenli Nobel Enerji ile anlaşma imzalamışlardır. Buna ilaveten GKRY kendi "münhasır ekonomik bölgesinde" 15-16 sahada uluslararası şirketlere petrol ve doğalgaz arama ruhsatı vermiştir.³³⁹

Kıbrıs'ın güneyinde ruhsat verilen sahaların derinlikleri 2000-2500 m. civarındadır. Eskiden bu derinliklerde arama yapma, maliyeti karşılamadığından

³³⁵ Morelli, Cyprus: Reunification Proving Elusive, **a.g.e.**, s.10.

³³⁶ Erdoğan: "Kıbrıs Diye Bir Devlet Yok", 20.07.2011., <http://www.cnnturk.com/2011/dunya>.

³³⁷ Yavuz, **a.g.e.**, s.54.

³³⁸ Yavuz, **a.g.e.**, s.54.

³³⁹ Yavuz, **a.g.e.**, s.54

günümüze kadar herhangi bir işlem yapılmamıştır. Ama ilerleyen teknolojiyle birlikte gelinen süreçte bu derinlik makul sayılabilecek bir noktaya ulaşmıştır. Dolayısıyla önceleri maliyeti yüksek bulunduğu için işletilemeyen petrol ve doğalgaz yatakları günümüzde kabul edilebilir maliyet sınırları içine girmiştir.

Türkiye Başbakanı R. Tayyip Erdoğan, “Türkiye’nin boş durmayarak keşifler yapacağını ve Rum tarafına karşı güçlü yaptırımlar alacaklarını” belirtmiştir.³⁴⁰ Türkiye’nin protestosu ve Türk tarafıyla müzakerelerin olumsuz etkilenmesi riskine rağmen, Rumlar Eylül 2011 tarihinde Nobel ile aramaya başladılar. Türk tarafı ve Rum kesimi arasında tansiyonun yükselmesine rağmen, ABD ve AB Kıbrıs Rum kesimini desteklemişlerdir. Rumların bu kadar hızlı bir şekilde lojistik ve politik desteği sağlamasında İsrail’i unutmamak gerekir. 2010 Aralık ayında Kıbrıs Rum kesimi ve İsrail “münhasır bölgelerini” belirten bir anlaşma imzalamışlardır.³⁴¹ Ayrıca İsrail’in politik taahhütleri olmadan bir enerji şirketinin bu kadar netameli bir alana yatırım yapmasını beklemek mümkün değildir.³⁴²

Dış destek olmadan GKRY’nin bu politikayı uzun bir süre sürdürmesi mümkün değildir. GKRY’nin bu girişimi bir taktik oyunu olabilir. Bu manevrayla güneyde popülaritesi azalmış olan Hristofyas, petrol arama işini ulusal bir mesele haline getirerek 2013 seçimleri öncesi Rumların sempatisini kazanmak istemektedir. Müzakerelerin devam ettiği bir dönemde GKRY Türk tarafını kızdırarak soğukkanlılığını yitirmesini ve bu agresif durumu kendi lehine kullanmak isteyebilir. GKRY çözüm sürecine yaklaşıırken bu meseleyi oldubittiye getirme hesabı da yapabilir.

Buna karşılık 21 Eylül 2011 tarihinde Türkiye ve KKTC, GKRY’nin münhasır bölge sınırları içinde olan 8,9 ve 12. paftayı da içerecek şekilde Kıbrıs kıyılarında petrol

³⁴⁰ Daniel Bases, More Cyprus Gas Exploration Maybe in a Year- President, New York, September-22-2011, <http://www.reuters.com/article/2011/09/23/cyprus-gas-exploration>.

³⁴¹ Hubert Faustmann, Erol Kaymak, 2011, **a.g.e.**, s.942.

³⁴² Mustafa Kutlay, “Güney Kıbrıs’ın Petrol Arama Hamlesi: Kıbrıs Sorununu Denize Taşıma Stratejisi”, USAK Avrupa Birliği Araştırmaları Merkezi, 21.09.2011. <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2327>

ve doğalgaz arama keşfi yapmaya yönelik bir anlaşma imzalamışlardır.³⁴³ Türkiye, Kıbrıs kıyılarında araştırma yapmak amacıyla, sismik araştırma gemisi olan “Piri Reis”i görevlendirmiştir.

2011 yılı boyunca Hristofyas ve Eroğlu arasındaki görüşmeler devam ederken görüş farklılıkları daha da belirginleşmeye başlamış ve her iki taraf nihai bir çözüm elde etmek için motivasyonlarını kaybetmiş gibi davranmışlardır. 2012'nin başında iki taraf BM Genel Sekreteri Ban Ki-Mun ile beşinci kez New York'ta görüşmüşlerdir. Ne Hristofyas ne de Eroğlu önemli konular olan mülkiyet, güvenlik, toprak, göçmenler ve vatandaşlık konularında gerekli olan tavize yanaşmışlardır. Ban Ki-Mun Kıbrıs Cumhuriyetinin AB Dönem Başkanlığını alması ile bu süreçte Kıbrıslı diplomatların barış görüşmelerine daha az zaman ayıracağından dolayı müzakere sürecinin olumsuz etkileneceğini belirtmiştir.³⁴⁴ Bu toplantı da herhangi bir yeni anlaşma olmadan sonlandırılmıştır.

21 Nisan 2012 tarihinde BM Genel Sekreteri ana konular üzerinde çözüm yoluna gidilemediği için Uluslararası konferansın yapılmayacağını belirtmiştir. Ban Ki-Mun her iki tarafın cesur ve kararlı bir şekilde eylem planı çıkarmalarını istemiştir.³⁴⁵ Görüşmeler Kıbrıs Cumhuriyetinin AB Dönem Başkanlığını aldığı tarihe kadar devam etse bile çözüm için 2013'ü beklemek gerekecektir. Kıbrıs'ta ulusal seçimler yapılacağından belli bir müddet müzakerelere ara verilecektir.

³⁴³ Morelli, Cyprus: Reunification Proving Elusive, **a.g.e.**, s.11.

³⁴⁴ A. Papapostolou, Ban Ki-Moon Warns Time is Running Out For Cyprus Deal, 9 January 2012, <http://usa.greekreporter.com/2012/01/09/ban-ki-moon-warns-time-running-out-for-cyprus-deal>.

³⁴⁵ Cyprus: Not Enough Progress in Talks to Call For International Conference-Ban, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41834&Cr=Cyprus&Cr1>.

BÖLÜM V. SONUÇ

Bu çalışmada, Kıbrıs adası çerçevesinde şekillenen ve öncelikle ada üzerinde yaşayan Türk ve Rum toplumlarını, bu toplumlarla organik bağ içerisinde bulunan Türkiye ve Yunanistan gibi devletleri ve daha geniş halkada birçok devleti ve uluslararası yapıyı ilgilendiren Kıbrıs sorunu üzerinde durulmuştur. Çalışmamızda; adanın tarihçesinden bahsedildikten sonra, 1950'ler sonrasında daha da girift hale gelen ve günümüze kadar ulaşan söz konusu sorun farklı tarafların görüşlerine yer verilerek ele alınırken; gittikçe önem kazanan bir yönü üzerinde yani Türkiye'nin AB üyelik sürecine etkisi bakımından da ayrıca değerlendirilmiştir. Bu son bölümde, şu ana kadar anlattıklarımızın genel bir özetini ve değerlendirmesini yapacak olursak;

Akdeniz'in güvenliğinde önemli bir stratejiye sahip Kıbrıs adası tarihin bütün evrelerinde önemli bir konumda bulunmuştur. Asya, Avrupa ve Afrika ile iletişim halinde bulunur bir konumda olması sebebiyle kültürel anlamda tek ırk veya dine mensup olmayan insanlardan oluşan bir yapı muhteva etmektedir. Çok kültürlülük sebebiyle homojen bir yapı içinde olmayan ve bugüne kadar birçok milletin egemenliğinde kalan Kıbrıs adası halen büyük devletler için stratejik önemini korumaktadır. Kıbrıs'a yönelik oluşan farklı siyasi hamleler sebebiyle, ada bir türlü istenilen huzur ve barış ortamına kavuşamamıştır.

20. yüzyılda İngiltere'nin egemenliği altına giren Kıbrıs'ta, Rumlar "enosis" istemiyle başkaldırı içinde olmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada değişen konjonktür sebebiyle sömürgecilik anlayışının muhtevası değişmiştir. Sömürgecilik karşıtı eylemler dalga dalga yayılırken İngiltere devam eden Rum mücadelesine karşı, Türkiye'yi soruna dahil ederek Kıbrıs'ın bağımsız olmasını engellemiş ve kendi egemen üslerini elinde tutmaya devam etmiştir. İngiltere etnik kökenlere vurgu yaparak, Kıbrıs sorununu Türkiye-Yunanistan sorunu haline getirmiş ve bu çekişmeyi kendi lehine çevirmesini bilmiştir.

İngiltere adada dolaylı yoldan egemenliğini devam ettirmek adına, 1959-60 yıllarında dünyada bir benzeri bulunmayan bir yapı oluşturarak iki halk egemenliği ve

üç garantör devlet himayesi altında Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kurdu muştur. İki toplumun kendi kimliğini koruduğu, yönetim anlamında yetkileri bazı yönlerden sınırlı olan ve anavatan konumundaki ülkelerin de garantör olarak ek bir koruma sağladığı bir yapı oluşturulmuştur. 21. yüzyılda iki toplum nezdinde, eşit siyasi güce sahip olması anlayışına dayalı oluşturulan Anayasa, üzerinde uzlaşmış olan tek hukuki metin olmasıyla birlikte, uygulama süreci sadece üç yıl ile sınırlı kalmıştır. Uygulama sürecinin bu kadar kısa süreli olmasındaki en temel neden Rumların sayısal üstünlüğe sahip olmalarından dolayı Türk tarafını azınlık olarak görmelerinde yatmaktadır. Milliyetçi duygularla hareket eden Rumlar Kıbrıs Cumhuriyeti'ni “enosis” yolunda bir basamak olarak kullanmışlardır.

Makarios'un 1963 tarihinde 13 maddelik anayasa değişiklik önerileri ve Akritas Planıyla, çoğunluğa sahip Rumlar, Kıbrıs Türklerini yönetimden dışlayarak veya dışlanmaya zorlayarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Yunanistan ile birleştirmeyi amaçlamışlardır. 1964-74 yılları arasında sayısal çoğunluğu siyaseten egemen ve hakim çoğunluk anlayışı ile yola çıkan Rumlar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temeli olan siyasi eşitlik ve egemenlik paylaşımı gibi anlayışları reddederek, Türk tarafının azınlık statüsünde olması gerekliliğini vurgulamışlardır. Bu süreç boyunca Türk tarafı Kıbrıs Cumhuriyeti Parlamentosunda ve Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığı görevinde bulunmamıştır, bunun yerine Rumlar bir nevi tek toplumlu yapı varmışçasına adayı istedikleri gibi yönetmişlerdir.

Türkiye 1974 yılında garantörlük yetkisine dayanarak zor durumda kalan Kıbrıslı Türkleri kurtarmak için adaya çıkarma yapmıştır. Bu müdahaleden sonra ateşkes yapılmasına rağmen fiili bir barış antlaşması yapılmamıştır. Türkiye ve Kıbrıslı Türkler kendi lehlerine olan bir ortamda Rum tarafıyla bir barış antlaşması imzalamayarak büyük bir hata yapmışlardır. Barış Antlaşması ile noktalandırılmamış bir hareket stratejik anlamda eksik kalmış bir sorun olarak devam etmektedir. Rum tarafının 1964-74 yıllarında sayısal üstünlüğüne güvenerek karşı tarafı yok sayan ideoloji hatasına, 1974 çıkarması sonrası psikolojik ve askeri anlamda daha üstün durumda olan Türk tarafı da düşmüştür. Kıbrıs sorununun bir türlü çözülememesindeki paradokslardan biri de, gücü elinde bulunduran tarafın zamanında kendine yapılmış haksızlıkları karşı tarafa

ödetmek adına demokratik söylemlerden uzaklaşması ve kendi tezlerinde dayatmacı bir tavır içinde bulunmasıdır.

Bu askeri operasyon en azından iki toplum arasında resmi sınırlar yarattığı için eskisi gibi sıcak çatışmalar yaşanmaması anlamında faydalı olmuştur. BM tampon bölge oluşturarak yaşanan hadisenin daha ileri seviyeye taşınması yolunda engelleyici bir unsur olarak görev yapmıştır. İki toplum arasında yapılan nüfus mübadelesi sonucu adanın kuzeyinde Türkler, güneyinde ise Rumlar çoğunluğu oluşturmuşlardır.

Dünya sahnesinde Kıbrıs'ta yaşanan bu hadiseler iki halkın gücünü aşarak, büyük devletlerin çıkarına göre şekillendirilmiştir. Soğuk savaş döneminde ABD'nin çevreleme politikasının bir örneği Kıbrıs'ta tatbik edilmiş, SSCB ve ABD arasındaki çekişmelerin minyatür oyun sahası haline gelmiştir. SSCB destekli AKEL partisinin ve sosyalist hareketlerin güçlenmesi ABD'nin işine gelmemiştir. ABD, Kıbrıs'ın Akdeniz'in Küba'sı olmasından çekinerek güçlenen sosyalist bir yapının diğer devletlere örnek olmasından endişe duymuştur. Yunanistan'da gerçekleştirilen askeri darbe ve Kıbrıs'a yönelik Yunanistan'ın takındığı tavırda ABD'nin etkisini reddetmek büyük bir yanlış olacaktır.

Kıbrıs Rum tarafı AB üyeliğine başvurarak kendi aleyhine değişen ortamı değiştirmek istemiştir. AB'ye üyelik müracaatıyla Rumlar, Kıbrıs Türk tarafının çıkarıma sonrası oluşan psikolojik üstünlüğünü bozmak ve yanlarına AB gibi güçlü bir yapıyı çekerek durumu kendi lehlerine dönüştürmeyi amaçlamışlardır. Rumların AB'nin kanatları altına girmek istemesi açıklanabilir bir olgu olmasına rağmen, böyle bir başvuruyu AB'nin kabul etmesi akıllarda soru işaretleri bırakmaktadır. AB günümüze değin herhangi sorunlu bir bölgeyi kendi birliğine kabul etmezken, bu başvuruyu farklı yorumlayarak, hukuk kurallarını hiçe sayması AB'nin güvenilirliğini zedelemiştir. AB Kıbrıs'ın stratejik önemi yüzünden, değer yargılarını ve hukuk düzenini göz ardı ederek, dünyada oluşan yeni yapılanma içinde kendi yerini garantilemek istemiştir.

AB, Kıbrıslı Türkleri göz ardı ederek Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temsilcisi olarak Rumları tanımıştır. AB Rum tarafını mağdur ve Türk tarafını ise uzlaşıya yanaşmayan işgalci güç olarak tanımlamaktadır. 2004 yılında yapılan Annan Planı referandumunda

sonuçların ortaya çıkması üzerine bu düşüncede yumuşama olmuştur. AB'nin güvendiği Rum tarafı büyük bir oranla Annan Planını reddederken, Türk tarafının kabul etmesi üzerine, AB Kıbrıslı Türkleri kaybetmemek adına girişimlerde bulunmuştur. Ama AB yetkilileri bu girişimlerin KKTC'yi tanımak yönünde olmadığını belirterek, Rum yanlısı duruşunu devam ettirmiştir. AB KKTC'ye yaptığı yardımlarla, maddi olarak Türk tarafını kendi yanına çekmek ve oluşabilecek milliyetçi akımı engellemek istemektedir.

AB'nin yaptığı hesap yanlışlarından biri de; Kıbrıs Cumhuriyetini üyeliğe kabul ettikten sonra KKTC'nin egemen olduğu kuzey topraklarında, AB müktesebatının geçerli olmamasıdır. AB hukuk kuralları yerine kendi menfaatini ön plana alması sonucunda oluşan bu tabloyu kabullenmek zorunda kalmıştır. Rum tarafı üyeliğe kabul edildikten sonra bile uzlaşmaz tavırlarına devam etmesi üzerine, AB uzlaşmaz tarafın hangi taraf olduğunun farkına varmıştır. AB'de yaptıkları yanlışları gören birçok yetkili Rum tarafını, "Kıbrıs sorunu çözülmeden üyeliğe almanın yanlış olduğu" fikrinde hemfikir olmuşlardır. AB Kıbrıs sorununda uzlaştırıcı bir rol oynama, arabuluculuk yapma, baskı rolünü kaybetme ve Rum üyeliği ile tarafsızlığını yitirmesi neticesinde, sorunun dişlilerinden biri olarak saflarda yerini almıştır. Çözüm yönünde AB'nin tek tarafa baskı uygulayarak sonuca varmak istemesi çözümsüzlüğün devamını sağlamakta ve vicdanları yaralamaktadır. Birleşik bir Kıbrıs'ı isteyen AB belki bu güven sarsan hareketleriyle Kıbrıs'ın bölünmesinde en büyük katkıyı sağlayacak unsurlardan biri olacaktır.

1963 tarihinden 2004 Annan Planına kadar geçen süre zarfında kazananın olmadığı, tarafların birbirlerine büyük zararlar verdiği bir oyun sergilenmektedir. Rum tarafı 1974 yılına değin çeşitli baskı unsurları kullanarak Türk tarafını azınlık statüsüne sokmaya çalışmıştır ama başarılı olamamıştır. Türkiye'nin 1974 askeri çıkarmasından 2004 Annan Planına kadar geçen sürede ise Türk tarafı Rum tarafına boyun eğdiremediği gibi Kıbrıs Cumhuriyeti varlığını güçlendirerek devam ettirmiştir. Denktaş'ın federasyon tezinden konfederasyon tezine geçmesi de Türk tarafına bir fayda sağlamamış, Rumların AB çatısı altına girmelerine vesile olmuştur.

2004 sonrası yapılan görüşmelerde ise istenen ivme yakalanamamıştır. Liderler fikir birliğine vardıkları konulardan daha fazla konuda anlaşamamışlar. Zaman geçirme

taktikleri ile süreci yürütme hevesi içinde olmuşlardır. Sol yönetimlerin başa geçmesine ve çözümü bu hükümetlerin bulmasına bel bağlanmasına rağmen liderler kendi toplumları ve anavatan topraklarından gelen baskıdan çekindikleri için istenilen performansı sergileyememektedirler. Bu sorunun bir türlü çözülememesinde, yarım asır boyunca süren kin ve düşmanca tavırlar ve biriken problemlerin yarattığı kaos ortamının etkisi unutulmamalıdır. Her geçen gün çözümü daha da zorlaşan bu mesele BM Genel Sekreteri gibi aracılık rolü üstlenen yetkili ve nice lideri eskitmiştir.

Türkiye stratejik yönden önemli bulduğu ve ayrıca Türk nüfusunun yaşadığı Kıbrıs adasına yönelik girişimlerine İngiltere'nin çabalarıyla kalkışmıştır. Türkiye-Yunanistan ikilisi ada üzerindeki varlıklarını Garanti ve İttifak Antlaşmalarıyla onaylatmışlardır. Türkiye Kıbrıs'a yönelik yaptığı askeri hareket, Türkiye'nin dış ilişkilerinde daima önüne bir engel olarak çıkarılmıştır. Yunanistan'ın AB'ye üye olması ve Kıbrıs Cumhuriyetinin adaylığa başvuru sürecinden sonra Türkiye-AB ilişkilerinde Kıbrıs sorunu ilk sırayı işgal eden bir konu olmuştur. Türkiye belli bir Kıbrıs politikası geliştirmediği ve kendini iyi bir şekilde ifade edemediği için Türkiye'nin niyeti dış ülkeler tarafından yeterince anlaşılammıştır. Türkiye'nin Kıbrıs sorununun çözümü için federasyon, konfederasyon veya iki ayrı devlet modeli isteyip istemediği halen netlik kazanmamış bir sorun olarak kalmaktadır. Türkiye'nin ne yazık ki Kıbrıs'a yönelik ikinci bir planı yoktur. Türkiye, Yunanistan ve Rum tarafının taleplerine karşı günlük verilerle yanıt bulmaya çalışan bir görüntü sergilemekte ve değişen hükümet programlarına göre çözüm bulunmaya çalışılmaktadır. Yunanistan ve Rum tarafı ise Kıbrıs'a yönelik programlarını belli bir politik sistem içinde evirmesini becermiş ve değişen hükümetlerin insafına bırakmamıştır.

Türkiye'nin AB'ye üye olmak için her şeyi yapabileceğini sezen dış güçler Gümrük Birliği hadisesini kullanarak GKRY'ye yönelik tavizler almışlardır. Türkiye AB'ye üye olma yönünde gözü kapalı bir şekilde önemli nüansları es geçerek, olur vermesi dış politika anlamında gelecekte problemlerle karşılaşmasına sebep verecektir. AB üyeliği için Kıbrıs'ın üye olmasına ses çıkarmayan Türkiye günümüzde AB' üyesi olan Kıbrıs Rum Kesiminin koyduğu engellemelerle uğraşmaktadır. Petrol ve doğalgaz krizinde görüldüğü gibi Türkiye sadece GKRY ile uğraşmamakta, Rumların yarattığı krizde karşısına İsrail ve İsrail'in arkasında görünmeyen başka aktörler de çıkmaktadır.

Bu küçük hadise de bile Türkiye'nin hiç beklenmeyen krizlerle nasıl kolayca yüzleşebileceği de görülmektedir.

Kıbrıs sorununda ada üstünde yaşayan halklar maddi ve manevi olarak yıpranmışlardır. Türk ve Rum tarafı satrançta bir piyon gibi görev yaparak büyük devletlerin emellerine bilerek ya da bilmeden hizmet etmişlerdir. Her geçen sene toplumlar nezdinde ayrışma daha da arttığı için, iki taraf kendi tezlerini olmazsa olmaz diye nitelendirmekten vazgeçip, belli tavizlerle bu olayı sonuçlandırmalıdır. Aslında 2000'li yılların ikinci yarısında belki de ilk defa olarak çözüm yanlısı hükümetlerin iki tarafta da başa geçmesi bu yöndeki umutları artırmıştı. Ancak soruna müdahil olan toplumsal dinamikler ve sorunun kronikleşmiş yapısı; çözümün kısa zamanda ve kolaylıkla gelmeyeceğini bir kez daha ortaya koyarak bu umutların ertelenmesine sebep oldu. İki taraf arasındaki uzlaşma Doğu Akdeniz bölgesindeki devletleri, Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişkileri etkileyecek olumlu bir güce sahip olacaktır.

KAYNAKÇA

Adaoğlu, Hacer Soykan: “AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü”, Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi, C.5, No:1 Güz 2005.

Akçalı, Emel: “Avrupa Birliği’nin Kıbrıs Politikası”, **Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yay., 2004.

Akgönenç, Oya: **Türkiye’nin AB Stratejisi**, Ankara, Nobel Yay., 2009.

Aksoy, Berna: “Kıbrıs Sorununun Yunanistan ve Türkiye Dengesinde Çözüm sürecine AB’nin Etkisi ve Sürecin Sonu Annan Belgesi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

Akyüz, Esmâ Alev: **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu ve Bu Sorunun Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi (2000’den Günümüze)**, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Alasya, Halil Fikret: “İngilizler İdaresinde Kıbrıs’ta tatbik edilen Politika”, **Kıbrıs ve Türkler**, Ankara, Türk Dünyası Araş., 1964.

Alasya, Halil Fikret: **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs’ta Türk Eserleri**, Ankara, AyyıldızYay., 1977.

Anastasiou, Harry: “Cyprus as The EU Anomaly”, Global Society Vol.23 No.2 April 2009.

Aran, Latif: “Avrupa Topluluğu Adalet Divanı Kararları Işığında Kıbrıs Sorunu”, Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü.

Armaoğlu, Fahir H.: **Kıbrıs Meselesi 1954-1959**, Ankara, Sevinç Matb., 1963.

Armaoğlu, Fahir H.: **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 13. Baskı, İstanbul, Alkım Yay.

Arsava, Füsün: “Nice Antlaşmasının Getirdikleri”, Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi, C.1, Sayı Bahar, 2002.

Atun, Ata: “Kıbrıs’ta Çözüm Ne Kadar Olası”, **Kıbrıs’ta Son Sirtaki**, İki Bin Yirmi Üç, Ankara, Sayı:87 Temmuz 2008.

Aykanat, Ayhan: “AB Kıskaçında Kıbrıs”, **Kıbrıs’ta Son Sirtaki**, İki Bin Yirmi Üç, Ankara, Sayı:87 Temmuz 2008.

Bar, Christian Von; Swann, Stephen: “Principles of European Law”, Unjustified Enrichment, European Law Publishers, 2010.

Baransel, Sibel: “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’nin Kıbrıs Sorunu”, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Beratlı, Nazım: **Kıbrıs Türklerinin Tarihi**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., 1999.

Bozkurt, Enver; Demirel, Havva: **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Ankara, Nobel Yay., 2004.

Bozkurt, İsmail: “Kıbrıs’ın Tarihine Kısa Bir Bakış”, **Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil, Ankara, HD, 2001.

Cömert, Servet: Kıbrıs Sorunu: “Tarihsel Perspektif ve Annan Planı Eleştirisi”, **Kıbrıs Ve Geleceği: Ekonomi-Politik Bir tartışma**, (Der.) Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yay., 2004.

Cerrahoğlu, Zehra Yalçınkaya: “Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990)”, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1998.

Çakar, Filiz Yıldız: “Türkiye’nin Geleneksel Güvenlik Sorunu: Kıbrıs”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2002.

Çay, Abdulhaluk: **Kıbrıs’ta Kanlı Noel-1963**, Ankara, Türk Kült. Arş. Ens., 1989.

Çeçen, Anıl: “Loizidou Davası”, **Kıbrıs Laboratuvarı**, Der. Şenol Kantarcı, İstanbul, Aktüel, 2005.

Çolak, Yılmaz: “KKTC Siyaseti ve Kıbrıs Sorunu”, Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010.

Dağlı, Hakkı: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Mülkiyet Hakkı”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Davutoğlu, Ahmet: **Stratejik Derinlik**, İstanbul, Küre Yay., 2002.

Denker, M. Sami: **Kıbrıs Sorunu-Bir Milletın Ve Devletin Yaşama Hakkı**, İstanbul, Türkar Yay., 2002.

Denktaş, Rauf: **Hatıralar**, İstanbul, Boğaziçi Yay., C.9, 1999.

Düzgün, Başaran: **Kıbrıs’ta Ümit ve Hüsrın Annan Planı’ndan Referandum’a Bir Dönemin Perde Arkası**, Ankara, Ayraç Kitabevi Yay., 2008.

Efegil, Ertan: “Temel Konular Işığında Annan Belgesi’nin Analizi”, **BM’nin Kıbrıs’ta Son Diplomatık Girişimi: K. Annan Planı’nın Analizi**, Ertan Efegil (Der.), İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2003.

Ergör, Sedef: “Avrupa Birliğı’nin Kıbrıs Politikaları: Değişim mi Süreklilik mi?”, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliğı ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Avrupa Birliğı Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2011.

Erhan, Çağrı: “1960-1980 ABD ve NATO’yla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Ed. Baskın Oran, C.1, 6.Baskı, İstanbul, İletişim Yay., 2002.

Eslen, Nejat: **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, İstanbul, Q Matris Yay., 2003.

Eslen, Nejat: “Kıbrıs’ın Türkiye’nin Güvenliği Açısından Önemi”, **Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004.

Faustmann, Hubert; Kaymak, Erol: “Cyprus, European Journal of Political Research” 46: 916-928, 2007, doi: 10.1111/j.1475-6765.2007.00734.x.

Fırat, Melek: “Yunanistan’la İlişkiler”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.1: 1919-1980, Ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yay., 2001.

Fırat, Melek: “Yunanistan’la İlişkiler”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.II:1980-2001, Ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yay., 2010.

Fırat, Melek M.: “AB-Kıbrıs İlişkileri ve Türkiye’nin Politikaları”, **En Uzun Onyıl-Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**, Der. Gencer Özcan, Şule Kut, İstanbul, Büke Yayınları, 2000.

Fırat, Melek M.: “Helsinki Zirvesinden Günümüze AB_Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri”, C.4, No:1, , Ankara Avrupa çalışmalar Dergisi, Güz 2004.

Fırat, Melek M.: “24 Nisan Kıbrıs Referandumunun Ardından”, **Kronik**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 59-2.

Gazioğlu, Ahmet C.: “Kıbrıs Sorunu, Ortaklık Cumhuriyeti ve AB üyeliği Girişimlerinin Siyasi ve Hukuki Yönleri”, **Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi**, Ed. Ali Ahmetbeyoğlu, Erhan Afyoncu, Tarih ve Tabiat Vakfı Yay., İstanbul.

Gazioğlu, Ahmet: **İngiliz İdaresinde Kıbrıs: Statü ve Anayasa Meseleleri (1878-1960)**, Lefkoşa, 1960.

Göktuğ, Güner: “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Hazırlayan Siyasal Nedenler”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay., İstanbul, 1990.

Gönlübol, Mehmet: “Türk Amerikan İlişkilerinde Genel Bir Değerlendirme”, Foreign Policy, C.1, No.4, Aralık, 1971.

Gültepe, Necati: ‘‘Kıbrıs’ın Tapusu’’, **Rauf Denктаş’a Armağan**, (Der.)Y.Cumalıoğlu-E. Cihangir, Ankara, Turan Kültür Vakfı, 2000.

Gürel, Şükrü Sina: **Kıbrıs Tarihi (1878-1960)**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1985.

Gürel, Şükrü Sina: **Tarihsel Boyut içinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara, Ümit Yayınevi, 1993.

Hasgüler, Mehmet: **Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu**, İstanbul, Alfa Yay., 2007.

Hörster, Joachim: Germany, Group of the European People’s Party, “Parliamentary Assembly”, 12 September 2008 .

Işıksal, Hüseyin: “Kıbrıs Sorunu ve Annan Planı Ekseninde Çözüm Önerileri”, **Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yay., 2004.

İkizer, Hasan: **İki Ulus İki Devlet**, Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, 2007.

İsmail, Sabahattin: **150 soruda Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 1998.

İsmail, Sabahattin: “Kıbrıs’ın AB üyeliği ve Uluslararası Hukuk, Egemenlik”, **Avrupa Birliği ve KKTC**, Yayına Hazırlayan: Ciler Eminer- Gülden İlkman, Lefkoşa, 2004.

Kalaycı, İrfan: “Kıbrıs’ın Makro Ekonomisi”, **Kıbrıs Ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004.

Karlık, Rıdvan: **AB ve Türkiye**, İstanbul, Beta Yay., 1996.

Karlık, S. Rıdvan: “Kıbrıs’ın (GKRY) AB Üyeliği ve Tarihi Süreç”, **Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004.

Keskin, M. Hakan: **Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği**, Ankara, Nobel Yay., 2008.

Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar:“Çok Bileşenli Adım Modeli”,USAK Raporları, Ankara, 02-2008.

Kızılyürek, Niyazi: **Daha Önceleri Neredeydiniz? Dünden Bugüne Kıbrıs Müzakereleri**, İstanbul, Birikim yay., 1. Baskı, 2009.

Küçüköğlü, Rıza: **Kıbrıs’ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi**, Ankara, Tessam Kültür Yay., 2008.

Kocabaş, Süleyman: **Türkiye ve İngiltere: Hindistan Yolu ve Petrol Uğruna Yapılanlar**, İstanbul, Vatan Yayınları, 1985.

Köni, Hasan: **Amerika’nın Uluslararası Politikası**, İstanbul, Ekim Yay., 2007.

Kutlay, Mustafa: **Güney Kıbrıs’ın Petrol Arama Hamlesi: Kıbrıs Sorununu Denize Taşıma Stratejisi**, USAK Avrupa Birliği Araştırmaları Merkezi, 21.09.2011.

Lefebvre, Maxime: **Amerikan Dış Politikası**, İstanbul, İletişim Yay., 2005.

Manisalı, Erol: **Dünden Bugüne Kıbrıs**, İstanbul, Akdeniz Haber Ajansı ve Gündoğan Yay., 2002.

Markides, Alecos: “Cyprus and European Union Membership Important Legal Documents”, Nicosia-Cyprus, 2002 .

Mendelson, Maurice: “Maurice Mendelson Report”, United Nations General Security Council, Mendelson Raporu, 2001.

Metin, Hüseyin: **Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış**, Lefkoşa, Halkın Sesi Yay., 1959.

Mor, Hasan: “Kıbrıs Sorunu’nun Türkiye-AB İlişkilerine Endekslenmesi Süreci”, Gazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi C.XII Sayı 1-2, Ankara, 2008.

Morelli, Vincent: “Cyprus: Reunification Proving Elusive”, Congressional Research Service 7-5700, February 22 2012.

Morelli, Vincent: “European Union Enlargement: A Status Report on Turkey’s Accession Negotiations”, Congressional Research Service 7-5700, November 26 2010.

Petkova, Lenka: “Republic of Cyprus: Parliamentary Elections of 2011”, Global Political Trends Center, June 2011, Policy Update No.1.

Pirinççi, Ferhat: “Annan Planı Tarihi Bir Fırsat mı? Çözüm ve Çözumsuzlüğün Karşılaştırmalı Analizi”, **Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi**, 6-7 Mayıs 2004, Bursa, Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları No: 7, Cilt-II, 2004.

Özarslan, Bumin Bahadır: **Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2007.

Özejder, İbrahim: “Türkiye’nin Kıbrıs Sorununa Girişinde Basın ve Diğer Etkenlerin Rolü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Ana Bilim Dalı, 1996.

Özersay, Kudret: **Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme**, Ankara, Asam Yay., Balkan Araştırmalar Dizisi:8, 2002.

Özersay, Kudret: “Avrupa Birliği Normları ve AİHM Kararları Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs”, Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi, C.3, Sayı 2, Bahar/2004.

Özmen, Süleyman: **Avrasya’nın Kırılma Noktası Kıbrıs**, İstanbul, IQ Yay., 2005.

Öztürk, İlhan; Sertoğlu, Kamil; Kaptan, Ebru: “Cyprus-EU Relations: Possible Scenarios For The Future”, Munich Personal Repec Archive, 2006, 09.04.2012.

Ramming, Saskia: “Cyprus’s Accession Negotiations to the European Union: Conditional Carrots”, Good Faith, and Miscalculations, International Negotiation, 2008.

Renksizbulut, Mustafa: “AET-Kıbrıs Ortaklık İlişkileri (1)”, İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, II/XII, Mart, 1982.

Sadrazam, Halil: **Kıbrıs’ta Varoluş Mücadelemiz Şehitliklerimiz ve Anıtlarımız**, İstanbul, Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı Yay., No:4, 1990.

Sandıklı, Atilla: “Türkiye’nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri”, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2001.

Serter, Vehbi Zeki, Fikretoğlu, Ozan Zeki: **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878-1988)**, Lefkoşa, Halkın Sesi Ltd. 1988.

Sezer, Sema; Terzioğlu, Banu: “Tarihçe ve Kıbrıs Sorunu Kronolojisi”, Avrasya Dosyası, Kıbrıs Özel, Sonbahar, C.10., 2004.

Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış İlişkiler ve Savunma Araştırma Grubu, **Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler**, Yayın no 15, İstanbul, Reyo Matb., 1990.

Sözen, Ahmet: “Avrupa Birliği’nin Akdeniz Ülkelerine Doğru Genişlemesi Perspektifinde Kıbrıs”, Malta ve Türkiye, **Söylem**, C.1, Sayı 3, 1996.

Stephen, Michael: “The Cyprus Question”, British Northern Cyprus Parliamentary Group, London, 1997.

Şen, Faruk: “Avrupa Birliği Perspektifinde Kıbrıs’ın Dünü ve Yarını”, **Kıbrıs Ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma**, Ed. Dr. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004.

Sonyel, Salahi R.: “The European Union and the Cyprus Imbroglio”, *Perceptions Journal of International Affairs*, Volume III-Number 2, 1998.

Tamçelik, Soyalp: “Kıbrıs ve Avrupa Birliği İlişkileri-1”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tamçelik, Soyalp: “Kıbrıs ve Avrupa Birliği İlişkileri-II”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1998.

Tansel, Pınar: “Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Avrupa Birliği’ne Adaylık Süreçlerinin Karşılaştırılması”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

Tansu, İsmail: **Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu**, Ankara, Minpa Yay., 2001.

Toker, Metin: **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları, İnönü’nün Son Başbakanlığı 1961-1965**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1992.

Toluner, Sevin: “Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1977.

Topur, Tuncer: **Dünya ve Türkiye-AB-Kıbrıs Üçgeni**, Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002.

Tutkal, Ezgi: “AİHS Normları Çerçevesinde Kıbrıs’ta Mülkiyet Meselesi”, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 28.03.2012.

Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu, GKRY AB'ye Üye Olabilir mi: Hukuki Durum ve Siyasi Değerlendirmeler, Avrupa Birliği Bilgilendirme Serisi, No: 3, Ankara, Haziran 2001.

United States Department of State, United States Participation in the United Nations, A Report by the Secretary of State to the Congress for the Year 2007.

Uslu, Nasuh: **Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs**, Ankara, 21.Yüzyıl Yay., 2000.

Uslu, Nasuh: “Türk Tarafı Açısından Kıbrıs Sorununun Boyutları”, **Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik**, Der. Şaban H. Çalış-İhsan D.Dağı-Ramazan Gözen, Ankara, Liberte Yay., 2001.

Uzer,Uğur; Cengiz, Ahmet: **Kıbrıs Sorunu**, Genişletilmiş 2. Baskı Ankara, Ankara Barosu Yay., , 2002.

Ünal, Şeref: **Avrupa Birliği Hukukuna Giriş**, Ankara, Yetkin Yay., 2007.

Ünsal,Melih: “Kıbrıs-Avrupa Birliği İlişkileri Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisi”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Yaşın, Gözde Kılıç: “Kıbrıs'ta Çözüm İhtimali”, **Kıbrıs'ta Son Sirtaki**, İki Bin Yirmi Üç Dergisi, Ankara, Sayı:87 Temmuz 2008.

Yavuz, Celalettin: “Kıbrıs'ta Son Sirtaki: Kıbrıs Türkiye'den Uzaklaşırken...”, **İki Bin Yirmi Üç Dergisi**, Ankara, Sayı 87, Temmuz 2008.

Yılmaz, Fatma: “Kıbrıs Sorununun Avrupalılaştırma Süreci ve Muhtemel Çözüm Önerileri”, **Türk Dış Politikası Uluslararası III: Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri**, Ed. Sedat Laçiner, Hacali Necefoğlu, Hasan Selim Özertem, Ankara, USAK, 2009.

Yurdağın, Fulya: “1955-1965 Yıllarında Türkiye Basınında Kıbrıs Sorunu”, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Zaharides, Karalos - Alp, Yusuf: **Kıbrıs**, İstanbul, Birikim Yay., 1979.

Zia, Nasim: **Kıbrıs’ın İngiltere’ye Geçışı ve Adada Kurulan İngiliz İradesi**, Türk Kült. Ankara, Arş. Yay. Ens., 1975.

ERİŞİM KAYNAKLARI

AB Kuzey’de Olacak,

<http://www.milliyet.com.tr/2004/04/28/siyaset/asiy.html>, 17.03.2012.

The Accession Treaty (Katılım Antlaşması),

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do>.

AKEL Tezleri Üzerine Açık ve Basit Görüşler...,

http://www.akansoy.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=157%3Aakel-tezleri-uezerine-ack-ve-basit-goerueler&catid=43%3Asiyasi-yazlar&Itemid=59&lang.

Analysis: Cyprus result adds to EU woes (Analiz: Kıbrıs sonucu AB’yi sıkıntıya soktu),

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3656553.stm>, 17.03.2012.

Annan New York Görüşmeleri,

<http://www.trncinfo.com/tanitma/tr/index.asp?sayfa=cms&dmid=0&cmsid=224&ssid=581325>.

Annan Belgesi,

http://www.mfa.gov.tr/annan-plani-ile-kurulmasi-ongorulen-kibris-turk-kurucu-devleti_nin-anayasasi.tr.mfa, 11.03.2012.

Annan Belgesi,

<http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber1/29-Mart.htm>, 11.03.2012.

2. Annan Planı,

<http://www.trncinfo.com/index.asp?page=59687&p=1>, 10.03.2012.

Annan Planı'nın Ayrıntıları,

<http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber1/29-Mart.htm>.

V. Annan Planı,

http://www.trncinfo.com/images/belgeler/1/Annan_Plan%C4%B1_versiyon_5.doc.

Application for Registration with the Commission's opinion on the Republic of Cyprus,
(Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Katılım Müracaatı ile ilgili komisyon görüşü için bkz.)

www.europa.eu.int/enlargement/cyprus, 16.02.2012 <http://www.cyprus-eu.org>

Avrupa Birliğinin Tarihçesi,

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=105>.

Bases, Daniel: More Cyprus Gas Exploration Maybe in a Year- President, New York,
September-22-2011,

<http://www.reuters.com/article/2011/09/23/cyprus-gas-exploration>.

Black, Joshua: WWS Case Study 4/00, Greek Diplomacy and The Hunt for Abdullah
Öcalan,

<http://wvs.princeton.edu/research/cases/greekdiplomacy.pdf>.

BM 649sayılı karar,

<http://www.akademikozgurluk.com/kibrisin-ab-uyeligi>, 27.02.2012.

Bozlu, Ali Nezhet: Kıbrıs'ta Mülkiyet Sorunu ve AİHM Kriterleri,

http://www.turk-hukuksitesi.com/makale_561.htm.

Case of Xenides-Arestis v. Turkey,

<http://ebookbrowse.com/case-xenides-arestis-v-turkey-pdf-d98484803>, 29.03.2012.

Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002 (Kopenhag Zirve Sonuç),

<http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/council-eu-27.pdf>.

Crisis Group Europe Briefing No: 61, Cyprus: Six Steps Toward a Settlement, Nicosia, 22 February 2011,

[http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus_s.5](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/turkey-cyprus_s.5).

Cyprus: Not Enough Progress in Talks to Call For International Conference-Ban,

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41834&Cr=Cyprus&Cr1>.

Denktaş-Papadopulus Lefkoşa Görüşmeleri,

http://www.belgenet.com/kibris/tbmm_060404-1.html, 10.03.2012.

Denktaş'ın Vasiyeti "Herkes Akritas Planını Okusun",

<http://www.abhaber.com/ozelhaber.php?id=12511>.

Erdoğan: "Kıbrıs Diye Bir Devlet Yok", 20.07.2011.,

<http://www.cnnturk.com/2011/dunya>.

Ertuğrul Önalp, "Referandum Sonrasında Ne Yapılabilir",

<http://cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/yazar/6882/2004/5/6.xhtml>, 11.03.2012.

Feature Towards the European Union,

http://www.hri.org/Cyprus/Cyprus_Problem/europeanunion.html.

Genişleme Sürecinde Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri,

http://books.google.com.tr/books?id=iHB_dLE_I3wC&pg=PA184&lpg=PA184&dq=1997+g%C3%BCndem+2000.

Ghali "Set of Ideas" Latest Developments,

http://www.kypros.org/Cyprus_Problem/p_latestdevelop.html, 10.04.2012.

Gözler Referandumda,

<http://www.kibris.net/basin/gazeteler/kibristanhaberler/gunlukhaber files.>

Güney Kıbrıs-İsrail Örneği,

www.bilgesam.org.tr/Doğu Akdeniz'de MEB paylaşımı, 25.02.2012.

Güven Özalp, Avrupa, KKTC ile İlişki Hazırlığında,

<http://www.radikal.com.tr/haber. php?Haberno=114750, 17.03.2012.>

Helsinki Zirvesi bkz, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,

<http://www.mfa.gov.tr/ Helsinki-zirvesi-10-11-Aralık-1999.tr, 01.03.2012>

Jones, Sam: Cyprus Navy Base Explosion Leaves Several Dead,

<http://www.guardian.co.uk/world/2011/jul/11/cyprus-navy-base-explosion-several-dead.>

Kadritzke, Niels:, Cyprus Hostage to Athens-Ankara Confrontation,

<http://mondediplo.com/ 1998/09/06cyprus, 20.04.2012.>

Kapsamlı Çözüm Müzakereleri 3 Eylül 2008'de Başladı, Kuzey Kıbrıs Türk

Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Tanıtma Dairesi 2007-2010,

<http://www.trncinfo.com/tanitma/tr.>

Karahasan, Sefa: Kıbrıs'ta Seçimleri Türk Karşıtları Kazandı,

<http://dunya.milliyet.com.tr/kibris-ta-secimi-turk-karsitlari-kazandi/24.05.2011/1393838>

Kıbrıs Araştırmalar Merkezi, Dünden Bugüne Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu IV,

<http://crc.atilim.edu.tr/sorun/57-kbrs-tarihi.>

Kıbrıs Görüşmelerinde Sonuç "Referandum",

<http://www.dw.de/dw/article/0,,2526809,00.>

Kıbrıslı Türkler de Rumlar Gibi AB ve AP’de Temsil Edilmeliydi,

<http://www.stargazete.com/politika/kibrisli-turkler-de-rumlar-gibi-ab-ve-ap-de-temsil-edilmeliydi-haber-431714.htm>, 17.03.2012.

Kıbrıs’ta 3 Eylül 2008 Tarihinde Başlayan BM Kapsamlı Müzakere Bağlamındaki Son Gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,

<http://www.mfa.gov.tr>.

Kıbrıs-Avrupa Birliği İlişkileri,

<http://www.eucoordination.org/kktc-ab.html>.

KKTC Başbakanlık Avrupa Birliği Koordinasyon Merkezi,

<http://www.eucoordination.org/kktc-ab.html>, 20.03.2012.

KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnt. Sayfası,

www.kktcb.org/upload/pdf/77826.pdf, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası.

Laeken Zirvesi Sonuç Belgesi,

<http://www.mfa.gov.tr/laeken-zirvesi-14-15-aralik-2001.tr.mfa>, 04.03.2012.

Luxembourg Summit Declaration (Lüksemburg Zirve Bildirgesi, Bkz),

<http://www.consilium.europa.eu/> 20.02.2012.

Maastricht Antlaşması,

[www.avrupa.info.tr/1992/Maastricht Treaty](http://www.avrupa.info.tr/1992/Maastricht_Treaty).

Memorandum of Understanding Between the Republic of Cyprus and the United Kingdom, 5 June 2008,

[ukincyprus.fco.gov.uk/2008/Memorandum of Understanding](http://ukincyprus.fco.gov.uk/2008/Memorandum_of_Understanding).

Moscow International Model UN 2012, The Situation in Cyprus, Security Council Report,

http://www.modelun.ru/uploads/pdf/sc_rep.pdf, 30.04.2012.

Müzakere Sürecinde Önemli Gelişmeler (2009-2010), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Tanıtma Dairesi,
<http://www.trncinfo.com/tanitma/tr>.

Nuclear Energy,
<http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom>.

Orams davasında Rumlar Lehine Karar, 19 Ocak 2010,
<http://www.turkishny.com/special-news/56-special-news/22639-ormas-davasnda-rumlarn-lehine-karar>, 03.04.2012.

Orams Kararı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,
<http://www.trncinfo.com/index.asp?page=279>, 03.04.2012.

Ortak Savunma Deklarasyonu, Kıbrıs Tarihçe,
<http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa>.

Özersay, Kudret: AİHM'in Xenides-Arestis Kararı,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/444/4988.pdf>.

Papapostolou, A.: Ban Ki-Moon Warns Time is Running Out For Cyprus Deal, 9 January 2012,
<http://usa.greekreporter.com/2012/01/09/ban-ki-moon-warns-time-running-out-for-cyprus-deal>.

Papadopolus Brüksel Zirvesi,
www.cypriot.org.uk/Documents/Haber7/01-Ekim.htm.

Papadopoulos, KKTC seçimleri,
http://www.bbc.co.uk/turkish/kibris_secim_partiler.

Presidency Conclusions European Council Meeting in Laeken 14 and 15 December 2001,

http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf, 22.03.12.

Progress Report on Cyprus (Kıbrıs İlerleme Raporu, 1998),

<http://ec.europa.eu/enlargement/archives/documents/cyprus> .

Progress Report on Cyprus (Kıbrıs İlerleme Raporu, 2001),

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents.

Relations with Greece,

<http://countrystudies.us/cyprus/71.htm>, 10.04.2012.

Serdar Denктаş: “Plan Çok Melekledi; Şeytani Tarafları da Var”,

<http://www.habervitrini.com/haber/serdar-denktas-plan-cok-meleklesti-seytani-taraflari-da-var-125285>.

Sevilla Summit (Sevilla Zirvesi Sonuç Bildirgesi),

<http://consilium.europa.eu/pdf/en/02/st09/st09508.en02>.

Sürmeli, Merve Nur; Turan, Aslıhan P.: Kıbrıs'ta Mülkiyet Sorunu: Loizidou ve Orams Kararları, 12 Şubat 2010,

<http://www.bilgesam.org/tr/index.php>, 02.04.2012.

Treaty of Lisbon, Taking Europe Into the 21st Century,

http://europa.eu/lisbon_treaty.

Treaty of Lisbon, Voting System,

<http://www.civitas.org.uk/eufacts/FSTREAT/TR6.htm>.

Treaty of Nice (Nice Zirvesi Sonuç Bildirgesi),

<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12001C/htm/12001C>.

Turkey Disappointed by EU Aid Deal on Northern Cyprus,

<http://www.euractiv.com/enlargement/turkey-disappointed-eu-aid-deal-northern-cyprus/article-152958>.

Tusam'a Göre Annan Planı'na "Evet" in 95 Zararı,

<http://www.habervitrini.com/haber/tusama-gore-annan-planina-evetin-95-zarari-126896>.

United Nations Security Council Resolution 541,550,

<http://www.enotes.com>, 10.04.2012.

United Nations Security Council, Set of Principles, 25 July 2006, s.2.,

<http://www.securitycouncilreport.org/Cyprus%20S2006572.pdf>.

"Verheugen Mesajı Verdi: Ambargo Kalkar," Hürriyet, 16 Nisan 2004.

(<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=218060>).

Xenides-Arestis Case v. Turkey, 22 December 2005,

[http://www.moi.gov.cymoi/pio/pio.nsf/All/FEABA53D9D8D92B3C22570F100421FA6/\\$file/xenides-aresti%20v.%20turkey.pdf?OpenElement](http://www.moi.gov.cymoi/pio/pio.nsf/All/FEABA53D9D8D92B3C22570F100421FA6/$file/xenides-aresti%20v.%20turkey.pdf?OpenElement), 29.03.2012.

Yeşil Hat Tüzüğü,

<http://www.eucoordination.org/kkctc-ab.html>, 07.03.2012.

Yüzyüze Görüşmeler,

<http://www.trncinfo.com/index.asp?page=345>, 03.03.2012.

14 Aralık 2003 Seçimleri (KKTC),

<http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi>.

2004 Yılındaki Siyasi Gelişmeler,

<http://www.brt.gov.nc.tr/haberler/OCAK2005/03012005/1930/2004.htm>, 15.03.2012.

2004-06-10 Kıbrıs-Derleme,

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=32986&l=1>, 17.03.2012.

<http://www.denizce.com/kibrissorunu.asp>, 10 Şubat 2012.